

theodor fontane

1411

centenar

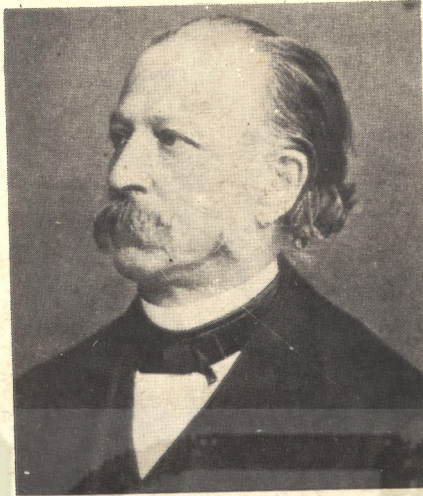
1895-1995

theodor fontane

altfel în stele ți-a fost
scris

919

theodor fontane

I.S.B.N. 973-21-0396-5

1411

Lei 2000

editura minerva

Mare creator de atmosferă în zugrăvirea celor mai diferite medii sociale, dotat cu o observație ascuțită și o viziune sceptică și ironică din perspectiva căreia nu-și permite să „infrumusețeze” realitatea, Theodor Fontane (1819-1898) este în egală măsură un artist al conversației subtile cu funcție caracterizatoare. Tonul de tălăsuială, pe care pare să-l fi datorat ascendenței sale franceze, spiritualitatea replicilor, întorsăturile de frază și ambiguitățile voite, configuratoare de situații și caractere, îl situează printre maeștrii prozei germane din toate timpurile.

GABRIELA DANȚIȘ

Ilustrația copertei : reproducere după un desen din epocă,
reprezentând Berlinul anilor 1800

În colecția „Biblioteca pentru toți” se vor tipări două volume cuprinzând trei dintre romanele lui Th. Fontane : *Schach von Wuthenow* (sub titlul *Altfel în stele ți-a fost scris*) (vol. I) și *Familia Poggenpuhl* și *Mathilde Möhring* (vol. II). Din motive de planificare editorială, vol. al II-lea va apărea la cca. un an de zile după vol. I.

Textul s-a tradus după ediția :

THEODOR FONTANE

ROMANE UND ERZÄHLUNGEN in acht Bänden

Aufbau Verlag Berlin und Weimar

3. Auflage, Bd. 3, 1984

theodor fontane

altfel în stele ți-a fost scris

**(Schach von Wuthenow —
Povestire din vremea regimentului de cuirasieri)**

ROMANE, I

TRADUCERE, PREFAȚA,
TABEL CRONOLOGIC
ȘI NOTE DE
GABRIELA DANȚIȘ

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI ● 1995
EDITURA MINERVĂ ● BUCUREȘTI

De același autor în Biblioteca pentru toți :
Lacul Stechlin, roman, 2 vol., nr. 812-813, 1974,
traducere de Ion Herdan.

Pentru această versiune toate drepturile
rezervate Editurii Minerva („B. P. T.”)

I.S.B.N. 973-21-0396-5

PREFAȚĂ

Când Theodor Fontane pătrundea în conștiința publicului german ca romancier, avea în urmă o carieră de poet baladesc, afirmat mai cu seamă în jurul grupării literare „Tunnel über die Spree”, în a cărei sferă mai gravitau Paul Heyse, Theodor Storm, pictorul Adolf von Menzel, prieteni cu toții de-a lungul vieții, și era deopotrivă recunoscut ca jurnalist și memorialist. Fixată în timp de Thomas Mann, un spirit afin și un demn continuator al artei romanești fontaniene, imaginea scriitorului la vârsta senectuții dăinuie, la aproape un veac de la dispariție, ca o prezență eternă, inconfundabilă: „Așa cum există adolescenți din naștere, care se împlinesc de timpuriu, neatingând maturitatea și nicidecum bătrânețea fără a-și supraviețui, există, de bună seamă, naturi pentru care bătrânețea este singura vârstă potrivită, bătrâni oarecum clasici, chemați să înfățișeze omenirii prerogativele ideale ale acestei vârste, blândețea, bunătatea, dreptatea, umorul și înțelepciunea șireată, pe scurt, acea reînviere superioară a neîngrădirii și inocenței copilăriei în măsura cea mai deplină.”¹

¹ Thomas Mann, *Der alte Fontane* (1910), apud: *Theodor Fontane*. Herausgegeben von Wolfgang Preisendanz, col. „Wege der Forschung”, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1973, p. 1.

Circumscrișă înțelegerii vieții de către bătrânul Fontane, opera lui romanească se subsumează viziunii nepatetice asupra vieții, lipsite de mari iluzii, dar încrezătoare totodată în valorile omenescului. Scriitor al mediului berlinez și al Mărcii Brandenburg, Fontane și-a propus reprezentarea complexității vieții moderne și a contradicțiilor vremii, evitând însă judecățile de valoare tranșante. Fin observator al psihologiei umane, a păstrat o distanță ironică față de conflictele prezentate. Acțiunea, redusă la minimum, a fost înlocuită treptat prin acea *Plauderei* specifică, conversație spirituală de aparentă naturalețe și fluiditate, în care personajele se definesc direct, chiar prin frânturi de fraze. Meritul incontestabil al scriitorului în această direcție a fost subliniat, între alții, de Fritz Martini: „Prin Fontane, în ciuda temelor sale mai îngust berlineze și brandenburgice, romanul german a căpătat din nou, după Goethe, un stil european”¹.

Dacă romanul francez, prin Balzac și mai contemporanul Zola, aspira la o radiografiere cvasicompletă a straturilor societății, realismul fontanian se limitează doar la câteva teme cu variațiuni: iubirea și căsnicia, aflate, de cele mai multe ori, în dezacord cu rigorile impuse de societate, dependența socială și izolarea „poetică” a femeii, contradicția între dorința individului și morala convențională a mediului, divorțul total dintre „glasul inimii” și „judecata” societății, tema onoarei cavalierești, ori aceea a nobilimii scăpătate, în încercarea de a-și menține statutul, în fine, mica burghezie aspirând la parvenire. Prea bine cunoscute cititorului român, romanele fontaniene consacrate destinelor unor eroine ce încălcă morala convențională, începând cu *L'Adultera* (1882) și sfârșind cu acela de notorietate universală, *Effi Briest* (1895), nu vor constitui obiectul atenției acestor pagini.

¹ Fritz Martini, *Istoria literaturii germane*. Editura Univers, București, 1972, p. 387.

S-a făcut observația judicioasă¹ că Fontane a restaurat situația originală a romanului de societate, reducând acțiunea la câteva momente specifice, aproape convenționale, și acordând o importanță primordială dialogului, din ce în ce mai extins în opera târzie. În *Schach von Wuthenow* (1883), întâia sa izbândă deplină în planul artei narative, a integrat subiectul istoric în romanul de societate. Relatând istoria „adevărată” a unui ofițer, partizan al tradiției prusiene, închistat în respectarea valorilor fredericianismului, aflat la polul opus ideilor politice liberale ce câștigau din ce în ce mai mult teren în epocă, scriitorul a zugrăvit totodată caracterul inflexibil al personajului, victimă a propriului său cod despre „onoare”. Deși reprezentarea scenică a înseși momentelor culminante ale acțiunii probează încă o anumită incertitudine în folosirea mijloacelor artistice, scriitorul a reușit totuși să stăpânească exigențele formei. Subiectul i-a fost furnizat de Mathilde von Rohr, inspiraatoare a multor altor fabule de-a lungul carierei sale de romancier. Scriitorul s-a documentat minuțios, a folosit scrieri ale vremii pentru a respira nu numai atmosfera epocii, dar și ideile ei în plin proces de metamorfozare, a recurs la amintirea „peregrinărilor” lui prin Marcă și s-a amuzat copios când critica a părut să recunoască mărturii materiale care n-au existat niciodată: un castel Wuthenow ce ar fi aparținut domeniului cu același nume, în realitate doar o comunitate sătească, nedepinzând nicicând de „acel domeniu”. Alte locuri, precum biserica din Tempelhof, pe care Fontane mărturisește că nu a vizitat-o niciodată, ori Sala Tarone, local de epocă, a cărui firmă doar o zărise, dovedesc, de fapt, în ciuda explicabilei iritări și deziluzii că „istoria” a fost luată ca atare, remarcabilul său talent de a crea atmosferă.

¹ Peter Demetz, *Formen des Realismus: Theodor Fontane. Kritische Untersuchungen*. Carl Hansen Verlag, col. „Literatur als Kunst”, ediția a doua, München, 1966, p. 134.

Acțiunea se încheagă aproximativ în jurul a trei părți. În prima, cea mai extinsă, asistăm la încercarea de revelare a personalității lui Schach, pe de o parte în conversațiile de salon purtate între camarazii săi, pe de altă în comportamentul față de doamnele von Carayon, mama, pentru a cărei frumusețe manifestă o vădită înclinație, și nefericita ei fiică, Victoire, desfigurată estetic în urma unei maladii și traumatizată de urmările acesteia, de a cărei spiritualitate se simte însă atras. Într-o clipă de „rătăcire”, el o seduce pe Victoire. În partea a doua, Schach este urmărit de consecințele seducerii; din ce în ce mai conștient de imposibilitatea unei căsătorii convenționale și a renunțării la libertatea individuală, asaltat de brutalitatea unor coincidențe voite, cu rezonante nefaste în conștiința lui, contribuind din plin la retractările sale, fuga lui la țară și încercarea doamnei von Carayon de a-l constrânge la căsătorie determină precizarea conflictului. În ultima parte, sub precipitarea evenimentelor, intervenția regelui și a reginei de a-și onora rangul prin legalizarea „rătăcirii”, protagonistul răspunde codului său despre onoare și, după ce duce la îndeplinire promisiunea făcută înaltei persoane, supunându-se formal convenției societății căreia îi aparține, se eliberează definitiv de lanțurile acesteia prin gestul suprem al sinuciderii. În două epistole de la finele romanului, fapta lui Schach este comentată ca acțiune politică de către oponentul său, von Bülow, și ca un fel de explicație psihologică de către Victoire, scriitorul operând, în ambele cazuri, cu o simplificare. Pentru rezonatorul Bülow, constantul său opozant, ale cărui idei politice par să-l fi preocupat și pe romancier, „cazul” Schach este o demonstrație a goliciunii sufletești a ofiterului prusac, moștenitor al acelei tradiții fredericiene care pune mai presus de toate principiul „onoarei” vidate de orice semnificație omească, „sufletul” unui mecanism de ceasornic. Lui Victoire, prea implicată prin propria ei soartă, gestul lui Schach îi

apare ca o revoltă împotriva căsătoriei, pentru care n-ar fi avut nici o chemare.

Sfârșitul cvasiabrut al romanului lasă cititorului deschisă posibilitatea interpretării personajului. După cum a remarcat un comentator¹, amoralității nietzscheene a celor puternici Fontane îi opune amoralitatea celor slabi, așa cum va proceda, de altfel, și în alte cazuri. Incapabil de a-și depăși teama paralizantă de ridicol prin căsătoria cu Victoire, care l-ar fi înfundat definitiv în monotonia unei vieți provinciale lipsite de orice perspectivă, derulată între whistul în trei cu parohul și învățătorul satului ori obligațiile de familie și de administrare a proprietății, după ce fusese mai înainte expus ironiei și batjocurii arogante a camarazilor și umilirii pricinuite de doamna von Carayon prin demascarea lui la Curte, Schach nu are tăria de a lua în piept viața. Unul din personajele romanului pune la un moment dat pe seama trăirii estetice a vieții indecizia lui matrimonială, amorală în fond, oscilând între mamă și fiică. Din perspectiva judecății societății, lui îi lipsește voinea superioară, teama de convenția socială ținând loc de „onoare”. Din perspectivă filosofică, Schach este însă un personaj tragic, încadrându-se în distincția, făcută de Kierkegaard în *Sau — sau* (1843), între tragismul antic și cel modern, celui din urmă corespunzându-i durerea ce tinde către comic, cu atât mai profundă. În memorabilul capitol XIV, al retragerii eroului la Wuthenow, artistul Fontane părăsește reprezentarea scenică în favoarea unor mijloace mai moderne, al unor corelări ori gesturi simbolice integrate monologului lui Schach, la limita între scenic și monologul interior, Elemente sugestiv-simbolice concură în cele din urmă latent, la un mod încă neexprimat ex-

¹ Christoph Hubig, în *Propyläen Geschichte der Literatur Literatur und Gesellschaft der westlichen Welt*. Fünfter Band, *Das bürgerliche Zeitalter. 1830—1914*, Propyläen Verlag, Berlin, 1988, p. 66.

plicit, la decizia interioară a protagonistului (noaptea de la moșie, când servitorul încuie în urma lui ușile salonului, privându-l parcă de orice speranță; mersul în cerc în jurul stejarului de pe pajiște, ca simbol al imposibilității de a găsi o soluție; în fine, abandonarea în barcă în voia curentului, ca o presimțire a morții), decizie facilitată atât de intervenția ultimativă a doamnei von Carayon, cât și de ostilitatea mediului ofiteresc din capitolul anterior, când, pe punctul de a accepta constrângerile sociale, orgoliul lui Schach este prea brutal rănit. Există în acel capitol XIII o anticipare asupra derulării evenimentelor, când, după reveria protagonistului cu privire la eventualitatea conviețuirii cu Victoire, autorul exclamă: „Sărmane Schach! Altfel în stele ți-a fost scris!“. În acest fel, eroul este predestinat să-și împășească vina.

Celelalte două romane, care vor apărea ulterior în cadrul aceleiași colecții, *Die Poggenpuhls (Familia Poggenpuhl)* (1896) și *Mathilde Möhring*, aparțin ultimei perioade a creației fontaniene.

Contemporanii au sesizat încă de la apariție maniera cu totul diferită a *Familiei Poggenpuhl* față de opera anterioară. Astfel, Sigmund Schott scria: „Noua carte nu ridică nici o problemă de creație, ca în *Effi Briest*, este mai curând o sagă de familie complet lipsită de conținut, unde, mai mult decât în alte cărți ale lui Fontane, decisivă pentru valoarea ei este modalitatea în care comunică decât ceea ce comunică¹“. Mai înainte, Paul Schlenther, în *Vossische Zeitung* (din 8 nov. 1896), subliniase noutatea artistică a romanului: „Nici un fel de dezvoltare, ci doar o stare. Fontane n-a devenit nicicând atât de naturalist ca în *Fa-*

¹ În *Allgemeine Zeitung (Beilage)*, nr. 34 din 12 febr. 1897), München; apud: Theodor Fontane, *Romane und Erzählungen*, Aufbau Verlag, Berlin und Weimar, ediția a treia, vol. VII, 1984, p. 596.

milia Poggenpuhl; bineînțeles, doar în sensul propriu, artistic, al acestui cuvânt de multe ori prost înțeles [...]. Naturalismul nu constă în *Familia Poggenpuhl* în subiect. Nici în limbă, deși cei din familia Poggenpuhl vorbesc mai puțin specific fontanian decât personajele de mai înainte ale scriitorului și doar din când în când locotenentul de douăzeci și unu de ani folosește întorsăturile de frază spirituale ale scriitorului de șaptezeci și șapte. Naturalismul constă aici în viziunea artistică. Fontane renunță la orice construcție, la orice creștere ori diminuare a imaginii asupra lumii, oferind numai impresia asupra lucrurilor; ne oferă impresia sa asupra lucrurilor, parfumul și atmosfera lor. Dar o face cu o asemenea siguranță a senzației, cu o înțelegere atât de clară a crepuscularului, cum și-ar dori-o unii pictori impresionisti..."¹

Banalitatea, insignifianța subiectului este unul din principiile naturaliste, preluat atât de impresionisti, cât și de toate celelalte curențe postimpresioniste. Din punct de vedere artistic, faptele, evenimentele devin, fără deosebire, echivalente. Ce se întâmplă în *Die Poggenpuhls*? O familie, aparținând acelei nobilimi militare (*Schwertadel*) mărunte, cu pretenții odinioară la conducerea societății, încearcă să supraviețuiască, la o limită, am spune, vegetativă, situației de scăpătate în care se află după moartea în război a tatălui. Ieșirea din sărăcie e întrevăzută nu prin forțe proprii, ci prin generozitatea rudelor, iluzia unor posibile moșteniri ori poate prin miracolul vreunei „partide” contractate de preferatul familiei, tânărul ofițer Leo. Apărătoarele tradiției și susținătoare ale „onoarei” familiei sunt cele trei surori, complet lipsite de vreo perspectivă socială, gata în orice clipă de sacrificiu pentru fratele iubit, de altminteri caracter slab, deopotrivă cinic și amoral. Nu este hazardat

¹ Apud: Theodor Fontane, *Römane und Erzählungen*, ed. cit., vol. cit., p. 594—595.

să afirmăm că viziunea naturalistă a prozatorului se realizează cu mijloace ale artei impresioniste: predilecția pentru „firesh”, iar nu pentru ceea ce e „important”, revelarea fluidității vieții prin fragmentarea cotidianului, înclinarea către „nuanțe”, din alăturarea cărora se alcătuiește atmosfera, în fine, accentuata nuanțare a limbajului personajelor după stare, profesie, temperament. Cu o rară măiestrie, „forma” a fost adecvată „conținutului”, lipsei de perspectivă socială și de semnificație a existenței corespunzându-i în întregime realizarea aparent amorfă, întâmplătoare. La o privire atentă, se remarcă însă alcătuirea meticuloasă, gradată, bine gândită a tehnicii artistice. Este ceea ce a evidențiat critica recentă, în special Hugo Aust: „Tot ceea ce ele [personajele — nota noastră] fac își are originea în acea împletire a raporturilor asimetrice, pe care tind s-o mențină: imaginile trezesc speranțe, iar din interes se îndreaptă asupra tablourilor (panoramă, piesă, scenerie bîblică); [...] figurile creează nume, iar numele conduc forma de viață; e vorba de identitatea stării sociale, iar amestecul stărilor îi alcătuiește substanța; cei morți zămbesc, iar cei vii discută serios cu ei; bărbații fac istoria, iar femeile o trăiesc.”¹

Cu o intuiție artistică remarcabilă, scriitorul a realizat atmosfera acelei lumi crepusculare din descrieri exacte, din cele mai mici detalii purtătoare de semnificație. Accentul a fost pus înadins pe idilic, pe umoristic, pe amănunt, pentru a revela psihologia personajelor atât de însemnifiante, atât de omenesti în măruntele lor drame cotidiene. Satirizarea implicită a acestei lumi este atenuată de umorul blând, generos, cu menținerea însă a detașării

¹ Theodor Fontane: „Die Poggenpuhls”. Zu Gehalt und Funktion einer Romanform, în volumul colectiv Fontane aus heutiger Sicht. Analysen und Interpretationen seines Werks. Zehn Beiträge. Herausgegeben von Hugo Aust, Nymphenburger Verlagshandlung, München, 1980, p. 219.

din partea autorului. Sugestia este lăsată să lucreze discret, dar eficient. Un singur exemplu: nu întâmplător, între lucrările pictate de îndemânatica Sophie, pe care ea le descrie într-o epistolă, figurează scena potopului, ca expresie a crepuscularității lumii ei și a dorinței subconștiente, latente, de salvare, pe de altă parte.

Apărut postum mai întâi în publicația *Die Gartenlaube* (1906), apoi în volumul *Aus dem Nachlass von Theodor Fontane* (*Din opera postumă a lui Theodor Fontane*) (1908), sub îngrijirea lui Josef Ettlinger (1869—1912), *Mathilde Möhring*, ultimul său roman terminat, pe care autorul n-a reușit să-l revizuiască definitiv, urmărește de această dată destinul unei mic-burgheze prozaice și calculate, care, asemenea unei alte eroine fontaniene, Jenny Treibel, din romanul cu același nume, își face un țel din ascensiunea socială. Încercarea ei de a parveni prin intermediul studentului întârziat Hugo Grossmann, tip apatic, „lipsit de vlagă”, căruia îi determină soarta, susținându-l, cu o energie nebiruită, să-și treacă examenul de referendar și să ajungă primar într-un orașel din Prusia Occidentală, se izbește însă de ironia tragică a destinului. Moartea lui Hugo nu pune însă capăt visului ei. Recunoscând că forțe mai puternice, imprevizibile, i-au decis soarta, eroina nu se resemnează întru totul și încearcă să răzbată singură, prin propriile ei forțe, ca institutoare, depășindu-și astfel condiția socială prea modestă. Autorul și-a învăluit eroina cu o anume simpatie. Orfană de tată, Thilde a încercat „să se păstreze curată”, după sfatul părintelui ei, și să aibă o conduită demnă. Temporar înfrântă (autorul sugerează metaforic destrămarea vieții ei prin păstrarea simbolică într-o cutiuță a bucățelei de zahăr ruptă în patru), ea găsește totuși energia necesară de a nu se lăsa biruită. Nu cedează sugestiilor meschine ale mamei ei — preocupată de altfel în modul cel mai egoist exclusiv de propria ei persoană — de a-și

abandona numele și condiția de văduvă și de a se recăsători cu orice preț. În simplitatea ei, Thilde dă dovadă de o rectitudine morală, care o ridică deasupra lumii meschine din care provine. Autorul a zugrăvit un caracter energic, supus însă tragicomediei existenței, căruia „fericirea” îi este refuzată.

Cu *Mathilde Möhring* Fontane a pătruns în altă zonă socială, prefigurată de multe ori de figuri episodice din alte romane. Acordând atenție personajelor marginale, fie cu-plului Kreepschen din *Schach von Wuthenow*, fie credin-cioasei Friederike din *Familia Poggenpuhl*, fie lui Runtschen din *Mathilde Möhring*, scriitorul a definit prin intermediul lor mentalități și psihologii populare, colorate uneori de o blândă umanitate și de nu mai puțină simpatie.

Mare creator de atmosferă în zugrăvirea celor mai diferite medii sociale, dotat cu o observație ascuțită și o viziune sceptică și ironică din perspectiva căreia nu-și permite să „înfrumusețeze” realitatea, Theodor Fontane este în egală măsură un artist al conversației subtile cu funcție caracte-rizatoare. Tonul de tăifăsuială, pe care pare să-l fi datorat ascendenței sale franceze, spiritualitatea replicilor, întor-săturile de frază și ambiguitățile voite, configuratoare de situații și caractere, îl situează printre maeștrii prozei ger-mane din toate timpurile.

GABRIELA DANȚIȘ

TABEL CRONOLOGIC

- 1819 30 decembrie. Se naște, la Neuruppin, Henri Théodore (Theodor) Fontane, fiu al farmacistului Louis Henri Fontane și al Emiliei Labry, ca descendent al unor familii hughenote emigrate din Franța, în urma revocării Edictului de la Nantes (1685), și stabilite în Marca Brandenburg.
- 1827 Familia se mută la Swinemünde, oraș portuar, unde viitorul scriitor își face primele studii la Școala municipală și sub îndrumarea „metodei socratice” a tatălui său. Anii petrecuți aici (1827—1832) aparțin, după cum va relata în *Meine Kinderjahre* (*Anii copilăriei mele*), perioadei celei mai fericite din viața lui.
- 1832 — 1833 Studii la Neuruppin, orașel tipic prin prozaismul său, care își va lăsa pecetea asupra unei anumite atmosfere prusiene în opera lui Fontane.
- 1833 1 octombrie. Intră la Școala de meserii a lui Karl Friedrich Klöden din Berlin, oraș care a însemnat întotdeauna pentru scriitor adevăratul său cămin.

- 1836 În martie absolvă Școala de meserii.
La 1 aprilie intră ca farmacist ucenic la farmacia „La lebăda albă”.
- 1839 Colaborator al revistei *Berliner Figaro*, unde debutează cu povestirea *Geschwisterliebe* (*Dragoste frățească*), urmată apoi de poezii. Tot acum devine membru al cercurilor literare „Platenklub” și „Lenauklub”, experiență care va juca un mare rol în formarea sa.
- 1840 — 1843 Ucenicește ca farmacist, după sistemul german, la Magdeburg, Leipzig și Dresda, unde, mai ales în ultimele două orașe, desfășoară o intensă activitate literară și publicistică (de acum datează interesul său pentru jurnalistică), orientată politic în spiritul grupării social-revoluționare „Vormärz”.
- 1844 1 aprilie. Își începe serviciul militar de un an în regimentul de grenadieri „Kaiser Franz”.
Mai — iunie. Călătorie de 14 zile la Londra, împreună cu prietenul Hermann Scherz.
29 septembrie. Datorită locotenentului și prietenului de o viață Bernhard von Lepel, devine membru al cercului literar „Tunnel über die Spree”, despre a cărui însemnătate asupra formării lui ca poet baladesc va relata în scrierea autobiografică *Von Zwanzig bis Dreissig* (*De la douăzeci la treizeci de ani*). Aici se va împrieteni cu scriitorul Paul Heyse și cu pictorul Adolf von Menzel, prieteni, de asemenea, de-a lungul vieții.
- 1845 8 decembrie. Se logodește cu Emilie Rouanet-Kummer.
- 1847 Farmacist la „Vulturul negru” din Berlin.
- 1848 18 martie. Izbucnirea revoluției îl găsește pregătit. Publică în *Berliner Zeitungshalle*, organ

- al democraților germani, patru articole asupra unității și libertății Prusiei, care fac vâlvă.
1 septembrie. Se angajează la spitalul Bethanien, pentru a forma surori farmacistice.
- 1849 30 septembrie.** Părăsește spitalul Bethanien. Se decide să devină „scriitor liber“. Corespondent la ziarul radical democrat *Dresdener Zeitung*, la care colaborează până în aprilie 1850.
- 1850** Paradoxal față de atitudinea de până atunci, Fontane începe să colaboreze (din mai) în presa regimului, mai întâi cu articole foiletonistice în *Deutsche Reform*, apoi este angajat la *Literarisches Kabinett*, aflat sub conducerea mai vechiului prieten Wilhelm von Merckel. Atitudinea, explicabilă oarecum din motive de siguranță economică, dar și ca urmare a resemnării generale a burgheziei germane după eșecul revoluției, îi creează o situație în conflict cu năzuințele sale.
- 16 octombrie.** Se căsătorește cu Emilie. Îi apar volumele de poezii *Von der schönen Rosamunde. Romanzenzyklus* (Frumoasa Rosamunde. Ciclu de romanțe) și *Männer und Helden. Acht Preussenlieder* (Bărbați și eroi. Opt cântece prusace).
- 1851** Intră în Departamentul Central de Presă al guvernului.
14 august. Se naște fiul său George Emile. Apare prima ediție din *Gedichte*.
- 1852 23 aprilie — 25 septembrie.** Corespondent de presă la Londra.
- 1854** Își adună în volum foiletoanele despre Anglia : *Ein Sommer in London* (O vară la Londra).
- 1855 10 septembrie.** A două călătorie la Londra, unde conduce, în numele guvernului, o agenție de

- presă anglo-germană. Va rămâne în Anglia până în ianuarie 1859, perioadă în care va continua să colaboreze la revistele berlineze, orientându-se treptat spre proză.
- 1856 3 noiembrie. Se naște fiul său Theodor.
- 1857 Își aduce familia la Londra.
- 1858 august. Călătorie cu von Lepel în Scoția.
- 1859 15 ianuarie. Se întoarce din misiunea londoneză la Berlin. An de tranziție, în care încearcă să se apropie de noul regim, mai liberal, fără succes însă. Începe să scrie la *Wanderungen durch die Mark Brandenburg* (Peregrinări prin Marca Brandenburg).
- 1860 21 martie. Se naște fiica sa Martha (Mete).
1 iunie. Redactor pentru domeniul englez la publicația conservatoare *Neue Preussische (Kreuz-)Zeitung*.
Berlinul rămâne până la sfârșitul vieții locul său de reședință.
Apar în volum *Jenseit des Tweed* (Dincolo de Tweed) și *Aus England. Studien und Briefe über Londoner Theater, Kunst und Presse* (Din Anglia. Studii și corespondențe asupra teatrului, artei și presei londoneze).
- 1861 Publică *Balladen*.
Spre sfârșitul anului apare primul volum din *Peregrinări...* Alte volume vor mai apărea în 1863, 1873, 1882.
Tot de acum datează primele planuri pentru romanul *Vor dem Sturm* (Înainte de furtună).
- 1864 5 februarie. Se naște fiul său Friedrich, viitorul editor al operei scriitorului.
Correspondent de presă al armatei în timpul Războiului Ducatelor.
În mai și septembrie călătorii de documentare

în Schleswig-Holstein și Danemarca.

Lecturi din Walter Scott.

1865 26 august — 21 septembrie. Călătorie pe Rin și în Elveția.

1866 În august și septembrie călătorie în Boemia și sudul Germaniei, tot pentru documentare militară.

Apare în volum *Der Schleswig-Holsteinsche Krieg im Jahre 1864* (Războiul din Schleswig-Holstein în anul 1864).

1867 5 octombrie. Moartea tatălui său la Schiffmühle bei Freienwalde.

1869 13 decembrie. Moartea mamei sale la Neuruppin.

1870 Demisionează de la *Preussische Kreuzzeitung*. Cronicar dramatic, aproape douăzeci de ani, la *Vossische Zeitung*.

Correspondent de presă în timpul războiului cu Franța.

5 octombrie. Arestat ca prizonier la Domremy, este încarcerat pe insula Oléron, experiență valorificată ulterior în *Kriegsgefangen. Erlebtes 1870* (Prizonier de război. Fapte trăite în 1870), apărut în 1871.

Publică în volum *Der deutsche Krieg von 1866* (Războiul german din 1866), vol. I (vol. II în 1871).

1873 Publică primul volum din *Der Krieg gegen Frankreich 1870—1871* (Războiul împotriva Franței, 1870—1871) (vol. II, în două părți, va apărea în 1875 și 1876).

1874 Călătorie în Italia cu Emilie.

1875 A doua ediție din *Gedichte*.

- 1876 6 martie. Secretar al Academiei de Belearte din Berlin. După câteva luni (12 august) își dă demisia. Reia lucrul la *Vor dem Sturm*.
- 1878 Apare primul său roman, *Vor dem Sturm*, roman istoric, care reprezintă o piatră de hotar în evoluția scriitorului, până atunci autor de balade, memoriale de călătorie și relatări de război. El marchează totodată tranziția către faza târzie a creației sale și cea mai valoroasă.
- 1880 Apare *Grete Minde*, nuvelă în spirit baladesc.
- 1881 Apare *Ellernklipp*, cea de-a doua nuvelă baladescă.
- 1882 Apare *L'Adultera*, primul roman inspirat din societatea berlineză, care inaugurează totodată stilul de conversație în opera sa.
- 1883 Apare *Schach von Wuthenow*, la granița dintre romanul istoric și cel de societate, care inaugurează arta specifică, inconfundabilă, a lui Fontane, obiect încă al cercetărilor recente.
- 1884 Face cunoștință cu Georg Friedländer, consilier juridic, de care îl va lega o strânsă prietenie și corespondență până la moarte. Apare romanul *Graff Petöfy* (*Contele Petöfy*), inspirat dintr-un caz real.
- 1885 Apare *Unterm Birnbaum* (*Sub păr*), roman polițist psihologic, influențat, se pare, de concepția zolistă despre iraționalitatea destinului.
- 1887 24 septembrie. Moartea fiului său George Emile.
Apare romanul *Cécile*, operă de stil impresionist și finețe a interpretării psihologice.
- 1888 Apare romanul *Irrungen, Wirrungen* (*Drumuri greșite, drumuri încâlcite*), unanim recunoscut ca una din capodoperele scriitorului.

- Fiul său Friedrich fondează editura unde va tipări de acum înainte opera scriitorului.
- 1890 *aprilie*. Apare la Friedrich Fontane & Co romanul *Stine*, având o temă înrudită cu *Irrungen, Wirrungen*, iar la Wilhelm Hertz romanul polițist *Quitt* (Achitat).
- 1891 Apare romanul *Unwiederbringlich* (Fără întoarcere), o altă realizare majoră a scriitorului.
Suferă de o gravă anemie cerebrală, apoi își revine.
- 1892 Publică romanul *Frau Jenny Treibel* (Doamna Jenny Treibel), care se bucură de un mare succes public și de recunoașterea unanimă a criticii.
- 1894 8 *noiembrie*. La propunerea lui Erich Schmidt și a lui Theodor Mommsen, devine *doctor honoris causa* al Facultății de Filosofie a Universității din Berlin.
Publică *Meine Kinderjahre. Autobiographischer Roman*.
- 1895 Apare romanul *Effi Briest*, considerat opera cu care scriitorul intră în literatura universală.
- 1896 Publică *Die Poggenpuhls* (Familia Poggenpuhl), roman de epocă al nobilimii scăpătate.
- 1897 Lucrează intens la desăvârșirea ultimului său roman, *Der Stechlin* (Lacul Stechlin).
- 1898 În *iunie* apare *Von Zwanzig bis Dreissig*.
20 *septembrie*. Scriitorul se stinge din viață la Berlin.

*

Octombrie. Apare postum *Der Stechlin*, roman politic de epocă, consacrat nobilimii, a-

preciaat mai întâi de Thomas Mann pentru modernitatea sa artistică.

1902 Moare la Berlin Emilie Fontane.

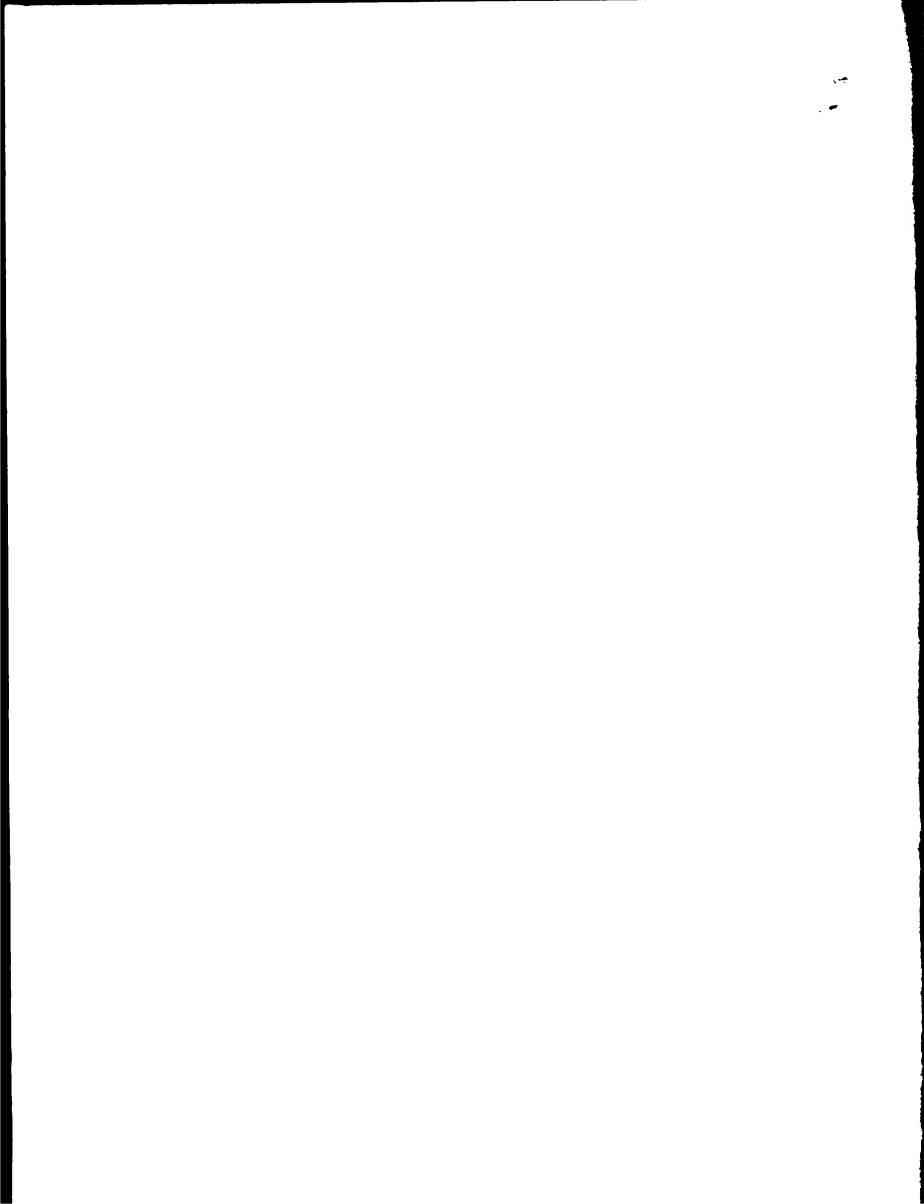
1906 Josef Ettlinger editează postum romanul *Mathilde Möhring* (început în 1891, terminat în 1896), în nr. 46—52 ale publicației *Die Gartenlaube*.

1908 Romanul *Mathilde Möhring* apare în volumul *Aus dem Nachlass von Theodor Fontane (Opere postume de Theodor Fontane)*, în îngrijirea aceluiași editor.

G.D.

Schach von Wuthenow

(Povestire din vremea regimentului de cuirasieri)

Capitolul întâi

ÎN SALONUL DOAMNEI VON CARAYON

În salonul din Behrenstrasse al doamnei von Carayon și al fiicei sale Victoire se adunaseră, ca de obicei la seratele ei, câțiva prieteni, ce-i drept acum puțini, căci arșița zilei îi ademenise la plimbare chiar și pe cei mai fideli discipoli ai cercului. Dintre ofițerii regimentului de cuirasieri¹, care lipseau rareori într-o seară ca aceasta, apăruse doar unul, domnul von Alvensleben, ce luase loc lângă frumoasa stăpână a casei cu remarca glumeată că tocmai *acela* nu era prezent, căruia locul i se cuvenea cu adevărat.

Vizavi, pe latura mesei dinspre mijlocul încăperii, stăteau doi domni în civil, care abia de puține săptămâni dobândiseră o poziție familiară, dar aproape dominantă în cerc. Indiscutabil, poziția aceasta o deținea cel cu câțiva ani mai tânăr dintre cei doi, mai înainte căpitan de stat major, care, întors în țară după o viață aventuroasă în Anglia și Statele Unite, era îndeobște considerat căpetenia acelor

¹ Regimentul de cuirasieri din Prusia, creat după modelul gărzii regale franceze, păstrând același nume (în textul german: Gensdarmes), era considerat trupă de elită. La reorganizarea armatei prusace din 1807 a fost desființat.

*frondeurs*² militari, care impuneau opinia politică în vremea aceea capitalei, terorizând-o mai bine-zis. Numele lui era von Bülow³. La el nonșalanța ținea de genialitate și așa se face că stătea acum cu picioarele mult întinse înaintea și cu mâna stângă în buzunarul pantalonilor, iar cu dreapta în aer, ca să dea greutate *ex cathedra*, printr-o gesticulație în-suflețită, prelegerilor sale. Cum spuneau prietenii lui, ca să țină o prelegere era îndeajuns să vorbească, și, într-adevăr, vorbea întruna. Domnul voinic de lângă el era editorul scrierilor sale. Domnul Daniel Sander⁴, adversarul său întru totul, mai ales în privința înfățișării. O barbă neagră îi încadra complet chipul, ce exprima deopotrivă satisfacție și sarcasm, în timp ce vestonul din postav olandez, foarte strâns pe talie, îi fereca trupul cam îmbelșugat. Ceea ce desăvârșea contrastul era rufăria albă foarte fină, capitol la care Bülow nu excela nicidecum.

Abia înfiripată, conversația părea să se învârtă în jurul misiunii de puțină vreme încheiate a lui Haugwitz⁵, care, după opinia lui Bülow, nu numai că restabilise acordul dorit dintre Prusia și Franța,

² În sensul de critici ai conducerii armatei fredericiene, de mult învechite.

³ Adam Heinrich Dietrich baron von Bülow (1757—1807), ofițer prusac, a întreprins lungi călătorii în America de Nord, la Londra și la Paris, iar la întoarcerea în patrie s-a manifestat ca opozant al curții. În lucrarea *Feldzug von 1805, militärisch und politisch behandelt* (Campania din 1805, tratată din punct de vedere militar și politic) (1806) a criticat coaliția ruso-austriacă; întemnițat din ordinul țarului, a murit în închisoare în Rusia (1807).

⁴ Johann Daniel Sander (1759—1825), editor, scriitor și profesor berlinez.

⁵ Friedrich Wilhelm III l-a trimis pe ministrul său, contele Christian von Haugwitz (1752—1832) la Viena, ca să trateze cu Napoleon. El încheie la 15 decembrie 1805 tra-

dar înscrisesse ca „dar nupțial“⁶ posesiunea noastră asupra Hanovrei. Doamna von Carayon critica însă „darul nupțial“, căci nu poți oferi ori dăruia ceea ce nu-ți aparține, cuvinte la care Victoire, nebăgată până atunci în seamă, ce se îndeletnicise pe lângă masa de ceai, îi aruncă mamei sale o privire afectuoasă, pe când frumoasei doamne Alvensleben îi săruta mâna.

— Sunt sigură, dragă Alvensleben, de asentimentul dumneavoastră, spuse doamna von Carayon. Dar priviți ce ascultător, ca Minos și Rhadamanthys⁷, e prietenul Bülow. Uneltește iar vreun asalt. Victoire, oferă-i domnului von Bülow din tortul de Karlsbad. E singurul lucru pe care-l acceptă, cred, din Austria. Între timp, domnul Sander ne va întreține despre progresele noastre în noua provincie. Mă tem că nu sunt mari.

— Mai curând să spunem că nu există deloc, replică Sander. Tot ce ține de leul welf ori de calul cabrat⁸ nu se lasă cârmuit de prusaci. Și n-o iau

tatul de la Schönbrunn, conform căruia Prusia cedează Ansbach, Clèves și Neuchâtel și primește, împreună cu Anglia, Hanovra. În condiții și mai dezavantajoase, Haugwitz realizează o alianță între Prusia și Napoleon la 15 februarie 1806. Politica externă a lui Haugwitz, orientată în direcția avantajelor momentane, a contribuit la înfrângerile de la Jena și Auerstedt, atrăgându-i, de altfel, ura patrioților germani.

⁶ Aluzie ironică. În original, *Morgengabe*, cadou oferit de soț în Evul Mediu soției după noaptea nunții, ca preț al castității.

⁷ În mitologia greacă, fii ai lui Zeus, judecătorii morților în Infern.

⁸ Blazoane animaliere ale familiei welfilor și ale ducelui Braunschweig, care a stăpânit Hanovra.

nimănu-i în nume de rău. În tot cazul ne-a fost de-
ajuns cu polonezii⁹. Dar hanovrezii sunt oameni fini.

— Da, așa sunt, confirmă doamna von Carayon,
adăugând numai decît : poate, însă, cam aroganți.

— Cam ! răsă Bülow. O, stimată doamnă, doar
cine întâmpină mereu atîta blîndețe ! Credeți-mă,
îi cunosc pe hanovrezi de multă vreme, i-am privit
încă din tinerețe, ca să zic așa, de peste gard, de
pe moșia mea din Altmark și pot să vă asigur că
tot ceea ce mi-a făcut Anglia atît de antipatică, s-a
dublat în această patrie-mumă a welfilor. De aceea
mă bucur de biciul pe care li-l aducem. Adminis-
trația noastră prusacă e jalnică, iar Mirabeau¹⁰ avea
dreptate să compare preamăritul stat al lui Friedrich
cel Mare cu un fruct putred mai înainte de a se
coace, dar, putred ori nu, avem cel puțin ceva :
sentimentul că în ultimii cincisprezece ani lumea
a făcut un pas înainte și că mărșul ei destin nu
trebuie să se înfăptuiască numai decît între Nuthe
și Notte¹¹. La Hanovra se mai crede încă într-o mi-
siune specială a Kalenbergului¹² și a Câmpiei Lu-
neburg. *Nomen et omen*.¹³ E un loc al stagnării, un
focar al prejudecăților. Noi cel puțin știm că nu

⁹ Aluzie la teritoriile poloneze anexate de Prusia după
a doua (1793) și a treia (1795) împărțire a Poloniei.

¹⁰ Honoré-Gabriel-Victor Riquetti, conte de Mirabeau
(1749—1791), om de stat și publicist francez, s-a oprit în
1786—1787 la Berlin, scriind apoi cartea *Histoire secrète de
la Cour de Berlin (Istoria secretă a Curții din Berlin)* (1789),
care s-a bucurat de mare faimă.

¹¹ Împrejurimi ale Berlinului : râulețul Nuthe se varsă
la Potsdam în Havel, iar Notte la Königs Wusterhausen în
Dahme.

¹² Ținut între Hanovra și Steinhuder Meer, cu terenuri
nisipoase și mlăștinoase ; numit astfel după castelul Kalen-
berg, reședință a unei ramuri welfe.

¹³ Nume și semnificație (lat.),

suntem buni de nimic, iar în recunoaşterea aceasta e inclusă şi posibilitatea îndreptării. Acceptând că în particular rămânem în urma lor, dar în linii mari le suntem superiori, în asta constă revendicarea şi dreptul pe care ar trebui să le impunem. Faptul că, în pofida celor spuse de Sander, am eşuat în Polonia, nu dovedeşte nimic ; statul nu şi-a dat silinţa, considerându-şi percepătorii îndeajuns de buni ca să ducă cultura în răsărit. Încât, pe drept cuvânt, însuşi percepătorul a reprezentat ordinea, chiar dacă, se înţelege, în latura ei neplăcută.

Victoire, care îşi părăsise locul de la masa de ceai din clipa în care Polonia apăruse în discuţie, se întoarse spre vorbitor şi spuse :

— Să ştiţi, domnule von Bülow, că-i iubesc pe polonezi *de tout mon coeur*.¹⁴

Se aplecă apoi din umbră în licăritrea lămpii, în a cărei lumină se putea recunoaşte acum distinct că profilul ei fin s-ar fi asemănat cu al mamei, dacă numeroasele semne lăsate de vărsat nu i-ar fi distrus frumuseţea de odinioară.

Oricine putea să vadă lucrul acesta, dar singurul care *nu* l-a văzut, ori, dacă l-a văzut, l-a considerat cu totul neînsemnat, a fost Bülow. El repetă numai :

— O, da, polonezii. Sunt cei mai buni dansatori de mazurcă, de aceea vă plac.

— Nu numai din pricina asta. Îmi plac pentru că sunt cavaleri şi nefericiţi.

— Şi de asta. Se poate spune şi așa. Ai putea aproape să-i invidiezi pentru nefericirea asta a lor. căci atrage asupra-le simpatia inimilor tuturor doamnelor.

— Dar cine a salvat...

¹⁴ Din toată inima (fr.).

— Cunoașteți părerile mele eretice despre salvări. Și chiar Viena ! A fost salvată.¹⁵ Desigur. Dar în ce scop ? Fantezia mea se desfată cu adevărat la închipuirea că o vede pe sultana favorită în cripta Capucinilor. Poate chiar acolo unde se află acum Maria Tereza¹⁶. Ceva familiar Islamului a existat la acești bărbătuși, asemenea cocoșeilor și făzăneilor¹⁷, iar Europa ar fi îndurat, fără mari prejudicii, ceva mai mult, din menajul seraiului sau al haremului...

Un servitor intră, anunțându-l pe căpitanul de cavalerie von Schach și o tresărire plăcută de surpriză străbătu chipurile ambelor doamne, când cel anunțat intră îndată după aceea. El sărută mâna doamnei von Carayon, se înclină spre Victoire și-l salută apoi cu cordialitate pe Alvensleben, cu reținere însă pe Bülow și pe Sander.

— Mă tem că l-am întrerupt pe domnul von Bülow...

— Un caz inevitabil, firește ! răspunse Sander, trăgându-și scaunul la o parte. Răseră, însuși Bülow asociindu-se, și doar din reținerea mai mare ca de obicei a lui Schach s-ar fi întrevăzut că intrase în salon ori sub impresia unei întâmplări personale neplăcute ori a unei vești politice supărătoare.

— Ce noutăți aduceți, dragă Schach ? Păreți preocupat. Se apropie noi furtuni...

— *Asta nu*, stimată doamnă, *asta nu* ! Vin de la contesa Haugwitz, la care zăbovesc cu atât mai des cu cât mă îndepărtez de politica contelui. Contesa

¹⁵ Prin bătălia de la Kahlenberg (12 septembrie 1683) regele polon Jan III Sobieski (1624—1696) a eliberat Viena, ce fusese ocupată de turci.

¹⁶ Împărăteasa Maria Tereza (1717—1780) a fost înmormântată în cavoul imperial al Bisericii Capucine din Viena.

¹⁷ Nume batjocoritoare date vienezilor, preluate de Fontane din cartea lui Bülow, menționată mai sus.

o știe și-mi încuviințează purtarea. Abia deschisese conversația, când afară, în fața palatului, începu să se adune mulțimea, întâi câteva sute, apoi câteva mii. Larma crescuse, iar în cele din urmă a fost aruncată o piatră, care zbură pe lângă masa la care stăteam. Doar puțin a lipsit și contesa ar fi fost lovită. Ceea ce a lovit-o însă *cu adevărat* au fost vorbele, blestemele care au răsunat până sus. În cele din urmă a apărut contele. Era de un calm desăvârșit și nu l-a dezmințit nici o clipă pe cavalier. Totuși, a durat mult până când strada a putut fi eliberată. Oare până aici am ajuns ? Răzvrătire, scandal. Și asta în Prusia, sub ochii majestății sale¹⁸ !

— Și îndeosebi *noi* vom fi trași la răspundere pentru întâmplările astea, îl întrerupse Alvensleben, mai ales *noi*, cei de la cuirasieri ! Se știe că dezavuăm tot servilismul ăsta față de Franța, de la care nu ne alegem în cele din urmă decât cu provincii furate. Toată lumea știe cum stăm în privința asta, se știe și la Curte, și nu vor șovăi să dea vina pe *noi* pentru adunătura aceea.

— Un spectacol pentru zei, spuse Sander. Regimentul de cuirasieri sub acuzația de înaltă trădare și scandal !

— Și nu pe nedrept, continuă Bülow, în agitația stârnită între timp. Nu pe nedrept, zic. Și n-o să faci glume proaste, Sander ! De ce oare domnii aceștia, care în fiecare zi țin să fie mai deștepti decât regele și miniștrii lui, de ce folosesc limbajul acesta ? De ce fac politică ? Rămâne de văzut dacă o trupă trebuie să facă politică, dar dacă o face, atunci s-o facă măcar corect ! În fine, acum suntem pe

¹⁸ Friedrich Wilhelm III (1770—1840), din 1797 și rege al Poloniei.

drumul cel drept, în fine suntem acolo unde ar fi trebuit să fim de la început, în fine, majestatea să a dat ascultare ideilor rațiunii, și ce s-a întâmplat ? Domnii noștri ofițeri, al căror al treilea cuvânt este regele și loialitatea lor și căroră le va prii mereu numai când le miroase a Rusia și a iuft și doar prea puțin a libertate, domnii noștri ofițeri, zic, cad dintr-o dată în patima opoziției, deopotrivă naivă și primejdioasă, și provoacă prin acțiunea lor arogantă și prin cuvinte și mai trufase mânia abia potolită a împăratului¹⁹. Astfel de maniere umplu apoi strada cu ușurință. Domnii din regimentul de cuirasieri nu au ridicat, firește, ei înșiși piatra care a zburat în cele din urmă pe masa de ceai a contesei, dar sunt totuși autorii morali ai scandalului, ei au creat atmosfera.

— Nu, atmosfera a existat.

— Bine. Poate a existat. Dar *dacă* a existat, atunci trebuie combătută, nu întreținută. Dacă o întreținem, atunci ne grăbim pe nesimțite pieirea. Împăratul așteaptă doar un prilej, și suntem încondeiați în multe locuri în registrul lui de datornici, iar dacă face socoteala, suntem pierduți.

— De necrezut, spuse Schach. Nu sunt de acord cu dumneavoastră, domnule von Bülow.

— Regret.

— Eu cu atât mai puțin. Vă convine să ne dați lecții mie și camarazilor mei, lămurindu-ne asupra devotamentului față de țară și rege, căci principiile invocate de dumneavoastră deocamdată primează.

¹⁹ Napoleon.

Conform dorinței dumneavoastră și a voinței supreme stăm acum la masa Franței, culegând fărâmi-turile ce cad de la masa împăratului. Dar pentru cât timp ? Statul lui Friedrich cel Mare ar trebui să-și vină odată în fire.

— De-ar face-o ! replică Bülow. Dar tocmai asta amână. Ezitarea asta, pendularea între Rusia și Austria, care ne înstrăinează de Empereur²⁰, asta să fie politica fredericiană ? Vă întreb ?

— Mă înțelegeți greșit.

— V-aș ruga să mă smulgeți din confuzia asta.

— Aș vrea cel puțin să încerc... De altfel, dumneavoastră *doriți* să mă înțelegeți greșit, domnule von Bülow. Eu nu combat alianța franceză pentru că e o alianță, nici pentru că va sfârși, ca toate alianțele, să dubleze forța noastră în cutare ori cutare scop. O, nu ; cum aș putea s-o fac ? Alianțele sunt mijloace de care are nevoie *orice* politică ; chiar și măritul rege²¹ s-a folosit de mijloacele acestea, *modificându-le* neîncetat dinăuntru. Dar *nu* le-a modificat în scopul lor ultim. Acesta a rămas neclintit : o Prusie puternică și independentă. Și acum vă întreb, domnule von Bülow, *asta* e ceea ce ne-a adus acasă contele Haugwitz, iar ceea ce se bucură atât de asentimentul dumneavoastră este *aceasta* o Prusie puternică și independentă ? Dumneavoastră *m-ați* întreb, acum vă întreb și eu pe *dumneavoastră*.

²⁰ Napoleon.

²¹ Friedrich II.

„CONSACRAREA PUTERII“¹

Bülow, ale cărui trăsături începeau să capete expresia aroganței extreme, vru să replice, dar doamna von Carayon îl întrerupse, spunând :

— Să învățăm ceva din politica zilelor noastre : unde nu poate fi pace să fie cel puțin armistițiu ! Chiar și aici... Iar acum ghiciți, dragă Alvensleben, cine a fost azi aici să ne facă o vizită ? O celebritate. Și încă trimisă de Rahel Levin².

— Așadar, prințul³, spuse Alvensleben.

— O, nu, cineva renumit ori cel puțin în sensul că e la ordinea zilei. Prințul e o celebritate consacrată, iar celebrități care rezistă de zece ani nu mai pot fi considerate astfel... De altfel, am să vă vin în ajutor, e vorba de literatură și aș vrea să cred că domnul Sander ne va dezlega enigma.

¹ Martin Luther ori Consacrarea puterii de Zacharias Werner (1768—1823) a fost reprezentată pentru prima oară la Berlin, la 11 iunie 1806, bucurându-se de mare succes. (În volum a apărut în 1807, în editura lui Johann Daniel Sander, unul din personajele romanului despre care vezi mai sus, cap. I). Werner, inițiator al dramei romantice a „destinului“ (*Schicksalsdramatik*), s-a convertit în 1811 la catolicism, dezmințindu-și, în 1814, tezele dramei despre Luther în piesa *Die Weihe der Unkraft* (*Consacrarea nepu-tinței*).

² Salonul berlinez al spiritualei Rahel Levin (1771—1833) a fost multă vreme loc de întâlnire al scriitorilor și savanților. În 1814 ea s-a căsătorit cu publicistul liberal August Varnhagen von Ense.

³ Prințul Louis Ferdinand al Prusiei (1772—1806) a fost conducătorul unui cerc de ofițeri ce se opunea regelui

— Aș încerca cel puțin, stimată doamnă, ce putere de consacrare îmi va acorda încrederea dumneavoastră ori, s-o spunem fără înconjur, o anume „consacrare a puterii“.

— O, excelent ! Da, Zacharias Werner a fost aici ! Din păcate, nu eram acasă și așa am pierdut vizita lui. Mi-a părut foarte rău.

— Dimpotrivă, ar trebui să vă felicitați că ați scăpat de o dezamăgire, spuse Bülow. Rareori corespund scriitorii ideii pe care ne-o facem despre ei. Ne așteptăm la un olimpian, la un om din ambrozie și nectar, iar în locul acestuia vedem un gurmand mistuind o friptură de curcan ; ne așteptăm la destăinuiri din conversația lui tainică cu zeii și-l auzim povestind despre ultima lui decorație ori chiar citând cuvintele preamiloștive, pe care serenisimul le-a pronunțat despre cel mai recent vlăstar al muzei sale. Poate și pe acelea ale serenisimei, ceea ce înseamnă întotdeauna cel mai absurd lucru imaginabil.

— Totuși, nu mai absurd ca opinia acelor care preferă să se fi născut într-un staul ori într-un șopron, spuse Schach sarcastic.

— Spre regretul meu, prea stimate domnule von Schach, trebuie să vă contrazic și în *această* privință. Deosebirea de care vă îndoiiți, cel puțin după experiența *mea*, există în realitate, și anume, dacă îmi permiteți s-o repet, în *defavoarea* serenisimului. Părerea aceasta există printre oamenii simpli și pentru ei nimic nu e mai presus, dar modestia

Friedrich Wilhelm III, pledând pentru alianța strânsă cu Austria împotriva lui Napoleon. Personalitate deosebită a epocii, era celebru și pentru extravaganțele lui erotice. Si-a găsit moartea în bătălia de la Saalfeld împotriva trupelor franceze (10 octombrie 1806).

sfoasă, în care se înveșmăntează, și conștiința șovăielnică, în care se manifestă, au întotdeauna ceva conciliant. Dar când vorbește prințul ! El este legiutorul țării în toate, fără deosebire, în lucrurile importante și în cele mărunte, deci, firește, și în *aestheticis*⁴. Cine hotărăște asupra vieții și a morții să nu poată decide și asupra unei poezioare ? Ei, asta-i ! El poate să spună ce vrea. Tablele legilor provin întotdeauna direct de la Sinai⁵. Am auzit propovăduindu-se nu o dată un astfel de decalog, iar de atunci știu ce înseamnă : *regarder dans le néant*⁶.

— Și totuși sunt de acord cu mama, afirmă Victoire, căreia îi convenea să readucă discuția la început, la piesă și la scriitorul ei. Aș fi fost într-adevăr foarte bucuroasă să-l cunosc pe „domnul la ordinea zilei“, cum l-a numit mama restrictiv. Uitați, domnule von Bülow, că noi suntem *femei* și ca atare avem dreptul să fim curioase ! Să te bucuri de puțină bunăvoință din partea unei celebrități e în cele din urmă preferabil decât să n-o fi văzut deloc !

— De fapt, n-o să-l mai vedem, cu siguranță, adăugă doamna von Carayon. Zilele următoare părăsește Berlinul și a fost aici doar ca să asiste la primele repetiții ale piesei.

— Ceea ce înseamnă, replică Alvensleben, că nu mai e nici o îndoială asupra premierei.

— Cred că nu. Curtea a fost câștigată ori măcar au fost îndepărtate toate îndoielile.

⁴ Referitor la cele estetice (lat.).

⁵ După tradiția Vechiului Testament, Moise a primit, pe muntele Horeb din Sinai, vechile legi ebraice, între care și cele zece porunci, însemnate pe tăblițe de piatră.

⁶ Să privim în neant (fr.).

— Ceea ce găsesc de neconceput ! continuă Alvensleben. Am citit piesa. Vrea să-l glorifice pe Luther, dar din toate părțile, de sub mantia neagră de doctor, răzbate perfidia iezuitismului. Pentru mine e de neînțeles că Iffland⁷ se interesează de ea, Iffland, un mason !

— Aș dori pur și simplu să adaug că are rolul principal, replică Sander. Principiile noastre rezistă doar până ce intră în conflict cu pasiunile ori vanitățile noastre și de fiecare dată câștigă cele de mai mică durată. O să-l joace pe Luther. Și asta-i decisiv.

— Recunosc, spuse Victoire, că-mi displace să văd pe scenă chipul lui Luther. Ori merg prea departe în privința asta ?

Cel căruia i se adresase întrebarea era Alvensleben.

— Prea departe ? O, scumpă Victoire, firește că nu ! Vorbiți de-a dreptul inimii mele. Acelea sunt cele mai vechi amintiri ale mele, când stăteam în biserica din sat cu bătrânul meu tată lângă mine, care cânta toate versetele din cartea de cântece. Iar la stânga, lângă altar, atârna portretul lui Luther, în mărime naturală, cu Biblia în brațe, cu dreapta așezată deasupra, un tablou plin de viață, și privea către mine. Mă simt dator să spun că chipul acelui bărbat grav mi-a predicat în multe duminiici mai bine și mai pătrunzător decât bătrânul nostru Kluckhuhn, care avea aceleași maxilare proe-

⁷ Actorul și scenaristul August Wilhelm Iffland (1759—1814), director al Teatrului Național din Berlin (1796—1814), considerat în epocă cea mai reprezentativă personalitate a teatrului german. Unul din rolurile sale strălucite a fost Luther din *Consacrarea puterii* de Zacharias Werner, rol în contradicție cu aspirațiile umanitare ale francmasoneriei din vremea aceea.

mirante și același jabou alb, ca și reformatorul, și nimic altceva. Iar pe acest om al Domnului, după care ne numim și ne deosebim și la care n-am privit niciodată altfel decât cu venerație și evlavie, pe acesta nu vreau să-l văd ieșind din culise ori venind pe ușa din spate. Chiar dacă îl joacă Iffland, pe care îl prețuiesc, nu numai ca artist, ci și ca om cu principii și caracter prusac.

— *Pectus facit oratorem*⁸, spuse Sander, iar Victoire jubilă. Însă Bülow, care nu suporta bucuros noi zei lângă el, lăsându-se pe speteaza scaunului, spuse, în timp ce-și netezea ciocul bărbii :

— Să nu vă mirați că mă aflu în contradicție cu dumneavoastră.

— O, firește că nu ! râse Sander.

— Doar împotrivindu-mă m-aș putea apăra, ca și cum printr-o asemenea contradicție aș avea oarecum de gând să devin avocatul acestui popă de Zacharias Werner, care mi-e chiar antipatic prin tendințele lui mistico-romantice. Nu sunt avocatul nimănui...

— Nici al lui Luther ? întrebă Schach ironic.

— Nici al lui Luther !

— Noroc că se poate lipsi de asta...

• — Dar cât timp ? continuă Bülow, revenindu-și. Credeți-mă, domnule von Schach, și el se află *en décadence*⁹, ca multe altele laolaltă cu el, și în curând nici un colegiu de avocați din lume nu-l va mai putea susține !

— L-am auzit pe Napoleon vorbind despre un „episod Prusia“, replică Schach. Ar vrea cumva să ne ferească domnii novatori, în frunte cu domnul von Bülow, poate și cu un „episod Luther“ ?

⁸ Opinia îl face pe orator (lat.).

⁹ În declin (fr.).

— Aşa-i ! Aţi nimerit-o ! De altfel, nu *noi* suntem cei ce vor să creeze acest episod. Astfel de fapte nu individul, ci istoria le creează. Aşa s-ar dovedi o relaţie minunată între episodul Prusia şi episodul Luther. Întrucât se zice : „Spune-mi cu cine te-nsoteşti şi-ţi voi spune cine eşti“. Mărturisesc că socotesc zilele Prusiei numărate, iar „când cade man-tia, trebuie să-i urmeze şi ducele“¹⁰. Las în grija dumneavoastră să împărţiţi rolurile. Raporturile dintre stat şi biserică nu au fost suficient evaluate ; orice stat e într-un anume sens un *stat bisericesc* ; el încheie un mariaj cu biserica, iar ca acesta să fie fericit, partenerii trebuie să se potrivească. În Prusia se potrivesc. Şi de ce ? Pentru că ambii sunt la fel de meschin concepuţi şi la fel de îngust realizaţi ! Sunt existenţe mărunte, amândouă destinate să se contopească ori să dispară în ceva mai mare. Şi asta în curând ! *Hannibal ante portas*.¹¹

— Credeam că v-am înţeles, replică Schach, în sensul că domnul von Haugwitz nu ne-ar fi adus pieirea, ci salvarea şi pacea !

— Da, le-a adus. Dar nu poate îndrepta la ne-sfârşit soarta noastră. Soarta aceasta înseamnă în-tegrare în universal. Orientarea naţională, ca şi aceea confesională, sunt lucruri trecătoare, în spe-cial aceea prusacă şi *alter-ego*-ul¹² ei, cea luterană. Amândouă sunt mărimi artificiale. Mă întreb ce semnificaţie au ? Ce misiune îndeplinesc ? Se înlo-

¹⁰ Citat ușor modificat din drama lui Schiller *Conjurația lui Fiesco la Genua*.

¹¹ Hannibal se află înaintea porților (lat.). Expresie desemnând apropierea unei primejdii ; după strigătul de spaimă al romanilor, înfrânți în bătălia de la Cannae, în apropierea Romei (211 î.Chr.), de către generalul cartaginez Hannibal (246—182 î.Chr.).

¹² Celălalt eu (lat.).

cuiesc una pe cealaltă, își sunt reciproc scop și misiune, asta-i tot ! Și asta să fie rolul universal ? ! Ce a realizat Prusia pentru omenire ? Ce aflu, când cercetez asta ? Pușcașii albaștri¹³ ai regelui Friedrich Wilhelm I, vergelele de fier pentru tunuri, codița¹⁴ și acea minunată morală, care a descoperit fraza „l-am legat de iese, de ce nu a mâncat ?”¹⁵.

— Bine, bine. Dar Luther...

— Ei bine, circulă zvonul că libertatea a venit pe lume cu bărbatul din Wittenberg, iar istorici mărginiți au incredințat poporul german din nord atâta vreme, până a crezut și asta. Dar ce-a adus el cu adevărat pe lume ? Intoleranță și procese împotriva vrăjitoarelor, platitudine și plictiseală. Asta nu-i un liant pentru milenii. Acelei monarhii universale, căreia îi mai lipsește doar ultimul pisc, îi va urma o biserică universală, căci dacă lucrurile mărunte au legătură între ele, cu atât mai mult se află în corelație cele însemnate ! N-am să văd spectacolul cu Luther, pentru că în deformarea acestui domn Zacharias Werner există un lucru care mă supără ; dar să nu-l vezi pentru faptul că pricinuieste nemulțumire, că e o *profanare*, asta-i mai mult decât pot eu pricepe !

— Dar noi, dragă Bülow, îl întrerupse doamna von Carayon, noi o să-l vedem, în *ciuda* faptului că ne provoacă supărare. Victoire are dreptate, iar

¹³ Garda personală a „regelui soldat” Friedrich Wilhelm I (1688—1740) a fost alcătuită prin introducerea serviciului militar.

¹⁴ Leopold I, prinț von Anhalt-Dessau (1676—1747), a introdus în regimentul său vergeaua de fier pentru tunuri. În 1713 s-a ordonat ca soldații prusaci să poarte părul pieptănat sub formă de coadă.

¹⁵ Adnotare marginală a lui Friedrich I pe o cerere de ajutor făcută de văduva unui comisar militar.

dacă la Iffland vanitatea poate fi mai puternică decât principiul, *la noi* este curiozitatea. Sper că dumneavoastră, domnule von Schach, și dumneavoastră, dragă Alvensleben, ne veți însoți. De altfel, câteva dintre melodiile incluse nu sunt rele. Le-am primit ieri. Victoire, ai putea să ne cânti ceva !

— Dar abia le-am descifrat.

— O, cu atât mai mult vă rog și eu, spuse Schach. Virtuozitatea de salon îmi e nesuferită. Dar ceea ce îmi place în artă este căutarea și dibuirea poetică.

Bülów zâmbi în sinea lui, parcă ar fi vrut să-i spună : „Fiecare cu mijloacele lui“.

Schach o conduse pe Victoire la pian, iar ea cântă, în timp ce el o acompania :

*Adoarme floarea-ncet și lin
În leagănul zăpezii ;
Și-i cântă iarna : „Dormi ușor,
Copil în floare, încântător“.
Și-adoarme în lin suspin,
Iar din cerul înmiresmat coboară
Surioare iubitoare...¹⁶*

Se făcu o mică pauză, iar doamna von Carayon întrebă :

— Ei, domnule Sander, cum rezistă criticii dumneavoastră ?

— Trebuie să fie foarte frumoasă, răspunse acesta. Eu nu mă pricep. Dar să ascultăm mai departe. Floarea care doarme deocamdată se va trezi odată și odată.

¹⁶ Versuri din piesa *Martin Luther ori Consacrarea puterii* de Zacharias Werner. Notăția muzicală a lui Bernhard Anselm Weber (1766—1821) se găsește în ediția din 1807 (nota ediției germane).

*Când vine iarăși blândul mai,
Topește leagănul zăpezii.
Și-i spune : „Trezește-te, iute,
Tu, palidă floare.“
Deschide ochii, rău îi pare
Și urcă în cerul strălucitor
Unde sclipesc înflorind surioare.*

N-au lipsit aplauze vii. Dar se refereau exclusiv la Victoire și la compoziția muzicală, iar când, în cele din urmă, veni rândul textului, au fost acceptate toate opiniile eretice ale lui Sander.

Doar Bülow tăcu. Ca majoritatea frondeurilor preocupați de decăderea statului, avea și părțile lui slabe, iar una dintre acestea fusese atinsă de cântec. Pe cerul pe jumătate înnorat sclipeau câteva stele, se ivise și craiul nou, iar el repetă, în timp ce privea în sus prin geamurile înalte ale ușii de la balcon : „Unde sclipesc înflorind surioare“.

Fără a-și da seama și împotriva voinței lui, era un copil romantic al timpului.

S-au mai interpretat un al doilea și un al treilea cântec, dar părerea a rămas aceeași. Și-au luat apoi rămas bun la o oră nu prea târzie.

Capitolul al treilea

LA SALA TARONE¹

Orologiile din Gensdarmenmarkt² bătură unsprezece, când musafirii doamnei von Carayon ieșiră în

¹ Local renumit în epocă, aflat la întretăierea dintre Unter den Linden și Charlottenstrasse.

² Orologiile Domului Francez și ale celui German din Gensdarmenmarkt.

Behrenstrasse, cotind la stânga, și înaintară pe Unter den Linden. Luna se ascunsese, iar ploaia umeză ce plutea în văzduh, explicând schimbarea bruscă a vremii, le făcu bine tuturor. La colț cu Unter den Linden, Schach își luă rămas bun, pretextând o chestiune oficială, iar Alvensleben, Bülow și Sander se învoiră să mai stea de vorbă un ceas.

— Dar unde ? întrebă Bülow, care nu alegea de obicei cu greutate, însă avea oroare de localurile în care „paznicul și chelnerul te strângeau de beregată“.

— Unde ? repetă Sander. Iată, binele e atât de aproape, arată el spre prăvălia din colț, deasupra căreia scria cu litere mari : „Magazin italian de vinuri și delicatese la Sala Tarone“. Întrucât era închis, ciocăniră în poartă pe latura unde se găsea o deschizătură în oblon. Într-adevăr, îndată se deschise dinăuntru și un cap se ivi în vizetă, iar când uniforma lui Alvensleben îl liniști îndeajuns asupra caracterului oaspeților cam întârziați, răsuci cheia în broască și toți trei intrară. Dar curentul de aer stinse lampa pe care o ținea în mâini pivnicerul, și numai un felinar mocnind în fund, chiar deasupra porții, răspândea doar atâta lumină cât să-și dea seama de primejdiile gangului.

— Ei, Bülow, ce zici de defileul ăsta ? mormăi Sander, subțindu-se tot mai mult, cu ochii în patru, căci în rând cu butoaietele cu ulei și vin de pe ambele părți se aflau lăzi cu lămâi și portocale, ale căror capace erau deschise înspre ei.

— Atenție ! spuse pivnicerul. Totul aici e plin de ținte și cuie. Chiar ieri m-am înțepat în unul.

— Deci și călărețul spaniol...³ O, Bülow ! În starea asta îl aduce pe cineva și o editură militară.

Strigătul de durere al lui Sander produse veselie din nou și, dibuind și pipăind, ajunseră în cele din urmă în apropierea porții, unde, spre dreapta, se aflau câteva butoaie mai puțin înghesuite. Se strecurară printre ele și ajunseră, urcând patru ori cinci trepte, în încăperea potrivit de mare din fund, vopsită în galben și pe jumătate afumată, în felul tuturor „sălilor de mic dejun“, cu totul plină pe la miezul nopții. Pretutindeni, de-a lungul lambriurilor din partea de jos, se aflau sofale din piele cu măsuțe mici și mari așezate dinaintea lor și numai într-un loc lipsea mobilierul. Aici se găsea o teșghea cu sertare și polițe, mai curând zidită, dinaintea căreia unul din reprezentanții firmei, călare toată ziua pe un taburet turnant își striga comenzile (de obicei doar un singur cuvânt) înspre pivnița aflată chiar în apropiere, al cărei chepeng era tot timpul deschis.

Cei trei amici ai noștri se așezaseră în colțul opus gurii pivniței, iar Sander, care fusese destulă vreme editor, ca să se priceapă la finețurile lucrului, aruncă o privire pe lista de bucate și vinuri. Aceasta, legată în piele rusească, mirosea încă a raci. Parcă Lucullus⁴ al nostru nu găsisese ceea ce-i plăcea : împinse lista la o parte și spuse :

— Lucrul cel mai obișnuit la care mă pot aștepta într-o asemenea zi încinsă de aprilie este vinarița, *Asperula odorata Linnei*. Căci am editat și lucrări de botanică. De existența portocalelor proas-

³ În original : *der spanische Reiter* — obstacol militar mobil din sârmă ghimpată.

⁴ Aluzie la generalul roman Lucius Licinius Lucullus (109—57 î.Chr.), renumit pentru festinurile sale fastuoase.

pete ne-am convins afară cu prețul vieții, iar pentru vinul de Mosela ne garantează firma.

Domnul de la tejghea nu se clinti, dar i se văzu clar consimțirea din înclinarea spatelui, Bülow și Alvensleben făcură la fel, iar Sander decise scurt :

— Ei, atunci, puncti de mai.

Cuvântul fusese rostit tare și cu intonația unei comenzi și în aceeași clipă dinspre taburet se auzi bubuind către gura pivniței :

— Fritz !

Un tânăr corpulent și cu gâtul scurt își arătă numai decât, însă doar pe jumătate, chipul în chepeng, ca și cum ar fi stat pe arcuri, sări serviabil, cu o mână ridicată, ultimele două, trei trepte și într-o clipă se află dinaintea lui Sander, pe care, după toate aparențele, îl cunoștea prea bine.

— Spune-mi, Fritz, cum stă firma Sala Tarone cu punctiul ?

— Bine. Foarte bine.

— Dar suntem abia la 1 aprilie și oricât aș fi eu adeptul surogatelor, un singur lucru îmi displace : tonca⁵. E bună în tabacheră, nu în puncti. Ai priceput ?

— La ordin, domnule Sander !

— Bine. Deci, plante aromate de mai. Și să nu le ții prea mult ! Vinarița nu-i ceai de mușetel ! Vinul de Mosela, să spunem de Zeltingen ori Brauneberg⁶, se toarnă încet peste buchet ; e suficient. Ca simplu ornament felii de portocală. O felie în plus îți dă dureri de cap. Și nu prea dulce, și încă un Cliquot extra⁷ ! Extra, am zis. Ce-i bun, e bun !

⁵ Fructul unui copac sud-american, din care se obțineau esențe aromate pentru producerea parfumurilor și a băuturilor spirtoase.

⁶ Varietăți renumite ale vinului de Mosela.

⁷ Renumită marcă de șampanie franțuzească.

Cu aceasta, comanda fu luată și cam în zece minute apăru vinul, în care pluteau nu mai mult de trei ori patru frunzulițe de vinariță, de ajuns ca să facă dovada autenticității.

— Vezi, Fritz, asta-mi place ! Uneori plutește pe punctul de mai ca lintița. Asta-i groaznic ! Cred că o să rămânem prieteni. Ei, acum niște pahare verzi !

Alvensleben râse.

— Verzi ?

— Da. Ce ai avea de spus împotriva, dragă Alvensleben, mi-e cunoscut și accept. Există, de fapt, o întrebare ce mă preocupă de mult timp și care ține, pe lângă altele, de șirul acelor conflicte, care, orice am face, se strecoară în viața noastră. Culoarea vinului se pierde, dar se câștigă aceea a primăverii, iar împreună cu ea tot coloritul sărbătoresc. Iar asta mi se pare punctul cel mai important. Mâncatul și băutul, în măsura în care nu servesc nevoii de subsistență obișnuite, trebuie să devină din ce în ce mai mult acțiuni simbolice, și înțeleg acea perioadă a Evului Mediu târziu, când vaza de flori și talgerul de fructe însemnau mai mult decât festinul în sine.

— Ce bine te prinde, Sander ! râse Bülow. Și totuși, mulțumesc lui Dumnezeu că nu sunt nevoit să achit nota dumată pentru claponi !

— Pe care o achiți totuși în cele din urmă !

— A, e prima oară când descopăr în dumneata un editor îndatoritor ! Să ciocnim... Însă cu toții, căci iată-l ivindu-se din chepeng pe lunganul de Nostitz⁸. Privește, Sander, parcă nu se mai isprăvește...

⁸ Karl von Nostitz (1771—1838) a făcut parte din regimentul de cuirasieri (1802), devenind în 1805 al doilea

Într-adevăr, era Nostitz, care, folosindu-se de o intrare secretă, tocmai se poticnise de scara pivniței, Nostitz de la cuirasieri, cel mai deșirat locotenent din armată, care, în ciuda faptului că provenea din Saxonia, își pusese, fără să întâmpine vreo obiecție, la dispoziția regimentului de elită al cuirasierilor cele șase picioare și trei țoli, scăpând între timp demult și de ultima rămășiță de dușmănie. Cavalerist temerar și încă și mai temerar curtezan și datornic, era de multă vreme cel mai simpatice din regiment, *atât de iubit*, încât „prințul“, care nu era altul decât prințul Louis, îl ceruse ca aghiotant cu ocazia mobilizării de anul trecut.

Curioși să afle de unde vine, îl asaltară cu întrebări, dar numai după ce se așeză pe sofaua de piele răspunse la ceea ce-l întrebau.

— De unde vin ? De ce-am chiulit de la Carayon ? Ei, pentru că am vrut să văd Buchholz-ul franțuzesc⁹, dacă au venit iarăși berzele, dacă strigă iarăși cucul și dacă fiica învățătorului mai are cosite tot atât de blonde și lungi ca anul trecut. O copilă încântătoare ! O las întotdeauna să-mi arate biserica și apoi urcăm în clopotniță, deoarece am făcut o pasiune pentru vechile inscripții de pe clopote. Nici nu vă închipuiți câte se pot descifra într-o asemenea turlă ! Le socotesc printre cele mai fericite și instructive ceasuri ale mele.

aghiotant al prințului Louis Ferdinand. În 1813 a intrat în serviciul rusesc (cunoscut sub numele Gregor Ivanovici, conte von Nostitz), înaintând până la gradul de general locotenent. Însemnările sale cu caracter autobiografic, publicate postum în 1848, cuprind între altele o descriere exactă a „plimbării cu sania“ (v. mai jos, cap. 11).

⁹ Sat la nord-vest de Berlin, așezare a coloniștilor francezi.

— Și mai spuneți de o blondină ! Atunci, fi-
rește că se lămurește totul ! Căci lângă o prințesă
cu păr blond n-are cum sta alături domnișoara
noastră Victoire. Și nici măcar frumoasa ei mă-
mică, care e frumoasă, dar în cele din urmă tot
brunetă ! Iar părul blond are întotdeauna trecere
înaintea celui negru.

— N-aș vrea să ridic asta la rang de axiomă,
continuă Nostitz. Depinde de împrejurări, care vor-
besc în tot cazul în favoarea prietenei mele. Fru-
moasa mămică, cum îi spuneți, are treizeci și șapte
de ani, în socotirea cărora sunt, probabil, destul
de galant, ca să calculez cei patru ani de căsnicie
pe jumătate, în loc de dublu. Dar asta-i treaba lui
Schach, care, mai devreme ori mai târziu, va fi în
situația să-i consulte certificatul de botez, ca să-i afle
tainele.

— Cum așa ? întrebă Bülow.

— Cum așa ? repetă Nostitz. Ce proști obser-
vatori mai sunt savanții, chiar dacă ar exista și sa-
vanți militari ! V-a scăpat oare relația dintre ei ? E
nițel cam avansată, cred. *C'est le premier pas, qui
coûte...*¹⁰.

— Vă exprimați cam obscur, Nostitz !

— Nu e chiar păcatul meu obișnuit !

— În ce mă privește, cred că vă înțeleg, îl în-
trerupse Alvensleben. Dar vă înșelați, Nostitz, dacă
trageți din asta concluzia unei partide de căsătorie.
Schach este o fire foarte ciudată, căreia i se poate
obiecta că își pune cel puțin niște probleme psiho-
logice. De pildă, n-am cunoscut vreun om la care
totul să se reducă absolut numai la estetic, cu care
parcă se află într-un raport anume, încât are re-
prezentări extravagante despre integritate și căsă-

¹⁰ Primul pas e mai greu (fr.).

torie. Cel puțin despre căsătorie cum o dorește el. Și sunt convins, ca de propria-mi viață, că nu se va căsători niciodată cu o văduvă, fie și cea mai frumoasă. Dacă ar mai putea exista vreo îndoială în această privință, ar înlătura-o o anumită împrejurare, iar aceasta se numește *Victoire*.

— Cum așa ?

— Așa cum planul de căsătorie cu o mămică nereprezentativă a eșuat, tot așa va eșua acela cu o fiică insignifiantă. Se simte chiar stingherit de lipsa ei de frumusețe și se înspăimântă la gândul de a vedea într-o legătură oarecare normalitatea lui, dacă îmi e permis să mă exprim astfel, cu anormalitatea ei. E bolnăvicios de dependent, dependent până la slăbiciune, de părerile oamenilor, îndeosebi ale celor de un rang cu el și s-ar simți oricând incapabil să o prezinte vreunei prințese ori măcar unei doamne sus-puse ca pe fiica lui.

— Posibil. Dar asemenea lucruri pot fi evitate.

— Cu greu, totuși. S-o neglijeze ori pur și simplu s-o trateze ca cenușăreasă contrazice finețea lui, în privința asta are păreri prea serioase despre viață. Nici doamna von Carayon n-ar suporta asta ușor. Căci oricât îl iubește pe Schach, tot atât o iubește și pe Victoire, ba pe ea o iubește chiar *mai mult*. Există o legătură absolut ideală între mamă și fiică și tocmai asta mi-a făcut și-mi face dragă casa lor.

— Deci să îngropăm partida, spuse Bülow. Din partea mea cu mulțumire și bucurie, căci sunt încântat de femeia asta. Are tot farmecul realității și naturaleții și chiar slăbiciunile ei sunt adorabile și atrăgătoare ! Iar alături de ea acest *Schach* ! Și-o fi având meritele lui, dar pentru mine nu-i altceva decât un pedant și un înfumurat și totodată întru-

chiparea acelei mărginiri prusace care nu crede decât în trei lucruri principale — primul : „Pământul nu se sprijină mai în siguranță pe umerii lui Atlas decât statul prusac pe umerii armatei sale“¹¹, al doilea : „Atacul infanteriei prusace este irezistibil“¹² și al treilea și ultimul : „O bătălie nu e niciodată pierdută, câtă vreme regimentul de gardă¹³ nu a atacat“¹⁴. Ori, desigur, și regimentul de cuirasieri. Căci sunt frați, frați gemeni ! Detest astfel de fraze și se apropie ziua când lumea va recunoaște goliciunea unor asemenea fanfaronade.

— Îl subapreciați, totuși, pe Schach ! Oricum, e unul dintre cei mai buni.

— Cu atât mai rău !

— Unul dintre cei mai buni, zic, într-adevăr unul bun. El nu face pe cavalerul, el este. Firește, în felul lui ! În orice caz, are un chip cinstit, nu o mască !

— Alvensleben are dreptate, confirmă Nostitz. Nu-l simpatizez prea mult, dar e adevărat că totul la el e firesc, chiar și noblețea lui rigidă, oricât de plictisitoare și supărătoare aş găsi-o. Și prin asta se deosebește de noi ! E mereu el însuși, același dacă intră în salon ori stă dinaintea oglinzii ori dacă la culcare își pune mânușile de noapte de culoarea

¹¹ Această maximă trimite la o formulare din testamentul lui Friedrich II.

¹² Se bazează pe o sentință rostită de Friedrich II după bătălia de la Soor (1745).

¹³ În original: Garde du Corps — garda personală a monarhului (creată de Friedrich II în 1740), considerată trupă de elită.

¹⁴ După o regulă a strategiei prusace regimentele de cuirasieri și gardă erau aruncate în luptă numai în caz de pericol.

șofranului. Ar trebui să decidă Sander, care nu-l iubește, să aibă el ultimul cuvânt în privința lui.

— Nu sunt nici trei zile, începuse acesta, de când am citit în *Haude und Spenersche Zeitung*¹⁵ că împăratul Braziliei l-ar fi avansat pe sfântul Antonius locotenent-colonel¹⁶, ordonând ministrului său de război să crediteze solda sus-numitului sfânt până la noi dispoziții. Creditare care mie mi-a produs o impresie mai mare decât avansarea. Dar n-are importanță. În zilele unor astfel de numiri și avansări nu ești surprins dacă sentimentele acestor ceasuri și sentințe ce mi se cere totodată le voi cuprinde în cuvintele : trăiască Majestatea Sa cavalerul von Schach !

— O, ai nimerit-o excelent, Sander ! spuse Bülow. Tot ridicolul dintr-o lovitură ! Omulețul în cizme mari ! Și din partea mea să trăiască !

— Pe deasupra avem aici și glasul „opozitiei celei mai fidele a majestății sale“, răspunse Sander, ridicându-se. Iar acum, Fritz, socoteala ! Să-mi permită domnii să tratez eu chestiunea.

— E pe mâinile cele mai bune ! spuse Nostitz.

Peste cinci minute ieșiră cu toții la aer. Praful se învoldura dinspre Brandenburger Tor spre Unter den Linden, după toate aparențele se apropia o furtună puternică și primele picături mari și începu-seră să cadă.

— *Hâtez-vous.*¹⁷

¹⁵ Cea mai importantă revistă berlineză a epocii, alături de *Vossische Zeitung*. A fost înființată în 1740 de Ambrsius Haude (1690—1748) și continuată de librarul Johann Karl Spener.

¹⁶ Decretul a apărut de fapt în 1814.

¹⁷ Grăbiți-vă (fr.).

Și fiecare urmă indicația, străduindu-se să ajungă la locuința lui cât mai grabnic cu putință și pe cel mai apropiat drum.

Capitolul al patrulea

LA TEMPELHOF¹

În dimineața următoare, doamna von Carayon și fiica ei se aflau în aceeași cameră de pe colț în care își primiseră prietenii în seara precedentă. Amândurora le plăcea și o preferau celorlalte încăperi. Avea trei ferestre înalte ; de la cele două așezate una într-alta în unghi drept se vedea pe Behrenstrasse și pe Charlottenstrasse, în timp ce a treia, ca o ușă, ocupa în întregime colțul țesit și ducea spre balconul înconjurat de un grilaj rococo aurit. Când anotimpul îngăduia, ușa balconului rămânea deschisă, permițând aproape din orice loc al camerei o privire spre forfota străzilor învecinate, care, în pofida cartierului aristocratic, erau de câțva timp deosebit de animate, în special în timpul parăzilor de primăvară, la care lua parte nu numai vechiul regiment de infanterie al garnizoanei berlineze, dar, lucru mai important pentru doamnele Carayon, și regimentele de gardă și de cuirasieri, ce treceau prin fața casei în răsunetul trompetelor lor de argint. Cu asemenea prilej (când, firește, ochii domnilor ofițeri se îndreptau spre balcon), camera de

¹ În vremea aceea, mică localitate în sudul Berlinului, lângă care se afla un câmp de instrucție.

pe colț avea într-adevăr preț și n-ar fi putut fi înlocuită de nici o alta.

Iar în zilele liniștite era și o odaie încântătoare, confortabilă și plăcută totodată. Aici se afla covorul turcesc, ce apucase aproape o jumătate de generație strălucitele zile de la Petersburg² ale casei Carayon de odinioară, aici se afla ceasul de malahit, un dar al împărătesei Ekaterina³ și tot aici se fălea mai presus de toate oglinda mare, bogat aurită, dintre ferestre, ce trebuia s-o încredințeze pe frumoasa doamnă, iar și iară, că mai este încă o femeie frumoasă. Victoire nu lăsa să-i scape vreun prilej pentru a-și liniști mama în privința acestei importante chestiuni, însă doamna von Carayon era îndeajuns de înțeleaptă ca să-și confirme singură lucrul acesta, în fiecare dimineață, examinându-și chipul în oglindă. Dacă în astfel de clipe privirea ei aluneca înspre portretul domnului von Carayon, ce atârna deasupra sofalei, în mărime naturală, decorat cu cordon roșu, ori dacă în sufletul ei persista o imagine mai chipeșă, nu era problematic pentru cineva care cunoștea doar într-o oarecare măsură relațiile casei. Căci domnul von Carayon fusese un colonist francez mic și brunet, care nu adusese nimic important în căsnicie în afara descendenței din unicii și distinșii Carayon, în viață încă în apropiere de Bordeaux, și a apartenenței, ce-l umplea de mândrie, la legație. Și cu atât mai puțin frumusețe masculină.

² Domnul von Carayon făcuse parte din ambasada Prusiei la Petersburg.

³ Ekaterina a II-a (1729—1796), principesă germană din familia Anhalt-Zerbst, a devenit împărăteasă a Rusiei în urma căsătoriei cu Petru al II-lea.

Bătu ceasul unsprezece, mai întâi afară, apoi în camera de pe colț, în care cele două doamne se în-delețniceau cu o tapiserie la gherghef. Ușa de la balcon era larg deschisă, căci, în ciuda ploii ce du-rase până spre dimineață, soarele strălucea iarăși pe cer, producând aproape aceeași zăpușeală ce domnise și în ajun. Ridicându-și ochii de pe lucru, Victoire îl recunoscă pe micul *groom*⁴ al lui Schach, ce venea pe Charlottenstrasse, cu cizmele lui răs-frânte și pălăria cu panglică în două culori, despre care ei îi plăcea să spună că sunt „culorile națio-nale“ ale lui Schach.

— Ia te uită, spuse Victoire, vine micul Ned al lui Schach ! Dar ce plin de importanță e ! E prea răsfățat și mereu ca o păpușă. Ce ne-o fi aducând ?

Curiozitatea nu-i rămase multă vreme nesatis-făcută. O clipă mai târziu auziră clopoțelul și bă-trânul servitor cu jambiere, ce trăise zilele alese de la Petersburg, intră, aducând pe o tăviță de argint un bilet. Victoire îl luă. Era adresat doamnei von Carayon.

— Pentru *tine*, mamă.

— Citește-l, spuse aceasta.

— Nu, citește-l tu ; mă tem de secrete.

— Nebunatic, râse mama, desfăcând și citind biletul :

„Stimată doamnă,

Ploaia din noaptea trecută a îmbunătățit nu numai drumurile, ci și aerul. E o zi atât de frumoasă, cum numai rareori ni le oferă nouă, hiperbo-reenilor, aprilie. Voi opri trăsura în fața locuinței dumneavoastră la ora patru, ca să vă iau la plim-bare pe dumneavoastră și pe domnișoara Victoire.

⁴ Fecior în casă, servitor (engl.).

În privința destinației aștept poruncile dumneavoastră. Doar știți cât sunt de fericit să mă supun. Vă rog să-mi răspundeți prin mesager. E destul de tare la germană ca să nu înlocuiască pe «da» cu «nu». Salutări și complimente scumpei mele prietene Victoire (care-mi va scrie, poate, pentru mai mare siguranță, un rând).

Al dumneavoastră,

Schach“

- Ei, Victoire, ce-i răspundem ?
- Doar nu mă întrebi serios, mamă ?
- Ei, atunci da.

Victoire se așezase între timp la măsuța de scris și pana ei scârțâi :

„Acceptat din inimă, deși ținta rămâne deocamdată obscură. Dar dacă momentul deciziei a sosit, vom alege apoi și ceea ce e mai potrivit.“

Doamna von Carayon citi peste umărul lui Victoire.

- Sună cam echivoc, spuse ea.
- Să scriu doar da, iar tu să contrasemnezi.
- Nu, las-o așa !

Victoire împături foaia și i-o dădu micului *groom* ce aștepta afară. Când se întoarse din vestibul, o găsi pe maică-sa pe gânduri.

— Nu-mi plac astfel de picanterii și cu atât mai puțin asemenea fraze enigmatice.

— Tu n-ai fi avut dreptul să le scrii. Dar eu ? Eu am voie orice ! Iar acum, ascultă-mă ! Trebuie să se întâmple ceva, mamă ! Lumea vorbește atâtea chiar și despre mine, și întrucât Schach tace mereu, iar tu nu ai voie să vorbești, atunci trebuie s-o fac eu în locul vostru și să vă căsătoresc. Toate se răstoarnă odată pe lumea asta. De obicei ma-

mele își mărită fiicele, aici e altfel și eu am să te mărit pe tine. Te iubește și îl iubești. Ca vârstă, sunteți de-o seamă și veți fi cea mai frumoasă pereche care s-a cununat de când e lumea la Domul Francez ori la Biserica Trinității. Vezi, îți las cel puțin alegerea predicatorului și a bisericii; în privința asta nu pot face mai mult. Că mă aduci cu tine în căsătorie nu e bine, dar nici rău. Unde-i multă lumină e și multă umbră⁵.

Ochii doamnei von Carayon se umeziră.

— Ah, scumpă Victoire, tu vezi lucrurile altfel decât stau! Nu vreau să te surprind cu mărturisiri ori să vorbesc în simple aluzii, cum îți place ție uneori, îmi repugnă. Și nu-mi place nici să filosofez! Dar, ți-o spun, totul e în noi predestinat, iar ceea ce ne apare drept cauză, e de cele mai multe ori efect și consecință. Crede-mă, mănua ta n-o să înnoade legătura pe care ai dori s-o faci! Nu merge, n-are cum să meargă! O știu mai bine. Și de ce mă rog? La urma urmelor, te iubesc, de fapt, doar pe tine.

Conversația fu întreruptă de apariția unei doamne în vârstă, sora răposatului domn von Carayon, invitată de obicei marțea la prânz, care înțelegea însă „prânzul“ la ora douăsprezece punct, cu toate că știa că în familia Carayon se mânca abia la ora trei. Tante Marguerite, acesta era numele ei, era o veritabilă colonistă franceză, adică o doamnă în vârstă care vorbea cu gura rotunjită berlineza ei de altădată, aproape exclusiv în dativ, preferând pe „iu“ lui „i“, ori mânca „ciureșe“ ori mergea la „biuserică“, împodobindu-și, bineînțeles, vorbirea cu expresii și înflorituri retorice franțuzești. În-

⁵ Citat ușor modificat din *Götz von Berlichingen* de Goethe.

brăcată decent, după moda veche, purta vara și iarna aceeași manteluță de mătase și avea acea jumătate de cocoasă, atât de frecventă la doamnele bătrâne de odinioară din colonie, încât odată, pe când era copil, Victoire întrebase : „Cum se face, mamă, că aproape toate mătușile sunt așa, «nu știu cum» ?” Și își ridicase un umăr. La manteluța mătușii Marguerite se asortau și o pereche de mănuși tot din mătase, ținute de ea la mare cinste, pe care și le scotea întotdeauna abia pe palierul de sus. Veștile ei, de care nu ducea lipsă niciodată, erau cu totul neinteresante, mai cu seamă atunci când, lucru ce-i plăcea foarte mult, vorbea despre persoane de rang înalt și foarte înalt. Specialitatea ei erau micuțele prințese ale familiei regale : *la petite princesse Charlotte et la petite princesse Alexandrine*⁶, pe care le zărise întâmplător în camerele unei guvernante franțuzoaice prietene și de care se simțea atât de strâns legată, încât atunci când într-o zi garda de la Brandenburger Tor neglijase să prezinte la timp armele și să bată tobele la trecerea prințesei Alexandrine, nu numai că împărțase un sentiment general de indignare, dar privise întâmplarea ca și cum Berlinul suferise un cutremur.

Aceasta era mătușica ce tocmai intrase.

Doamna von Carayon îi ieși în întâmpinare, spunându-i un călduros bun venit, mai călduros ca de obicei, și asta pur și simplu deoarece apariția ei întrerupsese o discuție de care nu mai avea puterea să scape. Tante Marguerite sesiză imediat că

⁶ Fiicele lui Friedrich Wilhelm III ; Charlotte (1798—1860) s-a căsătorit în 1817 cu viitorul țar Nikolai I, iar Alexandrine (1803—1892) cu marele duce de Mecklenburg-Schwerin (1822).

de avantajos stăteau azi lucrurile pentru ea și începu, în aceeași clipă în care se așezase, după ce își vârâse mânușile de mătase în pompadour, să se preocupe de înalta nobilime din reședințele regale, de data aceasta evitându-le pe „altețele serene-sime“. Vestile ei din sfera nobiliară erau de departe preferate anecdotelor ei de la Curte și ar fi putut fi acceptate la urma urmelor, dacă ea n-ar fi avut slăbiciunea să trateze cu un maxim dispreț o chestiune oricum importantă, aceea a identității persoanei la care se referea. Cu alte cuvinte, confunda mereu numele, iar când povestea vreuna din escapadele baroanei Stieglitz puteai fi sigur că o avusese în vedere pe contesa Taube⁷. Cu asemenea noutăți își începuse și astăzi conversația, noutăți dintre care aceea că „von Schenk, căpitan în regimentul de gardă, făcuse o serenadă prințesei von Croy“ s-a dovedit cu mult mai interesantă îndeosebi când, după unele întrebări și răspunsuri, se lămurii că von Schach fusese transpus în căpitanul von Schenk, regimentul de cuirasieri în regimentul de gardă, iar prințesa von Carolath în von Croy. Asemenea rectificări erau întâmpinate de fiecare dată din partea mătușii fără nici o urmă de medumierire și ea nu se ivi nici astăzi, când, spre sfârșitul relațiilor, i se aduse la cunoștință că era așteptat chiar în cursul după-amiezii căpitan von Schenk, alias von Schach, deoarece pusese ră la cale împreună o plimbare prin împrejurimi. Cavalier desăvârșit, precum era, s-ar bucura, desigur, s-o vadă luând parte și pe ruda îndrăgită a casei! -Remarcă ce fu primită cu multă bunăvoință de tante Marguerite, fiind

⁷ În germană: *Stieglitz* „sticlete“, *Taube* „porumbel“; nume folosite aici ironic, în scopul evidențierii confuziei personajului.

însoțită de un involuntar fâșăit al rochiei ei de tafta.

La trei fix se așezară la masă, la patru fix — *l'exactitude est la politesse des rois*⁸, ar fi spus Bülow — un cupeu deschis se ivi la poarta dinspre Behrenstrasse. Schach, care conducea chiar el, vru să-i dea feciorului hățurile, dar doamnele von Carayon îl salutară de la balcon, gata de călătorie, iar în clipa următoare se și aflau, cu un întreg echipament de basmale, umbrele de soare și de ploaie, la portiera trăsorii. Împreună cu ele și tante Marguerite, ce fu prezentată, fiind salutăată de Schach cu amestecul lui specific de politețe și *grandezza*.

— Iar acum, țința obscură, domnișoară Victoire !

— S-o luăm spre Tempelhof, spuse aceasta.

— Bine ales ! Dar, să-mi fie cu iertare, e cea mai puțin obscură țință din lume ! Mai cu seamă azi. Soare și iar soare.

Plecară în trap iute, în jos, pe Friedrichstrasse, mai întâi înspre Rondell și Hallescher Tor, până ce drumul nisipos, afundat, ce ducea în sus spre Kreuzberg, îl sili la un mers mai domol. Schach găsi de cuviință că ar trebui să se scuze, dar Victoire, care stătea în spate, pe jumătate întoarsă, și-i putea vorbi comod la schimbarea direcției, ca autentic copil de oraș, era sincer încântată de tot ceea ce vedea pe ambele părți ale drumului și nu mai prididea să pună întrebări, liniștindu-l prin interesul arătat. Cel mai mult o amuzau ciudatele chipuri împăiate ale sperietorilor, ce se iveau printre tufele și straturile grădinilor, purtând ori o pălărie dintr-un coș de răchită, ori fluturându-și și clămpănindu-și în vânt sutele lor de moațe.

⁸ Maximă a regelui Franței Louis XVIII (1755—1824) : „Punctualitatea este politețea regilor” (fr.).

Ajunseră în sfârșit sus în pantă, peste drumul de lut tare ce șerpuia printre ploi și o luară iar repede la trap spre Tempelhof. Pe lângă șosea se înălțau zmeie, rândunele țâșneau încolo și încoace, iar la orizont străluceau turlele bisericilor din satele dimprejur.

Tante Marguerite, care se străduise mereu să-și țină în ordine gulerul măntăluței din pricina vântului ce se stărnise, accepta cu toate acestea să facă pe ghidul, uimindu-le pe cele două doamne Carayon tot atât de mult prin confundarea numelor, cât și prin descoperirea unor asemănări absolut inexistente.

— Privește, dragă Victoire, turla biusericii din Wülmersdörfer ! Nu seamănă oare cu cea a biusericii noastre de la Dorotheenstädtchen ?

Victoire tăcu.

— Nu mă refer la cupola ei, dragă Victoire, nu, ci la *corps de logis*⁹.

Ambele doamne se îngroziră. Se întâmplă însă, cum se întâmplă de obicei, ca lucrul cu care te pun în încurcătură cei apropiați ori să nu fie auzit, ori să fie primit cu indiferență de cei care n-au nici o legătură cu acesta. Dar acum, când era vorba de Schach ! Trăise mult prea mult în lumea principeselor și a doamnelor în vârstă de la Curte, ca să mai poată fi surprins în mod deosebit de vreun semn de gogomanie ori de lipsă de educație. Zâmbi doar și folosi expresia „biserica din Dorotheenstadt“, ce tocmai fusese rostită, ca s-o întrebe pe doamna von Carayon „dacă avea cunoștință de monumen-

⁹ Corpul principal al unui castel (fr.).

tul ce fusese ridicat în biserica pomenită de către răposatul rege fiului său, contele von der Mark¹⁰.

Mama și fiica răspunseră nu. Dimpotrivă, tante Marguerite, care nu accepta cu plăcere să *nu* cunoască ori să nu fi văzut cumva ceva, aruncă o remarcă cu totul generală :

— Ah, scumpul, micul prinț ! A trebuit să moară înainte de vreme ! Ce jale ! Și-i semăna leit înaltei doamne, mamei sale !

O clipă, Schach, puternic rănit în sentimentele purtate legitimității, ar fi vrut să răspundă, detronându-l în modul cel mai rușinos pe „scumpul, micul prinț“, născut de „înalta doamnă, mama sa“, dar înțelese numaidecât ridicolul unui astfel de gând și, ca să facă totuși ceva, arătă bucuros spre cupola verde, vizibilă acum, a domului de la castelul Charlottenburg, iar în clipa următoare coti pe ulița mare, plantată cu tei bătrâni, de la Tempelhof.

Chiar a doua casă era un han. Dădu feciorului hățurile și sări să ajute doamnelor la coborâre. Dar numai doamna von Carayon și Victoire fură recunoscătoare pentru ajutor, în timp ce tante Marguerite îl refuză afabil, „deoarece găsea că cel mai bine e să te încrezi în propriile tale mâini“.

Ziua frumoasă ademenise mulți vizitatori și toate mesele de pe terasa înconjurată de un gard de șipci erau ocupate. Era o mică încurcătură. Dar după ce se decisese să ia cafeaua în grădina din

¹⁰ Din însărcinarea lui Friedrich Wilhelm II (1744—1797), Johann Gottfried Schadow (1764—1850) a ridicat, între 1788 și 1791, un monument funerar în Dorotheenkirche pentru fiul prematur dispărut al regelui, Alexander, conte von der Mark (1778—1787). Alexander era fiul Wilhelminei Enke, mai târziu contesă von Lichtenau (1753—1820), una dintre numeroasele favorite ale lui Friedrich Wilhelm II.

spate, sub bolta unei popicării, una dintre mesele din colț se eliberă, încât puteau privi pe uliță în fața casei. Se nimerise să fie una din cele mai noi mese. Din mijlocul ei se înălța un arțar și chiar dacă, exceptând vârful, îi lipsea deocamdată cu totul podoaba frunzișului, pe crengile lui stăteau însă ciripind păsărele. Dar nu se vedea numai atât ; în mijlocul uliței satului opreau echipajele, vizitiii de la oraș stăteau de vorbă, iar țăranii și argații, care veneau cu plugul și grapa de la câmp, treceau pe lângă șirul de trăsurii. La urmă venea o cireadă, pe care un câine ciobănesc o ținea la un loc, când din dreapta, când din stânga ; între timp se auzi bătând clopotul de rugăciune. Căci se făcuse de acum ora șase.

Copii răsfățați ai orașului, cum erau ori poate cum arătau, doamnele Carayon se entuziasmau de toate și de fiecare lucru în parte și se bucurară când Schach propuse o plimbare de seară la biserica din Tempelhof. Apusul soarelui era ceasul cel mai frumos. Firește, tante Marguerite, care se temea de „vitele fără miunte“, ar fi preferat să rămână la masă, dacă hangiul, chemat anume s-o liniștească, n-ar fi asigurat-o în modul cel mai insistent „că nu trebuia să se teamă de taur“ ; o luă de braț pe Victoire și păși împreună cu ea pe uliță, iar Schach și doamna von Carayon le urmară. Toți cei care stăteau lângă gardul de șipci priviră în urma lor.

— Nimic nu-i prea dibaci născocit ! spuse râzând doamna von Carayon.

Schach o privi întrebător.

— Da, dragă prietene, știu totul ! Și nu ne-a povestit despre asta nimeni alta decât tante Marguerite, astăzi la prânz.

— Despre ce anume ?

— Despre serenadă. Doamna Carolath e o doamnă de lume, și mai cu seamă o prințesă. Și doar știți ce se vorbește pe seama dumneavoastră, „că ați prefera-o pe prințesa cea mai urâtă celei mai frumoase burgheze“ ! Pe acea prințesă urâtă, adaug eu. Dar doamna Carolath mai este și frumoasă ! *Un teint de lis et de rose.*¹¹ O să mă faceți geloasă.

Schach sărută mâna frumoasei doamne.

— Tante Marguerite v-a relatat exact, dar acum veți asculta totul. Chiar și cel mai mărunț lucru. Căci dacă, între trăirile mele, mi-a fost dată bucuria de a avea parte de o seară ca asta, mi s-a oferit una cu mult mai mare, aceea de a sta de vorbă despre asta cu frumoasa mea prietenă. Glumele dumneavoastră, atât de critice și în același timp pline de bunăvoință, îmi fac totul plăcut și de preț. Nu zâmbiți ! Ah, dacă v-aș putea spune totul ! Scumpă Josephine, sunteți idealul meu feminin : inteligentă, dar fără pedanterie și aroganță, plină de spirit, dar fără persiflare. Omagiile pe care vi le prezintă inima mea vi le adresează numai dumneavoastră, cea atât de amabilă și de bună ! Iar acesta e farmecul dumneavoastră superior, scumpă prietenă, că nu știți cât de bună sunteți și ce putere liniștitoare exercitați asupra mea !

Vorbise cu emoție aproape, iar ochii frumoasei doamne se umeziră, în timp ce mâna îi tremură într-a lui. Își reluă însă repede tonul glumeț și spuse :

— Ce bine vă pricepeți să vorbiți ! Știți bine că așa se vorbește numai din vină !

— Ori din inimă ! Dar să ne oprim la vina ce tânjește după împăcare. Și până la urmă după mărturisire. De aceea am venit ieri. Uitasem că e seara

¹¹ Un ten precum crinul și trandafirul (fr.).

dumneavoastră de primire și m-am speriat văzându-l pe Bülow și pe acel *roturier*¹² buhăit, Sander: Cum de-a ajuns în societatea dumneavoastră?

— E umbra lui Bülow.

— Ciudată umbră, care cântărește de trei ori mai mult decât obiectul pe care-l proiectează! Un adevărat mamut. Doar soția lui pare să-l întrecă, cum am auzit recent povestindu-se cu ironie: „Când vrea să plece Sander la băi, îi dă târcoale doar de trei ori nevastă-si”. Și omul acesta e umbra lui Bülow! Dacă ați spune, mai curând, Sancho Panza al lui...

— Îl luați pe Bülow drept Don Quijote?

— Da, stimată doamnă... Știți că în general îmi repugnă să clevetesc, dar *au fond*¹³ asta nu-i defăimare, ci mai curând măgulire! Bunul cavaler de la Mancha era un entuziast onest, iar acum vă întreb, prea scumpă prietenă, se poate spune la fel despre Bülow? Entuziast! E excentric, nimic altceva, iar focul care îl mistuie este pur și simplu acela al infernalului său amor propriu!

— Îl subestimați! E ursuz, desigur; dar mă tem că are dreptul de a fi astfel.

— Cine suferă de supraestimare bolnăvicioasă va avea mereu mii de motive să fie cătrănit. El trece din societate în societate predicând cea mai ieftină dintre înțelepciuni, înțelepciunea *post festum*¹⁴. Ridicol! De toate umilințele ce ne-au fost aduse în ultimul an, dacă îl ascuți pe el, nu sunt de vină aroganța ori forța dușmanilor noștri, nu, am fi putut opune acestei forțe una și mai mare, dacă ne-am fi asigurat la timp talentele, vreau să

¹² Persoană care nu are origine nobilă, burghez (fr.).

¹³ În fond, de fapt (fr.).

¹⁴ Ulterior, mai târziu (lat.).

spun, talentele lui Bülow. Asta a trecut lumea cu vederea și asta o va pierde! Și așa se merge fără țintă mai departe! De aceea Ulm¹⁵ și de aceea Austerlitz¹⁶! Totul ar fi dobândit altă perspectivă, s-ar fi petrecut altfel, dacă acestui uzurpator de tronuri și coroane, acestui inger al întinericului, ce se numește Bonaparte, i s-ar fi împotrivit pe câmpul de luptă figura luminoasă a lui Bülow! Pentru mine e dezgustător! Urăsc asemenea fanfaronade! Vorbește despre Braunschweig¹⁷ și Hohenlohe¹⁸ ca despre niște celebrități ridicole, dar eu țin la propoziția fredericiană că pământul nu se sprijină mai bine pe umerii lui Atlas decât Prusia pe umerii armatei sale.

În timpul discuției dintre Schach și doamna von Carayon, perechea ce mergea înainte ajunsese într-un loc de unde drumul se bifurca, o potecăducând peste un ogor proaspăt arat.

— Asta-i biuserica, spuse mătușica, arătând cu parasolul ei spre turla cu acoperiș roșu ce strălucea printre fel de fel de tufișuri și ramuri.

Victoire confirmă, ceea ce de altminteri nu era de contestat, și se întoarse numaidecât înapoi să-și

¹⁵ La Ulm (17 octombrie 1805) o parte a armatei austriece a capitulat în fața lui Napoleon.

¹⁶ În „bătălia celor trei împărați” de la Austerlitz (2 decembrie 1805) Napoleon a învins trupele unite ale țarului Alexandru și ale împăratului Franz I.

¹⁷ Generalul Karl Wilhelm Ferdinand (1735—1806), din 1780 duce de Braunschweig, a condus armata prusacă între 1792 și 1794 în războiul de coaliție împotriva Franței. A fost rănit mortal în bătălia de la Auerstedt împotriva lui Napoleon (14 octombrie 1806).

¹⁸ Generalul Friedrich Ludwig, al doilea prinț de Hohenlohe-Ingelfingen, unul dintre conducătorii armatei prusace în războiul împotriva Franței. Înving de Napoleon la Jena (14 octombrie 1806).

întrebe mama, printr-un gest făcut cu mâna și capul, dacă puteau s-o apuce pe cărarea ce se ramifica de aici. Doamna von Carayon aprobă din cap, iar mătușa și nepoata porniră mai departe în direcția indicată. De pe ogorul cafeniu se înălțau pretutindeni ciocârlii, ce-și făcuseră cuibul printre brazde, înainte să răsară semănăturile; la urmă se ivi o porțiune de pământ nelucrată, ce ducea până la zidurile cimitirului, pe care, în afara unui gazon sărăcăcios, nu se mai ivăa altceva decât o băltoacă în formă de pâlnie, cu marginile străjuite de papură înaltă, de unde orăcăia o pereche de broaște.

— Uite, Victoire, asta-i papură !

— Da, mătușă dragă.

— Închipuie-ți, *ma chère*, pe vremea când eram tânără papura era folosită ca o candelă mică și plutea într-un pahar când erai bolnav ori nu puteai dormi...

— Desigur, spuse Victoire. Acum se folosesc fire ceruite, care se taie și se bagă într-o bucatăică de carton.

— Ai dreptate, îngerașule ! Dar mai înainte erau firele de papură, *des joncs*. Ardeau și ele. Și de asta-ți povestesc. Căci trebuie să fi avut o grăsimă naturală, ceva rășinos, așa zice.

— E absolut posibil, răspunse Victoire, care nu-și contrazicea niciodată mătușa, ascultând, în timp ce spunea asta, spre băltoaca în care broaștele orăcăiau și mai tare.

De îndată zări alergând dinspre biserică o fetiță crescută abia pe jumătate, care se hârjonea cu un spiț flocos, ce sărea pe micuță, lătrând și vrând parcă s-o muște. În fugă, fetița arunca în aer sfoara de care atârna cheia bisericii și o verigă, apoi o prindea cu atâta îndemănare încât nici cheia, nici

veriga nu-i făceau vreun rău. În cele din urmă se opri, ducându-și la ochi mâna stângă, pentru că o orbea soarele ce scăpăta.

— Ești fiica paracliserului ? o întrebă Victoire.

— Da, spuse copila.

— Atunci, te rog, dă-ne cheia ori vino cu noi și deschide-ne biserica. Am vrea s-o vedem noi și domnii de colo.

— Cu plăcere, spuse copila, și alergă iar înainte, cățărându-se pe zidul cimitirului și dispărând în spatele tufelor de alun și măceș, atât de multe aici, încât, deși erau golașe încă, alcătuiau un gard viu des.

Mătușica și Victoire o urmară, făcându-și încet drum peste mormintele surpate, pe care primăvara nu le atinsese deloc cu mâna ei ; nicăieri nu se zărea măcar o frunză și doar într-un loc de lângă biserică se afla un loc umbrît și umed, acoperit cu viorele. Victoire se aplecă să culeagă în grabă câte-va, iar când Schach și doamna von Carayon se iviră în clipa următoare pe drumul principal al cimitirului, ea îi întâmpină, înmânându-i-le mamei ei.

Între timp micuța deschisese ușa și-i aștepta pe pragul de piatră ; când ambele perechi ajunseră, se ridică repede și intră, înaintea tuturor, în biserica ale cărei strane erau tot atât de înclinate ca și crucile mormintelor de afară. Totul arăta jalnic și ruinat, iar soarele ce apunea chiar atunci îndărătul ferestrelor scălda pereții cu o sclipire roșie, reînnoind, măcar pentru o clipă, poleirea demult stinsă a vechiului altar cu sfinții ce-și mai târau aici existența lor din vremea catolicismului. Era inevitabil ca mătușica, reformată după Geneva¹⁹, să se

¹⁹ Calvină, de la reformatorul genevez Jean Calvin (1509—1564).

sperie sincer, zărind „idolii“, dar Schach, printre-
ale cărui slăbiciuni se număra și genealogia, o în-
trebă pe micuță dacă nu existau cumva pietre fu-
nerare vechi.

— Există una, spuse fetița. Cea de colo, și arătă
o lespede de piatră tocită, dar încă de recunoscut,
ce fusese zidită vertical, ca pilastru, chiar lângă
altar. Era un colonel de cavalerie.

— Dar pe cine reprezintă? o întrebă Schach.

— Pe un cavaler templier²⁰, răspunse copila,
se numea cavalerul von Tempelhof. Iar piatra a-
ceasta de mormânt s-a făcut chiar în timpul vieții
lui, căci dorea să-i semene.

Aici mătușica aprobă din cap, căci nevoia de
asemănare a pretinsului cavaler von Tempelhof în-
tâlnea în inima ei o coardă înrudită.

— Și a ridicat biserica, continuă micuța, apoi
și satul, și l-a numit Tempelhof, pentru că și el se
numea Tempelhof. Iar berlinezii îi spun „Templow“.
Dar asta-i greșit.

Doamnele primiră toate acestea cu evlavie și
doar Schach, care devenise curios, o întrebă „dacă
nu mai cunoștea ceva de pe vremea cavalerului“.

— Nu, din vremea lui nu. Doar după aceea.

Ascultau cu atenție, iar la ușoara înfiorare re-
simțită cel mai mult de mătușică, micuța continuă
pe un ton calm :

— Dacă totul o fi fost adevărat, cum spun oa-
menii, nu știu. Dar bătrânul Kossäte Maltusch a
mai apucat asta.

— Ce anume, copilă?

²⁰ Cavalerii templieri: ordin spiritual fondat în 1119.
Împrejurimile de la Tempelhof, anume Mariendorf și Ma-
rienfelde, erau în sec. 12—13 proprietatea templierilor ger-
mani.

— Mai bine de o sută de ani a stat aici, în fața altarului, până ce s-a supărat că țărani și copii veniți la confirmare își târau pașii peste el, zgâriindu-i chipul când mergeau la împărtașanie. Iar bătrânul Maltusch, care merge acum pe nouăzeci de ani, mi-a povestit mie și tatei că auzise cu urechile lui cum uneori atâta lărmuise și bubuise în partea aceea, spre Schmargendorf, de parcă ar fi tunat.

— E cu puțință.

— Dar ei nu înțelegeau ce însemnau zgomotul și bubuitul, continuă micuța. Și asta s-a întâmplat în anul în care generalul rus²¹, al cărui nume îl uit mereu, a căzut aici, la Tempelhofer Felde. Într-o sâmbătă seara a venit paracliserul de pe atunci și a vrut să șteargă numerele psalmilor și să scrie altele noi pentru duminică. Și a luat creta. Dar a văzut deodată că numerele dispăruseră și altele noi fuseseră scrise în cartea de cântări, precum și numerele dintr-un verset biblic, capitolul și versul. Totul după scrierea veche și neclar, dar se putea totuși citi. Și căutând în Biblie, a găsit atunci scris : „Să-l cinstești pe mortul tău și să nu păgubești chipului său“. Atunci au știut cine scrisese numerele și au ridicat lespede și au zidit-o în stâlpul acesta.

— Cred, totuși, spuse tante Marguerite, cu atât mai înspăimântată de duhuri cu cât le tăgăduia existența, că guvernul ar trebui să facă mai mult împotriva superstițiilor.

Părăsi înfricoșată funestul chip de piatră, apropiindu-se de ieșire, împreună cu doamna von Carayon, care, în privința spaimei de duhuri, se putea lua la întrecere cu mătușica.

²¹ Generalul Piotr Semionovici Soltikov (1710—1772), comandant al armatei ruse (nota ediției germane).

Schach le urmă împreună cu Victoire, căreia îi oferise brațul.

— Era într-adevăr templier ? îl întrebă ea. Cunoștințele mele despre cavalerii templieri se mărginesc din păcate numai la cel din *Nathan*²², dar dacă teatrele noastre n-au tratat prea arbitrar costumele, templierii trebuie să fi arătat altfel. Am dreptate ?

— *Întotdeauna*, dragă Victoire.

Iar tonul acestor cuvinte o nimeri drept în inimă, tremurând înlăuntru, fără ca Schach să-și fi dat seama.

— Bine. Dar dacă nu-i un templier, atunci cine este ? întrebă ea, privindu-l încrezătoare și stingerită în același timp.

— Un colonel de cavalerie din vremea Războiului de treizeci de ani. Ori poate chiar din zilele de la Fehrbellin²³. I-am citit și numele : Achim von Haake.

— Luați toată întâmplarea ca o poveste ?

— Nu chiar așa, ori cel puțin nu într-un totul ! S-a dovedit că au existat templieri în ținut, iar biserică, cu formele ei pregotice, ar putea fi din vremea templierilor. După cât se pare.

— Mi-ar place să știu mai multe despre ordinul ăsta.

— Și mie. A fost crunt încercat de mâna răz-bunătoare a lui Dumnezeu și de aceea pare atât de interesant și de poetic. Cunoașteți ce i s-a re-

²² Piesa lui Gottold Ephraim Lessing (1729—1781), *Nathan cel Înțelept* (1779).

²³ În bătălia de la Fehrbellin (28 iunie 1675), trupele brandenburgice, sub conducerea principelui elector Friedrich Wilhelm (1620—1688), le-au învins pe cele suedeze.

proșat : idolatrie, tăgăduirea lui Cristos, tot felul de vicii. Și eu mă tem, ce-i drept ! Dar tot atât de mare ca vina i-a fost și pocăința, deși se tace complet în privința asta, încât chiar și aici supraviețuitorul nevinovat are de ispășit vina generațiilor trecute. Ursita și destinul tuturor spectrelor, care se sustrag cotidianului, chiar și în locul unde păcătuiesc și rătăcesc. Căci astfel vedem ordinul încărcat de păcate, lăsând la o parte totala lipsă de faimă, pierind în cele din urmă cu aparența gloriei recăștigate. L-au ucis invidia, invidia și egoismul, dar vinovat ori nu, pe mine mă copleșește măreția lui.

Victoire râse.

— Cine v-ar auzi vorbind astfel, domnule von Schach, ar putea crede că vede în dumneavoastră un templier renăscut ! Și totuși a fost un ordin monahal, iar monahal era și legământul lui. Ați fi putut trăi și muri ca templier ?

— Da.

— Poate atras de veșmânt²⁴, care venea mai bine decât jiletca²⁵ cuirasierilor.

— Nu de veșmânt, Victoire. Mă subestimați ! Credeți-mă, există în mine ceva care nu-mi dă voie să mă tem de orice legământ.

— Ca să-l țineți ?

Dar înainte ca el să-i fi răspuns, ea continuă repede, pe un ton din nou glumeț :

²⁴ Veșmântul templierilor : manta albă cu cruce roșie în opt colțuri.

²⁵ Ofițerii regimentului de cuirasieri purtau în locul vestonului o vestă de uniformă foarte strânsă pe corp.

— Mi se pare că Filip cel Frumos²⁶ are pe conștiință ordinul. Ciudat cum toate personalitățile istorice care au purtat supranumele „cel Frumos” îmi sunt antipatice. Sper că nu din invidie. Dar frumusețea, asta-i adevărat, te face egoist, iar cine-i egoist e nerecunoscător și necredincios.

Schach încercă s-o contrazică. Știa că vorbele lui Victoire, oricât îndrăgea picanteriile și aluziile, era cu neputință să le fi îndreptat împotriva lui. Dar cu asta îl nimerise. Totul era doar *jeu d'esprit*²⁷, o concesie față de înclinația ei de a filosofa. Și totuși, tot ce spusese, oricât de neintenționat, fusese spus desigur dintr-o perspectivă întunecată.

Când disputa încetă, ajunseseră la intrarea în sat, iar Schach ținu să le aștepte pe doamna von Carayon și pe tante Marguerite, care întârziaseră.

Când apărură și ele, îi oferi brațul doamnei von Carayon, conducând-o pe ea până la han.

Victoire îi privi surprinsă, meditănd asupra schimbului pe care Schach nu-l însoțise de nici un cuvânt de scuză.

— Ce-a fost asta ?

Păli, când o neașteptată bănuială îi răspunse la propria întrebare.

N-a mai fost deloc vorba să se întoarcă iar la han și au renunțat cu atât mai ușor și mai bucuros cu cât între timp se făcuse răcoare, iar vântul, ce suflase toată ziua, își schimbase direcția dinspre nord-vest.

²⁶ Filip IV cel Frumos (1268—1314), din 1285 rege al Franței, a învinuit pe templieri de idolatrie și erezie. În 1307 i-a închis pe membrii ordinului din Franța, obligându-l pe papa Clemens V să dizolve influentul ordin, și puse astfel stăpânire pe proprietățile acestuia.

²⁷ Joc de spirit (fr.).

Tante Marguërite pretinse bancheta din spate, „ca să nu meargă împotriva vântului“.

N-o contrazise nimeni. Își luă locul cerut și se întoarseră în mare grabă în oraș, în timp ce fiecare se gândea în tăcere la ceea ce-i oferise după-amiaza.

Când ajunseră pe povârnișul dealului Kreuzberg, orașul zăcea în amurg și doar cupolele celor două turnuri de la cuirasieri se iveau din ceața cenușiu-albastră.

Capitolul al cincilea

VICTOIRE VON CARAYON CĂTRE LISETTE VON PERBANDT

Ma chère Lisette,

Ce bucuroasă sunt să am în sfârșit vești, și încă bune, despre tine ! Nu pentru că m-aș fi așteptat la altceva ; am cunoscut puțini bărbați care să ofere cheazășia fericirii depline ca al tău. Sănătos, binevoitor, modest și cu acel frumos echilibru între știință și educație ce evită excesul ori insuficiența, deopotrivă de primejdioase. La care adaug că „excesul“ este poate și mai primejdios. Căci tinerele doamne sunt inclinate să ridice doar pretenția : „Să n-ai alți idoli în afară de mine“. Văd asta zilnic la familia Romberg, iar Marie fi este puțin recunoscătoare înțeleptului și amabilului ei soț, întrucât, preocupat de politică și de ziarele franțuzești, uită de vizite și de ținută.

Însă ceea ce-mi producea griji este noua ta patrie mazuriană, un ținut pe care mi l-am imaginat

mereu ca o pădure imensă cu o sută de lacuri și mlaștini. Mi-am imaginat că noua ta patrie te-ar putea ușor predispune la visare melancolică, care este întotdeauna începutul nostalgiei ori chiar al tristeții și lacrimilor. Iar de acestea, mi s-a spus, bărbații se îngrozesc. Dar constat cu mare bucurie că ai scăpat și de primejdia aceasta și că mestecenii ce înconjoară castelul tău sunt copaci de mai și nu mesteceni ai tristeții. *À propos*, să-mi scrii despre Birkenwasser¹! Se numără printre lucrurile care m-au făcut mereu curioasă, interzicându-mi-se până acum să le cunosc.

Iar acum să-ți relatez despre noi. Mă întrebi plină de interes despre toate și despre fiecare lucru în parte și-mi ceri noutăți chiar despre cea mai recentă prințesă despre care vorbește tante Marguerite, precum și despre ultimele ei confuzii de nume. Ți-aș putea povesti chiar despre asta, căci nu sunt nici trei zile de când am fost confrunțați cu o mulțime de lucruri (cel puțin în privința confuziilor).

Ne aflam în timpul unei plimbări, împreună cu domnul von Schach, la Tempelhof, la care am fost nevoiți s-o invităm și pe mătușica, întrucât era ziua ei de vizită. Știi doar că e musafira noastră în fiecare marți. A fost cu noi și la „biuserică“, unde, după ce a privit câteva chipuri de sfinți din perioada catolică, nu numai că a cerut insistent nimicirea superstițiilor, dar în această privință se adresa mereu lui Schach, ca și cum acesta s-ar fi aflat în consistoriu. Și pun acum pana deoparte, în timp ce scriu (deoarece am virtutea ori viciul de a-mi închipui totul personificat), ca să râd după pofa inimii. Firește, *au fond*, totul e cu mult mai puțin ri-

¹ Soi de vin; în germană *Birken* „mesteacăn“, *Wasser* „apă“; de aici asocierea posibilă.

dicol decât pare la prima vedere. Are el ceva solemn de consilier consistorial, iar dacă nu greșesc, tocmai solemnitatea i-o reproșează Bülow. Mult, mult mai mult decât deosebirea de păreri.

Asta sună ca și cum în relatarea mea m-aș fi alăturat lui Bülow. Într-adevăr, dacă n-ai ști-o prea bine, n-ai putea deduce din această caracterizare a prietenului nostru cât de mult îl prețuiesc. Da, mai mult ca oricând, deși nu lipsesc motive de întristare. Dar în situația mea înveți să fii îngăduitoare, să te consolezi, să ierți ! Dacă n-aș fi învățat asta, cum aș putea trăi, eu, cea care trăiesc cu atâta bucurie ! O slăbiciune de care (cum am citit cândva) au parte toți cei care o înțeleg cel mai puțin.

Dar vorbeam de motive de întristare și asta mă face să-ți povestesc.

S-a întâmplat ieri la plimbare. Pe drumul din sat la biserică Schach a condus-o pe mama. Nu întâmplător, aranjasem chiar eu. I-am lăsat pe amândoi în urmă, deoarece voiam să provoc o explicație (știi tu care anume) între ei. Seri atât de liniștite, în care hoinărești pe câmp și nu auzi nimic decât dangătul clopotului de seară, ne înalță deasupra grijilor mărunte, făcându-ne mai liberi. Și când ajungi astfel, se găsesc chiar și cuvintele potrivite. Ce și-au spus nu știu, în orice caz nu ceea ce ar fi trebuit să-și spună. În cele din urmă am intrat în biserică înroșită de amurg, totul prinsese viață și era splendid. La întoarcere Schach făcu schimb și mă conduse pe mine. Vorbea foarte atrăgător și pe un ton care mi-a făcut bine, dar m-a și surprins. Fiece cuvânt îmi stăruie în amintire, dându-mi de gândit. Dar ce s-a întâmplat ? Când am ajuns din nou la intrarea în sat, deveni mai tăcut și o așteptă pe mama. Îi oferi apoi ei

brațul și au mers așa prin sat către han, unde așteptau trăsurile și se adunase multă lume. Am simțit un ghimpe în inimă, căci nu-mi puteam reține gândul că îi fusese jenă să apară împreună cu mine, la brațul meu, în fața oamenilor. În vanitatea lui, de care nu-l pot absolvi, e cu neputință să nu țină seama de gura lumii, iar un zâmbet ironic îl indispușe pentru o săptămână. Pe cât este de plin de sine, pe atât de slab și dependent este în această unică privință. N-aș face nimănui pe lume o astfel de mărturisire, nici măcar mamei, dar ție trebuie să ți-o fac. Dacă mi-ai spune că n-am dreptate, că nefericirea m-a făcut neîncrezătoare și mi-ai ține o predică cu cuvintele cele mai aspre, fii sigură că le-aș citi cu ochi recunoscători. Căci în pofida neașteptatei lui vanități, îl prețuiesc ca pe nimeni altul. Se spune că bărbații n-au dreptul să fie vanitoși, întrucât vanitatea îi face ridicoli. Asta mi se pare exagerat. Dacă fraza e adevărată, atunci înseamnă că Schach e o excepție. Urăsc cuvântul „cavaleresc” și totuși nu găsesc altul pentru el. Poate că este mai mult decât atât, discret, impușnător sau doar cu un aer firesc, iar dacă ar trebui să se împlinească ceea ce îmi doresc pentru mama și chiar pentru mine însămi, nu mi-ar fi greu să abordez față de el o atitudine plină de respect.

Și acum încă ceva. Tu nu l-ai considerat niciodată prea inteligent, iar eu te-am contrazis doar cu sfială. Dar el are cea mai potrivită inteligență, aceea mijlocie, a omului de bună credință. Simt asta de fiecare dată când se ceartă cu Bülow. Cu cât acela se ține mai tare, cu atât mai mult se așează el pe al doilea plan. M-a izbit uneori cum mânia ce se înverșuna în prietenul nostru îi dădea o anumită spontaneitate, chiar spirit. Ieri l-a numit pe San-

der, a cărui personalitate o cunoști, un Sancho Panza al lui Bülow. Concluziile se trag de la sine și nu le găsec proaste.

Publicațiile lui Sander fac să se vorbească despre el mai mult ca oricând ; vremurile susțin interesul pentru o astfel de literatură, exclusiv polemică. În afară de cele ale lui Bülow, au mai apărut studii de Massenbach² și Phull³, care au fost pretutindeni apreciate de către inițiați ca ceva deosebit, cum n-a mai existat vreodată. Toate sunt îndreptate împotriva Austriei și demonstrează din nou că cine suportă paguba să nu se îngrijească de batjocură. Schach se indignează de acest pretins savantlâc, cum îl numește el, întorcându-se iarăși la vechile pasiuni, gravurile în aramă și caii de curse. Micul lui *groom* devine tot mai mic. Ceea ce reprezintă piciorușele pentru chinezoaice sunt pentru *groom* proporțiile lui minuscule. În ceea ce mă privește, le resping pe amândouă, îndeosebi piciorușele chinezești strânse în șireturi, și, dimpotrivă, sunt bucuroasă să mi le vâr pe ale mele în pantofi comozi. Nu pot fi autoritară, n-o să-l manevrez niciodată ; asta o las în seama scumpei mele Lisette. Fă-o cu blândețea care ți-e proprie. Salută-l pe scumpul tău soț, care are doar vina de a mi te fi răpit. Mama transmite salutări și sărutări preferatei sale, iar

² Generalul de stat major Christian von Massenbach (1758—1827), aparținând cercului ofițerilor din opoziție, a încercat în 1805—1806 să-l determine pe Friedrich Wilhelm III să încheie o alianță cu Napoleon, în scopul pornirii unui război împotriva Rusiei și Austriei. După 1808 a publicat numeroase scrieri critice despre istoria prusiană recentă, fiind ulterior condamnat.

³ Scriitorul militar Karl Ludwig August von Phull (1757—1826) a plecat în 1806 în Rusia, unde a fost consilierul militar al lui Alexandru I.

eu îți adresez din inimă rugămintea de a n-o uita cu totul, în plinătatea fericirii care ți-a fost hără-zită, pe aceea care, după cum știi, năzuiește doar la o fărâma de noroc.

Victoire

Capitolul al șaselea

LA PRINȚUL LOUIS

În aceeași seară în care Victoire von Carayon îi scria lui Lisette von Perbandt, Schach primi la locuința lui de pe Wilhelmstrasse o invitație scrisă de mâna prințului Louis.

Suna astfel :

„Dragă Schach,

De vreo trei zile mă aflu aici în ținutul Moabit¹ și sunt însetat de conversație și de vizite. Doar la un sfert de milă de capitală, nu mai mult, și tânjești după ele. Pot să contez mâine pe dumneata ? Bülow și anexa lui editorială au acceptat, de asemenea Massenbach și Phull. Prin urmare, opoziția cea mai tare, care mă reconfortează chiar atunci când o combat. Din regimentul dumitale îi vei întâlni pe Nostitz și pe Alvensleben. În redin-gotă și la ora cinci.

Al dumitale Louis, principe de Pr.“

La ora stabilită, Schach, care-i adusese pe Alvensleben și pe Nostitz, se prezintă la vila princiară.

¹ Satul Moabit se afla în nord-vestul Berlinului.

Ea se afla pe malul drept al fluviului, înconjurată de fânețe și pajști cu sălcii, având fațada către Spree, la liziera de apus înspre Tiergarten. Intrarea trăsurilor și peronul se aflau în spate. O scară largă, pe care era așternut un covor, ducea la o terasă, iar de la aceasta către un vestibul, unde musafirii erau întâmpinați de prinț. Bülow și Sander se și aflau acolo, Massenbach și Phull se scuzaseră însă că nu puteau veni. Schach era mulțumit, considerându-l pe Bülow mai mult decât suficient și neavând vreo dorință să vadă întărindu-se numărul genialităților. Afară era încă multă lumină, dar în sufragerie, în care intraseră din vestibul, ardeau luminile, iar jaluzelele erau trase (de altfel, cu ferestrele deschise). Cu lumina aceasta artificială, în care se amesteca strălucirea zilei de afară, se potrivea focul aprins în căminul din mijlocul sălii. Chiar în fața lui, dar întors cu spatele, ședea prințul privind printre zăbrelele jaluzelelor la copacii din Tiergarten.

— Vă rog să vă mulțumiți cu ce se găsește, începu el, după ce comesenii se așezaseră. Aici suntem la țară ; asta ca scuză pentru tot ceea ce lipsește. *À la guerre comme à la guerre*². Massenbach, gourmet-ul nostru, trebuie să fi presimțit ceva, adică i-o fi fost teamă. Ceea ce nici pe mine nu m-ar surprinde. Se spune doar, dragă Sander, că masa bună v-a pecetluit mai bine prietenia decât editura dumitale bună.

— O frază pe care nu îndrăznesc s-o contrazic, alteța voastră !

— Ar trebui s-o faci, totuși ! Editura dumitale n-are nici urmă din acel *laisser passer*³, care este

² La război ca la război (fr.).

³ A lăsa să treacă, a avea îngăduință (fr.).

apanajul, da, datoria tuturor oamenilor sătui. Geniile dumitale (scuză-mă, Bülow) scriu toate ca niște înfometate. În ce mă privește, fie ! Oamenii noștri de paradă îi las în seama dumitale, dar îmi displace că îi tratezi atât de prost pe austrieci.

— Sunt eu acela, alteța voastră ? În ce mă privește, n-am pretenția celei mai înalte strategii. În afară de asta, să-mi fie permisă întrebarea, ca din partea editurii mele. Au fost un lucru înțelept cele întâmplate la Ulm ?

— Ah, dragă Sander, dar ce înseamnă înțelept ? Noi, prusacii, ne închipuim mereu că așa suntem ; dar știi ce-a spus Napoleon despre dispozitivul nostru din Turingia de anul trecut ? Nostitz, repet-o dumneata... ! Nu vrea. Ei, atunci am s-o fac eu însumi ! Ah, *ces Prussiens, ils sont encore plus stupides que les Autrichiens !*⁴ Iată critica asupra mult lăudatei noastre înțelepciuni și provenind pe deasupra dintr-o direcție atotcompetentă. Și, dacă ar fi brodit-o, ar fi trebuit până la urmă să ne felicităm pentru pacea pe care ne-a cumpărat-o Haugwitz. Da, cumpărat ! Cumpărat, în măsura în care ne-a expus onoarea pentru un mic cadou. Ce să facem cu Hanovra ? E îmbucătura cu care se va îneca vulturul prusac.

— Am mai multă încredere în puterea de înghițire și mistuire a vulturului nostru prusac, replică Bülow. Tocmai *asta* se pricepe să facă din vremuri vechi. Însă asupra acestui lucru s-ar mai putea discuta ; ceea ce-i însă *indiscutabil* e pacea pe care ne-a adus-o Haugwitz. Avem nevoie de ea ca de pâinea cea de toate zilele și trebuie s-o câștigăm, pe cât de dragă ne e viața. Ce-i drept, alteța

⁴ Ah, prusacii ăștia, sunt și mai stupizi decât austriecii ! (fr.).

voastră nutrește ură împotriva bietului Haugwitz, lucru ce mă surprinde în aceeași măsură ca Lombard⁵, care, deși sufletul întregii chestiuni, a găsit îndurare în ochii alteței voastre.

— Ah, Lombard ! Pe Lombard nu-l iau în serios, iar în afară de asta îi mai adaug la socoteală și faptul că e pe jumătate francez. Pe deasupra, mai face și niște spirite care mă dezarmează. Știi, doar, tatăl lui era *friseur*, iar tatăl soției sale *barbier*. Iar acum vine și femeia aceasta, care nu numai că e vanitoasă până la nebunie, dar mai face și versuri proaste franțuzești, întrebându-l cum e mai frumos : *L'hirondelle frise la surface des eaux* sau *L'hirondelle rase la surface des eaux*⁶ ? Iar el ce răspunde ? „Nu văd nici o deosebire, scumpa mea ; *l'hirondelle frise* îl omagiază pe tatăl meu, iar *l'hirondelle rase* pe al tău.“ În cuvântul acesta de spirit îl regăsești în întregime pe Lombard ! În ceea ce mă privește, vă mărturisesc deschis că nu pot rezista unei autopersiflări atât de hazlii ! E un *polisson*⁷, nu un caracter !

— Ați vrea poate să spuneți că e semenul lui Haugwitz, la bine și la rău ! Pe om îl las în seama alteței voastre. Dar nu și politica lui ! Politica lui e bună, deoarece ia în considerație dimensiunile date. Iar alteța voastră cunoașteți asta mai bine decât mine ! Cum stăm în realitate cu forțele noastre ? Trăim de azi pe mâine, dar de ce ? Pentru că statul lui Friedrich cel Mare n-a fost o țară cu armată, ci o armată cu țară ! Țara noastră e doar

⁵ Johann Wilhelm Lombard (1767—1812), provenit dintr-o familie hughenotă, consilier intim al guvernului, adept al politicii de conciliere față de Napoleon, a fost considerat vinovat după înfrângerea de la Jena.

⁶ În ambele cazuri : rândunica atinge suprafața apei (fr.).

⁷ Măscărici (fr.).

cantonament și magazin de aprovizionare. Dar e lipsită de mari resurse. Dacă învingem, atunci merge; dar dreptul de a purta războaie îl au doar țările care pot suporta înfrângerile. Noi *nu* putem. Dacă armata e distrusă, atunci totul e pierdut. Și cât de repede poate fi distrusă o armată ne-a arătat-o Austerlitz! O adiere ne poate ucide chiar și *pe noi*. „A suflat și Armada dispăru în cele patru vânturi.“ *Afflavit Deus et dissipati sunt*⁸.

— Domnul von Bülow, întrerupse Schach, să-mi ierte o remarcă! Cred, totuși, că n-ar vrea să recunoască în exaltația infernală, ce bântuie acum peste lume, nici suflul lui Dumnezeu, nici pe acela care a distrus Armada!

— *Ba da*, domnule von Schach! Ori credeți cumva că suflul lui Dumnezeu e în serviciul special al protestantismului ori chiar al Prusiei și al armatei sale?

— Sper că da.

— Eu mă tem că *nu*! Avem „cea mai ordonată armată“, asta-i tot. Dar cu „ordinea“ nu se câștigă nici o bătălie! Vă amintiți, altea voastră, cuvintele măritului rege când Lehwald⁹ i-a prezentat la paradă regimentele de trei ori înfrânte? „Oameni ordonați. Îi vezi pe ai mei. Seamănă cu iarba dracului, dar *mușcă*.“ Mă tem că acum avem prea multe regimente ca ale lui Lehwald și prea puține dintre cele ale bătrânului Fritz. Spiritul a pierit, totul a devenit doar dresură și fleacuri. Mai există încă ofițeri, care, de dragul siluetei, își poartă ves-

⁸ A suflat Domnul și s-au risipit (lat.). Aluzie la flota spaniolă distrusă de englezi în 1588.

⁹ Hans von Lehwald (1685—1768), unul din generalii prusaci în războiul de șapte ani; învins de ruși în 1757 la Gross-Jägersdorf.

tonul direct pe trup. O monstruozitate ! Chiar și capacitatea de a mărșălui, capacitate absolut obișnuită a omului de a-și pune picioarele în mișcare, s-a pierdut în veșnicul pas de paradă. Iar capacitatea de a mărșălui este acum cea dintâi condiție a victoriei. Toate bătăliile moderne au fost câștigate cu piciorul.

— Și cu aur ! îl întrerupse prințul. Marele dumitale Empereur, dragă Bülow, are preferință pentru mijloacele mărunte. Da, pentru cele mai mărunte ! Că minte, e sigur ! Dar e un maestru și în arta corupției. Și cine ne-a deschis ochii asupra acestui lucru ? Chiar el ! Citiți ce a spus înaintea bătăliei de la Austerlitz ! „Soldați, dușmanul va mărșălui, încercând să atingă flancul nostru, însă făcând mișcarea asta și-l va expune pe al său. Ne vom arunca asupra acestui flanc, îl vom izbi și-l vom distruge.“ Și chiar așa s-a desfășurat bătălia ! E cu neputință ca din simpla poziție a austriecilor să fi putut ghici și planul lor de bătaie.

Se făcu tăcere. Întrucât tăcerea i se părea în-suflețitului prinț mai jenantă decât orice contradicție, se întoarse spre Bülow, spunând :

— Combate-mă !

— Poruncească altceva voastră și mă voi supune ! Împăratul știa precis ce se va întâmpla, se putea ști, pentru că nu-și pusese numai întrebarea, calculată dinainte, „ce face aici *mediocritatea*“, ci și răspunsese la ea. Cea mai mare prostie, cum s-a confirmat, ca și cea mai mare înțelepciune, nu pot fi calculate — asta e una din laturile esențiale ale veritabilei și purei stupidități. Dar acei „deștepți mediocri“, ce sunt îndeajuns de deștepți ca să-i apuce cheful „să demonstreze ceva spiritual“,

acești deștepți mediocri sunt întotdeauna cel mai ușor de evaluat. Dar de ce ? Pentru că în tot cazul ei fac moda, iar astăzi copiază ce au văzut ieri. Iar împăratul știe asta. *Hic haeret*¹⁰. Nicicând n-a corespuns într-un mod mai strălucit așteptărilor ca în acțiunea de la Austerlitz, nici în lucrurile secundare, nici în cele improvizate, nici în ideile hazlii din domeniul ororii, care sunt, de fapt, indiciul geniului.

— Un exemplu !

— Unul din o sută. Când centrul a fost străpuns, o parte a gărzii rusești, patru batalioane, s-a retras dincolo de iazurile înghețate, iar o baterie franțuzească a urmărit-o ca să tragă în ea cu obuzele. În acel moment apăru împăratul. Cuprinse îndată cu privirea specificul situației. „La ce bun osteneala asta *en détail* ?” Și ordonă să se tragă asupra gheții cu obuzele. Un minut mai târziu gheața plesni, spărgându-se, iar toate cele patru batalioane *en carré* se duseră în adâncul mlăștinos. Asemenea sclipiri de moment le are întotdeauna doar geniul. Rușii și-au pus în gând să facă la fel cu prima ocazie, dar dacă Kutuzov¹¹ așteaptă gheața, se va trezi deodată vârat în apă ori în foc. Vitejia ruso-austriacă constă în onoare, nu în geniu. Se spune undeva : „În ranița mea de lup se mișcă paracliserul diavolului, un *spiriduș*, adică un geniu”¹² — ei, în ranița ruso-austriacă n-a fost niciodată la el acasă acest „spiriduș și paracliser al diavolului” ! Iar ca justificare a acestui deficit, se folosesc de vechile, jalnicele motive de con-

¹⁰ De asta depinde (lat.).

¹¹ Feldmareșalul Mihail Ilarionovici Kutuzov (1745—1813) a comandat armata ruso-austriacă la Austerlitz.

¹² Aluzie la o baladă de Gottfried August Bürger.

solare : coruperea și trădarea. Celui învins îi vine greu să caute cauza înfrângerii în singurul loc potrivit, anume în sine însuși, și chiar țarul Alexandru¹³ renunță, cred, la o asemenea cercetare.

— Dar cine vrea să-l mânie în privința asta ? întrebă Schach. Și-a făcut datoria, ba mai mult ! Când înălțimea era deja pierdută, iar pe de altă parte nu dispăruse încă posibilitatea reluării bătăliei, porni la atac, în sunetul muzicii, în fruntea noilor regimente ; calul fusese împușcat sub el, încăleacă altul, iar timp de o jumătate de ceas făcu să oscileze bătălia când de o parte, când de cealaltă. Au fost săvârșite adevărate minuni de vitejie și francezii înșiși au recunoscut-o în cuvinte entuziaste.

Prințul, care, cu prilejul prezenței la Berlin din anul precedent a mult preamăritului țar, socotit *deliciae generis humani*¹⁴, nu căpătase despre el o impresie prea favorabilă, găsi întrucâtva nepotrivit să-l vadă slăvit pe „cel mai amabil dintre oameni“ și drept „cel mai viteaz“. De aceea zâmbi, spunând :

— Toată cinstea pentru maiestatea sa imperială, dar mi se pare totuși, dragă Schach, că acorzi mai multă greutate ziarelor franțuzești decât se cade ! Francezii sunt oameni deștepți. Cu cât fac mai mult zgomot în jurul adversarului, cu atât mai mult le sporește faima și de aceea trec eu sub tăcere posibilele cauze politice care joacă acum,

¹³ Alexandru I (1777—1825), din 1801 țar al Rusiei, s-a oprit în vizită la Berlin în noiembrie 1805.

¹⁴ Desfătare a omenirii (lat.) ; inițial una din denumirile onorifice ale împăratului roman Titus Flavius Vespasianus (39—81).

cu siguranță, un rol important. „Să-i construiești dușmanului poduri de aur“, spune proverbul, pe bună dreptate, căci cine mi-a fost astăzi dușman, mâine îmi poate fi aliat. Dar, de fapt, nu-i lucru curat, da, și dacă sunt eu bine informat, se discută chiar despre o nouă împărțire a lumii, vreau să spun despre restaurarea unei împărății orientale și a uneia occidentale¹⁵ ! Dar să lăsăm lucruri ce plutesc încă în aer și să ne explicăm lauda adusă împăratului-erou îndeosebi din examinarea propozițiilor : „Dacă vitejia rusească înfrântă a cântărit cât două.“

Schach, care de la vizita împăratului Alexandru la Berlin purta Crucea Sfântului Andrei¹⁶, își mușcă buzele, vrând să replice. Dar Bülow i-o luă înainte :

— În privința „calului ucis de împărat“ sunt cu deosebire neîncrezător. Și mai ales în cazul de față. Toate elogiile acestea ar trebui s-o pună în încurcătură pe maiestatea sa, căci există prea multe lucruri care ar putea demonstra contrariul. El e „bunul împărat“ și cu asta basta !

— Vorbiți atât de zeflemitor, domnule von Bülow ! răspunse Schach. Și totuși, vă întreb, există oare un titlu mai frumos ?

— O, sigur că există ! Un om cu adevărat mare nu este sărbătorit din pricina bunătății și cu atât mai puțin numit astfel grație ei ! Dimpotrivă, el va fi subiectul unor neconținute defăimări. Căci

¹⁵ Aluzie la planurile de dominație ale lui Napoleon. Împăratul a vorbit despre aceasta cu țarul Alexandru în 1807 la Tilsit.

¹⁶ Ordinul Andrei, înființat în 1698 de Petru cel Mare, era cea mai înaltă decorație din Rusia.

omului de rând, care predomină pretutindeni, îi place doar ceea ce-i seamănă. Brenkenhof¹⁷, care în ciuda paradoxurilor lui, va trebui citit mai mult decât a fost citit până acum, susține chiar „că în vremea noastră oamenii cei mai buni ar trebui să aibă reputația cea mai proastă“. Bunul împărat ! Vă rog, ce ochi ar fi făcut regele Friedrich când ar fi fost numit „bunul Friedrich“ ?

— Bravo, Bülow ! spuse prințul, închinând paharul. Ai vorbit pe sufletul meu !

Dar n-ar fi fost nevoie de încurajare.

— Toți regii, continuă Bülow cu un zel sporit, care au purtat supranumele de „cel bun“ și-au dus la groapă sau până în pragul revoluției regatul încredințat lor. Ultimul rege al Poloniei¹⁸ a fost și el unul așa-zis „bun“. De obicei, asemenea principii au harem mare și minte puțină. Iar dacă merg la război, trebuie să-i însoțească și vreo Cleopatrá¹⁹, totuna, cu ori fără viperă !

— Doar nu credeți, domnule von Bülow, îl înfruntă Schach, că prin opinii ca acestea l-ați caracterizat pe împăratul Alexandru ?

— Cel puțin aproximativ !

— Mă faceți curios !

— În scopul acesta ar trebui să ne amintim ultima vizită a împăratului la Berlin și Potsdam. Dar despre ce e vorba ? Ei, după cum le e cunos-

¹⁷ Referire la *Scrierile postume*, publicate în 1805, ale lui Franz Balthasar Schönborg von Brenkenhof (1723—1780), expert financiar și economist prusac.

¹⁸ Stanislaus II August Poniatowski (1732—1798), favorit al Ekaterinei a II-a a Rusiei, rege al Poloniei din 1764, a fost nevoit să abdice în 1795.

¹⁹ Aluzie la regina egipteană Cleopatra (69—30 î.Chr.), iubita lui Caesar și Antonius, care s-a sinucis cu ajutorul unei vipere.

cut tuturor, nu era ceva lipsit de însemnătate, ori cu totul obișnuit, ci încheierea unei alianțe pe viață și pe moarte, și într-adevăr, la lumina fa-clelor, s-a intrat în cripta lui Friedrich cel Mare, pentru a jura solemn, peste sicriul lui, o frăție de sânge pe jumătate mistică. Și ce s-a întâmplat chiar după aceea ? Mai înainte de a trece trei zile, s-a aflat că fericitul împărat a ieșit cu bine la lu-mina zilei din cripta lui Friedrich cel Mare, adu-când pe cele cinci *beautés* mai apreciate ale Curții, pe care le împărțise în tot atâtea categorii de fru-musețe : *beauté coquette* și *beauté triviale*, *beauté céleste* și *beauté du diable* și în fine, cea de-a cincea, *beauté qui inspire du vrai sentiment*²⁰.

Capitolul al șaptelea

UN NOU MUSAFIR

Toate aceste salturi ale lui Bülow au stârnit veselia prințului, care tocmai voia să înceapă un capriciu despre *beauté céleste* și *beauté du diable*, când, dinspre coridor, de după draperia de covor pe jumătate lăsată, apăru un domn mărunțel, prea bine cunoscut, cu o neîndoielnică alură de artist, pe care de îndată îl văzu intrând.

²⁰ Anecdotală din timpul Congresului de la Viena, pre-luată de Fontane din memoriile lui Nostitz ; frumusețe co-chetă, obișnuită, divină, diabolică, frumusețe ce inspiră doar ea adevăratul sentiment. (fr.).

— Ah, Dussek¹, bine-ai făcut ! *Mieux vaut tard que jamais*² ! Intră ! Aici. Și acum vă rog să-i aduceți artistului nostru dulciurile ce se mai găsesc. Avem *tutti quanti*³, dragă Dussek ! Fără obiecții ! Dar ce bei ? Alege ! Asti, Montefiascone⁴, Tokay.

— Unul unguresc.

— Sec ?

Dussek surâse.

— Întrebare prostească ! se corijă prințul, continuând într-o bună dispoziție crescândă. Iar acum, Dussek, povestește-ne ! Oamenii de teatru, exceptând însăși virtutea, au tot felul de virtuți, între care și pe aceea a comunicativității. Rămân rareori datori cu răspunsul la întrebarea ce mai e „nou“.

— Și astăzi la fel, alteța voastră regală ! răspunse Dussek, care, după ce sorbise puțin, își ștergea mustăcioara.

— Ei, te ascultăm ? Ce plutește la orizont ?

— Tot orașul e în agitație. Se înțelege, când spun „orașul“, mă gândesc la teatru.

— Teatrul este orașul. Te-ai justificat. Ei, acum mai departe !

— La ordinul alteței voastre regale ! Păi, am fost dureros jigniți în persoana căpeteniei și conducătorului nostru, încât, din această cauză, am avut nici mai mult nici mai puțin o mică revoltă la teatru. Asta să însemne timpurile noi, asta să însemne regimul burghez, asta să însemne respec-

¹ Jan Ladislaus Dussek (1760—1812), pianist boemian, aparținând cercului virtuozilor de cameră din preajma prințului Louis Ferdinand.

² Mai bine mai târziu decât niciodată (fr.).

³ De toate (it.).

⁴ Soiuri de vinuri tămâioase italiene.

tul față de *belles lettres et beaux arts*⁵ prusiene ?
Un „omagiu adus artelor“, asta da, dar un omagiu
împotriva lor, asta merge prea departe !

— Dragă Dussek, îl întrerupse prințul, reflec-
țiile dumitale te onorează ! Dar întrucât vorbești
despre artă, te-aș ruga să nu exagerăm în arta
amânării. Pe cât posibil, fapte ! Despre ce e vorba ?

— Iffland⁶ n-a reușit. Nu va primi decorația
despre care era vorba.

Răseră cu toții, Sander din toată inima, iar
Nostitz scandă :

— *Parturient montes, nascetur ridiculus mus.*⁷

Însă Dussek era într-adevăr agitat, iar agitația
lui crescuse din pricina veseliei ascultătorilor. Cel
mai mult îl necăjea Sander.

— Râzi dumneata, Sander ! Și totuși, din cei
aflați aici asta ne atinge doar pe dumneata și pe
mine ! Căci împotriva cui e îndreptată aluzia, dacă
nu mai cu seamă împotriva burgheziei ?

Prințul îi întinse vorbitorului mâna peste masă.

— Bine, dragă Dussek, îmi place asemenea ati-
tudină ! Povestește-ne ! Cum s-au petrecut lucruri-
le ?

— Mai presus de orice așteptări ! Ca un fulger
din cerul senin ! Alteța voastră regală știe că de
multă vreme era vorba despre decorare și ne-am
bucurat, uitând orice invidie de artist, ca și cum
noi am fi primit și purtat decorația ! De fapt, to-
tul ne dădea speranțe, iar *Consacrarea puterii*, de

⁵ Literatura și artele frumoase (fr.).

⁶ Abia în 1811, la numirea sa ca director, a primit Ac-
vila Roșie, cl. 3.

⁷ Horațiu, *Arta poetică*, v. 139 : „Munții când s-or scre-
me-n dureri, se va naște ridicul un șoarec“ (traducere de
Ionel Marinescu).

a cărei reprezentare se interesase chiar Curtea, trebuia să ofere deopotrivă imboldul și prilejul potrivit. Iffland e francmason (încă un lucru ce ne făcea să sperăm), loja se interesase cu insistență, regina⁸ fusese câștigată. Și totuși n-a izbutit ! Un fapt de nimic, veți spune ; dar nu, domnilor, e un lucru important ! Lucruri ca acestea reprezintă întotdeauna firul de pai la care privești ca să afli dincotro bate vântul. Iar la noi bate și acum tot din aceeași direcție ! *Chi va piano, va sano*⁹, spune proverbul. Dar în Prusia asta înseamnă *pianissimo*.

— N-a izbutit, spuneai, Dussek ! Și din ce cauză n-a izbutit ?

— Datorită influenței generalilor de la Curte. Am auzit rostindu-se numele lui Rüchel¹⁰. A făcut pe savantul, arătând cât de umili s-ar fi dovedit dintotdeauna histrionii, cu unica excepție a epocii neroniene¹¹. Iar aceea n-ar putea constitui un model. Asta și-a atins scopul. Căci ce rege prea creștin vrea să fie un Nero ori doar să-i audă numele ? Prin urmare, știm că deocamdată chestiunea a fost trimisă *ad acta*¹². Regina e mâhnită și pentru moment ar trebui să ne mulțumim cu prea înalta ei mâhnire. Vremuri noi și prejudecăți vechi !

— Dragă capelmaistre, spuse Bülow, spre regretul meu văd că reflecțiile dumitale îți depășesc cu mult sentimentele. Așa se întâmplă în general.

⁸ Luise von Mecklenburg-Strelitz (1776—1810), din 1793 soția lui Friedrich Wilhelm III.

⁹ Cine merge încet, ajunge departe (it.).

¹⁰ Generalul Ernst Philipp von Rüchel (1754—1823) era o persoană influentă la Curte.

¹¹ Împăratul roman Nero (37—68) a inițiat primele persecuții anticreștine. S-a manifestat public ca actor și cântăreț.

¹² La dosar (lat.).

Vorbești despre prejudecățile în care suntem noi implicați, dar te implici în ele și dumneata. Dumneata, împreună cu toată burghezia dumitale, care nu vrea să creeze vreo nouă stare socială liberă, ci doar să se infiltreze, meschină și vanitoasă, în vechile clase privilegiate. Dar cu asta nu se face nimic ! Față de meschinăria ce mistuie sufletul stării a treia, trebuie să manifestăm indiferență, indiferență față de toate copilăriile astea, care sunt pur și simplu depășite. Cine ignoră stafiile cu adevărat, pentru acela ele nici nu există, iar cine ignoră decorațiile, acela lucrează pentru distrugerea lor ! Și prin asta la distrugerea unei adevărate epidemii...

— Așa cum, dimpotrivă, domnul von Bülow lucrează la instaurarea unui nou regat utopic ! Întrerupse Sander. În ce mă privește, deocamdată accept că maladia despre care vorbește crește mereu de la răsărit la apus, dar nu va dispărea și invers, de la apus la răsărit. Îmi vin în minte noi multiplicări și dezvoltarea unei floare a ordinelor cu douăzeci și patru de clase, ca sistemul lui Linné¹³.

Toți trecură de partea lui Sander, cel mai categoric prințul. Ar trebui să existe ceva adânc înrădăcinat în firea omenească, întocmai ca preferința pentru ornament și găteală, care să se simtă atras și de această formă de *quincaillerie*¹⁴ prelungită.

¹³ Carl von Linné (1707—1778), naturalist suedez, autorul unui sistem de clasificare a plantelor după criterii morfologice arbitrare.

¹⁴ Produse de fierărie fără valoare (fr.); aici în sensul de fleacuri.

— Da, continua el, abia de există un grad de înțelepciune, care să te ferească de asta ! Cu toții îl considerați pe Kalckreuth¹⁵ un om înțelept, care s-a pătruns, printre puținii, de versetul biblic „totul e deșertăciune“, în ce privește fapta și aspirația noastră. Și totuși, când a primit Acvila Roșie, pe când se aștepta la cea Neagră¹⁶, a aruncat-o mănios în sertar, strigând : „Să stai acolo până o să ajungi neagră“ ! O schimbare de culoare care s-a și petrecut între timp !

— Kalckreuth e un caz special, replică Bülow, și la drept vorbind un alt general al nostru ar fi spus : „Aș renunța la cea neagră, dacă aș scăpa de cea roșie“, ceea ce-mi place și mai mult. De altfel, sunt mai puțin exigent decât par. Există și decorații care n-ar fi recunoscute ca atare pur și simplu din mărginire ori atitudine meschină. Amiralul Sidney Smith¹⁷, renumitul apărător de la St. Jean d'Acre, care disprețuia orice decorație, puneă totuși preț pe o piesă de colecție, pe care i-o înmânase episcopul de Acra cu cuvintele : „Am primit această piesă rară din mâinile regelui Richard Inimă de Leu¹⁸ și o înapoiem unui compatriot al său, după șase sute de ani, care a apărât tot atât de eroic

¹⁵ Feldmareșalul Friedrich Adolf, conte von Kalckreuth (1737—1818). Anecdota a fost preluată de Fontane din cartea lui Bülow.

¹⁶ Acvila Roșie, considerată cea de-a doua decorație prusacă importantă, între 1792 și 1918; Acvila Neagră a fost instituită în 1701.

¹⁷ Amiralul William Sidney Smith (1764—1840) a apărât în 1799, împotriva francezilor, portul St. Jean d'Acre (Akkon, Akka) de pe coasta siriană a Mediteranei. Fontane s-a inspirat din memoriile lui Nostitz.

¹⁸ Richard Inimă de Leu (1157—1199), din 1189 rege al Angliei, cucerise Akkon în 1191, în timpul celei de-a treia Cruciade.

orașul nostru". Iar eu adaug, e ticălos și nebun cel care nu înțelege să se bucure de o asemenea decorație !

— Mă consider fericit să aud astfel de cuvinte din gura dumitale ! replică prințul. Îmi întăresc sentimentele față de dumneata, dragă Bülow, și sunt pentru mine, iartă-mă, o nouă dovadă că dracul nu-i atât de negru pe cât pare !

Prințul vru să vorbească mai departe. Cum însă chiar în momentul acela intră un servitor care-i șopti că masa fusese aranjată pentru fumat și cafeaua servită, se ridică și luându-l de braț pe Bülow, își conduse oaspeții în balconul de lângă sufragerie. O perdea mare, de soare, în dungi albe și albastre, ale cărei verigi clincheneau vesele în vânt, fusese mai dinainte lăsată în jos, iar printre franjurii ei lungi puteai privi în susul fluviului până departe, spre turlele orașului pe jumătate învăluite în ceață, iar la vale spre copacii din parcul castelului Charlottenburg, printre ale căror ramuri abia înverzite scăpăta soarele. Toți priveau în tăcere peisajul plăcut, iar după ce se lăsase înserarea și fusese adusă o lampă care nu arunca nici un pic de umbră, se așezară și-și aprinseră pipele olandeze, din care își aleseseră după plac. Doar Dussek, deoarece cunoștea pasiunea pentru muzică a prințului, rămăsese în sufragerie să improvizeze la pian, privind, doar atunci când întorcea capul într-o parte, la comesenii însuflețiți din nou, ce stăteau acum afară de vorbă, precum și la scânteile ce săreau din când în când din pipele lor de lut.

Discuția pe tema decorației nu mai fusese reluată, dar, firește, la prima ocazie reveni la același lucru, la Iffland și la noua lui piesă în perspectivă, prilej cu care Alvensleben spuse „că unele din me-

lodiile incluse în text le cunoscuse în ultimele zile. Împreună cu Schach. Și anume, în salonul amabilei doamne von Carayon și a fiicei ei, Victoire. Ea le interpretase, iar Schach o acompaniase.“

— Doamnele Carayon ! spuse prințul. Nu aud acum alt nume mai des decât acesta ! Scumpa mea prietenă Pauline¹⁹ mi-a povestit recent despre ele și nu de mult și Rahel. Toți s-au înțeles să-mi stârnească curiozitatea și să ne pună în legătură, lucru care nu va fi, cred, prea greu de realizat. Îmi amintesc de frumoasa domnișoară de la balul de copii de la familia Massow²⁰, care, ca mai toate balurile pentru copii, s-a bucurat de avantajul unei expoziții cu totul remarcabile de frumuseți pe deplin înflorite. Iar când spun „pe deplin înflorite“, spun încă prea puțin ! De fapt, niciunde și nicicând n-am văzut asemenea frumuseți de treizeci de ani ca la balurile pentru copii ! E ca și cum vecinătatea tinereții ce simte, conștient ori inconștient, răsturnarea a tot ceea ce mai domnește astăzi își impune îndoit ori întreit superioritatea, o superioritate care mâine s-ar putea să nu mai existe. Dar tot așa, domnii mei, s-o spunem o dată pentru totdeauna, balurile pentru copii sunt parcă făcute pentru adulți, iar a urmări fenomenul, interesant în motivațiile lui, ar fi un subiect pentru Gentz²¹ al nostru. Prie-

¹⁹ Pauline Wiesel, soția unui funcționar prusac, a fost una din iubitele prințului Louis Ferdinand.

²⁰ Julius Eberhard William Ernst von Massow (1750—1816), mareșal al Curții din 1798, ministru de stat și al justiției, a organizat, la 17 februarie 1803, după moda timpului, un bal pentru copii, celebru în epocă, la care se referă Fontane în roman.

²¹ Publicistul și politicianul Friedrich von Gentz (1764—1832), strălucit stilist al vremii, adversar al lui Napoleon.

tenul dumitale filosof, Buchholtz²², dragă Sander, nu mi se pare îndeajuns de grațios pentru un asemenea joc. De altfel, fără supărare; e prietenul dumitale.

— Dar nici într-atât, râse Sander, încât să nu fiu gata în orice clipă să-l jertfesc altetei voastre regale! Și fie-mi îngăduit să adaug cu acest prilej că o fac nu numai dintr-un motiv cu totul special, ci și dintr-unul absolut general. Căci dacă, după părerea și experiența altetei voastre regale, balurile pentru copii există de fapt cel mai bine fără copii, la fel și prietenii există fără prieteni! Surrogatele înseamnă de fapt totul în viață și reprezintă într-adevăr ultima esență a înțelepciunii.

— Trebuie să fii tare pe situație, dragă Sander, ripostă prințul, ca să mărturisești deschis asemenea grozăvii! *Mais revenons à notre belle Victoire*²³. Se afla printre domnișoarele ce deschideau atunci, prin tablouri animate, serbarea, întruchipând-o, dacă memoria nu mă înșală, pe Hebe²⁴, și-i oferea o cupă lui Zeus. Da, așa era, iar pe măsură ce vorbesc tabloul îmi apare din nou clar în minte! Avea vreo cincisprezece ani și una din siluetele acelea ce par în fiecare clipă să se frângă. Dar nu se frâng niciodată. *Comme un ange*²⁵, spunea bătrânul conte Neale²⁶ lângă mine, care mă plictisea cu entuziasmul acela ce mi se părea pur și simplu o caricatură. Mi-ar face plăcere să pot reînnoi cunoștința cu doamnele.

²² De fapt: Friedrich Buchholz (1768—1843), istoric și scriitor berlinez.

²³ Dar să revenim la frumoasa noastră Victoire (fr.).

²⁴ Zeița tinereții în mitologia greacă.

²⁵ Ca un înger (fr.).

²⁶ Ambasador englez.

— Altelea voastră regală n-ar mai recunoaște-o pe domnișoara Victoire ! spuse Schach, căruia tonul pe care vorbise prințul îi era prea puțin plăcut. Îndată după balul de la Massow a zăcut de vărsat de vânt, scăpând doar printr-o minune. I-a mai rămas un anumit farmec, firește, dar există momente în care amabilitatea firii ei aruncă un vâl de frumusețe asupra-i, părând să restabilească farmecul zilelor de odinioară.

— Deci *restitutio in integrum*²⁷ ! spuse Sander. Cu toții râseră.

— Dacă vreți, da, răspunse Schach pe un ton înțepat, în timp ce se înclină ironic către Sander.

Prințul îi remarcă indispoziția și vru să-i pună capăt.

— Nu-ți folosește la nimic, dragă Schach ! Vorbești ca și cum ai vrea să mă sperii ! Dar n-ai ni merit-o ! Mă rog, ce-i frumusețea ? Una din cele mai vagi noțiuni. Să-ți amintesc cele cinci categorii pe care le datorăm în primul rând maiestății sale împăratului Alexandru și în al doilea rând prietenului Bülow ? *Frumos e totul și nimic*. În tot cazul, eu aș prefera *beauté du diable*, cu alte cuvinte, o întruchipare ce ar corespunde întrucâtva aceleia *ci-devant*²⁸ a frumoasei domnișoare von Carayon.

— Cu îngăduința altetei voastre regale, ripostă Nostitz, dar mă îndoiesc că altetea voastră regală ar percepe semne ale acelei *beauté du diable* la domnișoara Victoire ! Domnișoara are un ton spiritual-elegiac, care la prima vedere apare ca o contradicție, dar nu există totuși nici una care să poată trece în toate împrejurările ca trăsătura ei carac-

²⁷ Repunere în drepturi (lat.).

²⁸ De mai înainte (fr.).

teristică. Nu ești și dumneata de aceeași părere, Alvensleben ?

Alvensleben confirmă.

Între timp, prințul, căruia îi plăcea peste măsură să scormonească până în miezul lucrurilor, în timp ce și astăzi se lăsa în voia acestei înclinații, continuă mereu mai însuflețit :

— „Elegiac, spui, spiritual-elegiac“ ; nu știu ce i s-ar putea potrivi mai bine acestei *beauté du diable*. Înțelegeți noțiunea prea îngust, domnii mei ! Tot ceea ce vă plutește pe dinaintea ochilor este doar un fel de joc al celei mai banale frumuseți, *beauté coquette* : năsucul nițel mai cărn, tenul ceva mai închis, temperamentul ceva mai vioi, manierele întrucâtva mai îndrăznețe și mai directe. Dar cu asta nu epuizează nicidecum forma superioară a acelei *beauté du diable*. Acea are ceva atotcuprinzător, care depășește simpla cheștiune a tenului ori a raselor. Ca biserica romano-catolică. Amândouă se sprijină pe ceva lăuntric, iar asta, decisiv în cheștiunea noastră, se numește energie, foc, pasiune.

Nostitz și Sander zâmbiră aprobând.

— Da, domnii mei, merg mai departe și repet : „Ce e frumusețea ?“ Frumusețea, eh ! Nu numai că poți renunța la formele frumuseții obișnuite, dar absența ei ar putea însemna chiar un avantaj din cele mai imediate. De fapt, dragă Schach, am văzut înfrângeri surprinzătoare și victorii și mai surprinzătoare ! În dragoste se întâmplă ca la Morgarten și Sempach²⁹, mândrii cavaleri sunt înfrânți, iar țărani respingători triumfă. Crede-mă, inima,

²⁹ În bătăliile de la Morgarten (15 noiembrie 1315) și Sempach (9 iulie 1386), țărani elvețieni au învins armatele cavalerilor habsburgi, punându-se capăt dominației austriece asupra Elveției.

doar inima hotărăște ! Cine iubește, cine are puterea de a iubi, acela e și demn de ea, și ar fi groaznic să fie altfel ! Trece în revistă șirul propriilor experiențe ! Ce e mai banal decât să vezi o femeie frumoasă înlocuită de o iubită nu tocmai frumoasă ! Și nu după principiul *toujours perdrix*³⁰ ! O, nicidecum, există în această privință legături mult mai adânci ! Cel mai plictisitor lucru din lume este aceea *beauté* limfatic-flegmatică, aceea *beauté par excellence*³¹. Ba o doare ici, ba o doare colo, nu vreau să spun mereu și cu tot dinadinsul, ci în majoritatea cazurilor, în timp ce *beauté du diable* a mea se bucură de o sănătate perfectă, sănătatea aceea care în cele din urmă înseamnă totul, echivalând farmecul superior. Dar acum vă întreb, domnilor, cine ar avea mai mult de câștigat din asta decât *natura*, care a trecut prin cele mai mari și mai impunătoare procese de purificare ca printr-un purgatoriu ? Câteva gropițe în obraji sunt lucrul cel mai fermecător din lume, aveau trecere chiar la romani și greci, iar eu nu sunt atât de necurtenitor și illogic ca să refuz unei mulțimi de gropițe respectul și omagiul ce se cuvine încă din vechime fie uneia singure, fie unei perechi de gropițe ! Paradoxul *le laid c'est le beau*³² are o justificare perfectă și nu înseamnă nimic altceva decât că îndărătul aparentei urâtenii se ascunde o formă superioară de frumusețe. Dacă ar fi aici scumpa mea Pauline, care din păcate *nu* este, ar fi de ace-

³⁰ Merceu potârnică (fr.) ; aici în sensul că și ceea ce este foarte bun sfârșește prin a plictisi. Referire la o anecdotă despre Henri IV al Franței.

³¹ Frumusețe deplină (fr.).

³² Urâtenia e frumoasă (fr.).

eași părere cu mine, deschis și categoric, fără a se lăsa captivată de unele destine personale.

Prințul tăcu. Era evident că aștepta expresia compătimirii generale că doamna Pauline, care făcea de obicei onorurile casei, azi *nu* era de față. Dar cum nimeni nu întrerupse tăcerea, continuă :

— Ne lipsesc femeile și prin asta vinul și spuma vieții noastre. Revin la dorința mea, repetând că aș fi fericit să le pot primi pe doamnele Carayon în salonul prietenei mele. Consider că domnii ce aparțin cercului doamnei von Carayon se vor face interpreții dorinței mele. Dumneata, Schach, ori chiar și dumneata, dragă Alvensleben !

Amândoi se înclinară.

— În linii mari, cel mai bine ar fi ca prietena mea Pauline să se ocupe personal de lucrul ăsta. Cred că mai întâi le va vizita ea pe doamnele Carayon și mă aștept la un schimb spiritual de impresii dintre cele mai interesante.

Tăcerea penibilă cu care au fost primite ultimele cuvinte ar fi devenit și mai pregnantă, dacă pe balcon n-ar fi ieșit chiar în acel moment Dussek.

— Ce frumos ! spuse el, arătând cu mâna spre apus, spre luminile de un galben incandescent de la orizont.

Îl urmară cu toții lângă balustrada balconului, privind în josul râului cerul înserării. Dinaintea dungilor galbene de lumină stăteau tăcuți și negri plopii înalți, iar cupola castelului lăsa impresia unei siluete.

Pe fiecare din musafiri îl impresionează frumusețea aceasta. Dar cea mai frumoasă era priveliștea nenumăratelor lebede, care veneau dinspre parcul castelului Charlottenburg într-un șir lung, pe când ei admirau amurgul. Altele se și așezaseră în front.

Era evident că întreaga flotilă fusese atrasă de ceva până aproape de vilă, căci de îndată ce atinseră înălțimea acesteia o coteau militărește, prelungind frontul acelor ce stăteau tăcute și încremenite, cu pliscurile ascunse în pene ca niște ancore. Doar trestia se mișca ușor în spatele lor. Trece astfel multă vreme. În cele din urmă, una din ele apărură în preajma balconului, întinzându-și gâtul, ca și cum dorea să spună ceva.

— La cine se uită ? întrebă Sander. La prinț, ori la Dussek, ori la lampă ?

— Firește, la prinț ! răspunse Dussek.

— Dar de ce ?

— Pentru că nu-i numai prinț, ci și Dussek și *sine umbra*³³ !

Răseră cu toții (chiar și prințul), iar Sander, în cea mai bună formă, mulțumi „capelmaistrului“.

— Iar dacă prietenul nostru, încheie el, ne va culege iar paie, ca să se vadă „dincotro bate vântul“, atunci o să i se pară că vântul acesta bate de fiecare dată din țara sfintelor tradiții și nu numai din aceea a prejudecăților.

În timp ce Sander mai vorbea, flotila lebedelor se puse din nou în mișcare, plutind la vale, după cum până atunci plutise în sus de fluviu. Doar lebăda care făcea pe șefa mai apărură o dată, ca și cum ar fi vrut să-și reînnoiască mulțumirea, despărțindu-se în modul cel mai ceremonios.

Apoi o luă și ea înspre mijlocul fluviului, urmându-le pe celelalte, a căror căpetenie dispăruse printre umbrele copacilor din parc.

³³ Fără umbră (lat.).

SCHACH ȘI VICTOIRE

La puțină vreme după dineul de la prinț, în Berlin se răspândi vestea că mai înainte de sfârșitul săptămânii urma să sosească de la Potsdam regele, ca să asiste la o mare paradă militară la Tempelhofer Felde. De data aceasta, știrea trezi un interes mai mare ca de obicei, deoarece întreaga suflare nu numai că nu avea încredere în pacea pe care o adusese Haugwitz, dar trăia din ce în ce mai mult cu convingerea că până la urmă doar forțele proprii și seriozitatea ne vor fi mântuirea. Ce altă forță mai avea însă decât armata, armată care, în ce privește aspectul și instrucția, era tot cea fredericiană ?

Într-o asemenea dispoziție era așteptată parada, ce cădea într-o sâmbătă.

Priveliștea pe care orașul o oferea încă de dimineață corespundea agitației ce domnea. Oamenii se revărsau cu miile, umplând șoseaua ce urca de la Hallescher Tor, pe ale cărei ambe părți se instalaseră, cu coșuri și sticle, negustori lacomi, binecunoscuta piață civilă. Curând după aceea apărură și echipajele înaltei societăți, între care cel al lui Schach fusese pus astăzi la dispoziția doamnelor Carayon. În aceeași trăsură cu ele se afla un bătrân domn von der Rocke, fost ofițer, rudă apropiată a lui Schach, care făcea onorurile și totodată pe interpretul în chestiunile militare. Doamna von Carayon purta o rochie de mătase cenușie ca oțelul și o mantilă de aceeași culoare, în timp ce de la pălăria italienească cu boruri largi a Victoriei flu-

tura în vânt un vâl albastru. Lângă vizitiu stătea feciorul, bucurându-se de favoarea ambelor doamne, în special de cuvintele englezești, accentuate destul de arbitrar, cu care din timp în timp i se adresa Victoire.

Sosirea regelui fusese anunțată pentru ora unsprezece, dar cu mult timp înainte apăruseră regimentele de infanterie cu vechi renume, Alt-Larisch¹, von Arnim² și Möllendorf³, chemate la paradă, precedate de muzica ienicerilor⁴. Lor le urma cavaleria : garda, cuirasierii și trupele de husari⁵, și, în cele din urmă, învăluite într-un nor de praf din ce în ce mai gros, se apropiară zdrăngănind și zornăind, tunurile de calibrul șase și doisprezece, care în parte bubuiseră la Praga și Leuthen⁶ și iarăși, nu de mult, la Valmy și Pirmasens⁷. O bucurie entuziastă însoțea defilarea și, într-adevăr, cine o privea cu interes, aceluia trebuie să-i fi bătut mai tare inima de mândrie și emoție patriotică. Chiar și doamnele Carayon împărtășeau sentimentul general și luară ca simplă indispoziție ori ca spaimă de bătrânețe faptul că bătrânul domn von der Recke se aplecă și spuse cu o voce mișcată :

— Să ne întipărim în memorie această privilegiu, doamnele mele ! Încredeți-vă în presimțirile

¹ Regiment înființat în 1714.

² Regiment fondat în 1687.

³ Inițial Schlabrendorf, întemeiat în 1715.

⁴ Muzică militară.

⁵ Înființate în 1730.

⁶ În cursul Războiului de șapte ani, Prusia a învins trupele austriece la Praga (6 mai 1757) și Leuthen (5 decembrie 1757).

⁷ Bătălii renumite din timpul primului război de coaliție împotriva Franței. La Valmy (2 septembrie 1792) armata prusaco-austriacă a suferit înfrângerea, iar la Pirmasens (14 septembrie 1793) prusacii i-au învins pe francezi.

unui om bătrân, n-o să mai revedem asemenea splendoare ! E parada de adio a armatei fredericiene.

Victoire răcise ușor la Tempelhofer Felde și rămăsese acasă, când mama plecă seara la teatru, distracție ce-i plăcuse întotdeauna, niciodată însă mai mult ca altădată, când la emoția artistică se asocia și ceva din emoția politică binefăcătoare. *Wallenstein*, *Fecioara*, *Tell*⁸, jucate întâmplător, cel mai adesea însă *Politicianul de cafenea* de Holberg⁹, care, după cum remarcaseră deopotrivă publicul și direcția, se potrivise cu mult mai bine demonstrațiilor zgomotoase decât muza schilleriană.

Victoire era singură. Îi făcea bine liniștea și, înfășurată într-un șal turcesc, stătea visătoare pe sofa, cu o scrisoare în față, primită cu puțin înaintea plecării de dimineață, pe care o citise atunci doar în fugă. Firește, o parcursese cu atât mai liniștită și mai mulțumită când se întorsese de la paradă.

Era o scrisoare de la Lisette.

O luase acum iar în mână și citea un pasaj pe care și-l însemnase mai înainte cu creionul : „Să știi, dragă Victoire, că eu, iartă-mi mărturisirea sinceră, nu acord prea multă încredere anumitor afirmații din ultima ta scrisoare. Încerci să te amăgești atât pe tine, cât și pe mine, când scrii că te gândești la o relație de respect față de S. El însuși ar zâmbi, auzindu-te. Faptul că te-ai simțit dintr-o dată atât de rănită, da, iartă-mă, că ai putut fi atât de ofensată când a luat-o de braț pe mama ta, te trădează și-mi dă de gândit, ca și alte lucruri

⁸ Piese de Schiller.

⁹ Ludvig Holberg (1684—1754), părintele teatrului danez.

pe care, mi le scrii, în mod deosebit, cu acest prilej. Învăţ să te cunosc deodată sub un aspect pe care nu ți-l cunoşteam, şi anume suspiciunea. Iar acum, scumpă Victoire, păstrează-ţi urechea prietenoasă la ceea ce am să-ţi spun în privinţa acestei chestiuni importante ! Doar sunt mai mare ca tine ! Odată pentru totdeauna, n-ai dreptul să manifesti neîncredere faţă de persoane care ar putea ridica pretenţii contrare ! Acestor persoane, cred eu, le aparţine Schach. Pe măsură ce judec cazul tău, cred că te afli dinaintea unei alternative şi că trebuie să renunţi ori la părerea ta bună despre S. ori la neîncrederea faţă de el. Că e cavaler, îmi scrii, «da, cavalerismul, adaugi, e, de fapt, natura lui» şi chiar în clipa în care scrii asta suspiciunea ta îl acuză de un fel de a se purta care, dacă aşa ar sta lucrurile, ar fi cel mai necavaleresc din lume ! Asemenea contradicţii nu există. Eşti ori nu eşti om de onoare ! De altfel, dragă Victoire, fii curajoasă şi crede-mă o dată pentru totdeauna că *pe tine te minte oglinda !* Există un *singur lucru* pentru care noi femeile trăim, şi anume, ca să cucerim o inimă, dar *cum* o cucerim, n-are importanţă.“

Victoire împături iarăşi scrisoarea. „E uşor să dai sfaturi şi să consolezi, când ai totul din plin ; ea are totul şi acum e generoasă. Sărmane vorbe, ce cad de la masa bogatului !“

Şi-şi acoperi ochii cu mâinile.

În clipa aceea se auzi clopoţelul, apoi încă o dată, fără ca vreunul dintre servitori să fi apărut. Să nu-l fi auzit oare Beate ori bătrânul Jannasch ? Ori erau plecaţi ? O învinse curiozitatea. Ieşi tiptil până la uşă şi privi din vestibul. Era Schach. O clipă ezită, neştiind ce să facă, apoi deschise uşa cu geam, invitându-l să intre.

— Ați sunat atât de încet ! Probabil că Beate nu v-a auzit.

— Am venit doar să le întreb pe doamne de sănătate. A fost o vreme splendidă pentru paradă, răcoroasă și însorită, doar vântul bătea cam tăios...

— Și mă vedeți printre victimele lui ! Am avut febră, nu prea mare, suficientă însă ca să renunț la teatru. Șalul (în care vă rog să-mi îngăduiți să mă înfășor din nou) și ceaiul, de la care Beate așteaptă adevărate minuni, îmi vor fi probabil mai folositoare decât *Moartea lui Wallenstein*. La început, mama a vrut să-mi țină companie. Dar cunoașteți pasiunea ei pentru tot ce înseamnă teatru, așa că am expediat-o. Poate și din egoism : deoarece, recunosc, tânjeam după liniște.

— Pe care *totuși* apariția mea o stingherește ! Dar nu pentru multă vreme, doar atât cât să în-deplinesc o misiune, o solicitare cu care s-ar putea să fi venit de altfel prea târziu, dacă Alvensleben v-a și vorbit cumva.

— Nu cred, presupunând că nu e vorba de un lucru pe care mama a considerat că e mai bine să-l trateze față de mine ca pe un secret.

— O ipoteză absolut neverosimilă ! Căci e o misiune care vă privește deopotrivă. Am fost la un dîneu la prinț, *cercle intime*¹⁰, iar în cele din urmă, firește, a venit și Dussek. A vorbit despre teatru (despre ce altceva putea el să vorbească ?), reducându-l chiar și pe Bülow la tăcere, ceea ce a însemnat ceva.

— Dar dumneavoastră clevetiți, domnule Schach !

¹⁰ În cerc restrâns (fr.).

— Frecventez de prea multă vreme salonul doamnei von Carayon, ca să nu fiu măcar inițiat în elementele acestei arte !

— Erezii tot mai mari, tot mai grave ! Am să vă aduc dinaintea marelui tribunal inchizitorial al mamei ! Și nu veți scăpa cel puțin de tortura unei predici !

— N-aș cunoaște pedeapsă mai plăcută !

— O luați prea ușor... Dar acum, să revenim la prinț...

— Dorește să vă vadă pe *amândouă*, pe mamă și pe fiică. Doamna Pauline, care, după cum știți, poate, face bunele oficii, urmează să vă transmită o invitație.

— Care va fi considerată de ascultătoarele de noi ca o deosebită onoare.

— Ceea ce mă surprinde destul de mult. Mi-e greu să cred, scumpă Victoire, că ați vorbit serios ! Pentru mine, prințul e un stăpân preamilostiv și-l iubesc *de tout mon coeur*. Nu e nevoie de cuvinte în privința asta. Dar e o lumină cu umbră bogată sau, dacă-mi permiteți comparația, o lampă cu abajur. În linii mari, are înclinația îndoielnică de a-și scoate în evidență nenumăratele fapte mărețe, deopotrivă în aventurile războinice ori în cele erotice, sau, s-o spun mai bine pe șleau, croul alternează cu prințul desfrânat. Fără principii și neținând seama de nimic, chiar fără considerație pentru aparențe ! Ceea ce, probabil, e lucrul cel mai rău ! Cunoașteți legăturile lui cu doamna Pauline ?

— Da.

— Și...

— Nu le încuviințez. Dar a ne le încuviința e cu totul altceva decât a le condamna ! Mama m-a învățat să nu mă preocup și să nu mă necăjesc

pentru astfel de lucruri. Și n-are dreptate ? Vă întreb, domnule Schach, ce s-ar întâmpla cu noi, mai cu seamă cu noi, două femei, dacă ne-am erija în judecătoare ale moravurilor din mediul și societatea noastră și am vrea să examinăm bărbații și femeile pentru corectitudinea comportamentului lor ? Recurgând cumva precum la proba apei și a focului. Societatea e suverană. Ceea ce ea îngăduie, e valabil, ceea ce respinge, trebuie respins ! Pe lângă aceasta, aici totul e de excepție. Prințul e prinț, doamna von Carayon este o văduvă, iar eu... sunt eu.

— Și rămâneți la hotărârea aceasta, Victoire ?

— Da. Zeii țin cumpăna. Cum tocmai mi-a scris Lisette Perbandt : „Cui i s-a luat, aceluia i s-a și dat“. În cazul meu schimbul are ceva dureros și așa fi vrut să nu-l fi făcut. Dar, pe de altă parte, nu trec orbește pe lângă binele primit în schimb și mă bucur de libertatea mea. Mi-e permis ceea ce altele de vârsta mea s-ar teme să facă. La serata de la Massow, unde am fost pentru prima oară omagiată, eram, fără să fiu conștientă, o sclavă. Ori dependentă de o sută de lucruri. Acum sunt liberă.

Schach o privi surprins. Îi trecu prin minte ce spusese prințul despre ea. Erau convingeri ori capricii ? Era febra ? Obrajii i se înroșiseră și focul scânteietor din ochii ei îl izbi prin expresia hotărârii încăpățănate. Încercă totuși, pe tonul lejer cu care începuse conversația, să-și revină și spuse :

— Scumpa mea Victoire glumește ! Aș putea paria că există vreun volum de Rousseau ce-i stă la îndemână, iar fantezia ei se asociază cu a scriitorului.

— Nu, nu-i Rousseau ! Altcineva mă interesează mai mult.

— Cine, dacă mi-e îngăduit să fiu curios ?

— Mirabeau¹¹.

— Dar de ce *mai mult* ?

— Pentru că mi-e mai apropiat. Și întotdeauna părerea noastră o decide lucrul cel mai personal. Sau aproape întotdeauna. El e însoțitorul, tovarășul meu de suferință. A crescut printre complimente. „Ah, ce copil frumos“, se spunea toată ziua. Iar într-o zi totul s-a pierdut... s-a terminat... ca și...

— Nu, Victoire, să nu roștiți cuvântul !

— Dar eu vreau, și, dacă aș putea, aș face din numele însoțitorului și tovarășului meu de suferință propriul meu nume, Victoire *Mirabeau* de Carayon, ori, să spunem, *Mirabelle* de Carayon, asta sună frumos și neafectat, iar dacă traduc corect, înseamnă neasemuit de minunată.

Râse plină de zburdălnicie și amărăciune. Dar amărăciunea predomina.

— N-aveți dreptul să râdeți așa, Victoire, nu așa ! Nu vi se potrivește, vă urâtește. Dacă strâmbați gura, vă urâtește. Avea dreptate prințul, când vorbea entuziasmat despre dumneavoastră ! Sărmana lege a formei și a culorii ! Singurul lucru care contează este acel ceva etern, care creează trupului un suflet ori îl luminează deplin, transfigurându-l.

Buzele lui Victoire se lăsară în jos, siguranța o părăsi și o străbătu înfiorarea. Își trase șalul mai sus, iar Schach îi luă mâna, care era rece, căci tot sângele i se îngrămadise în inimă.

— Victoire, procedați nedrept : vă mâniați fără folos pe dumneavoastră înșivă și nu sunteți cu nimic mai bună decât pesimistul care caută orice

¹¹ Mirabeau fusese și el desfigurat de vărsat.

întristare, privind dincolo de lumina divină. Vă-conjur, veniți-vă în fire și încredeți-vă iar în drep-tul la viață și iubire ! Am fost oare orb ? În cuvîn-tele amare, cu care voiati să vă umiliți, chiar în aceste cuvinte v-ați regăsit o dată pentru totdeauna. Totul e basm și minune în dumneavoastră ; da, Mirabelle, da, făptură neasemuită !

Ah, acestea erau cuvintele după care tânjise, în timp ce încerca să se împotrivească.

Acum le asculta lipsită de voință și tăcea cu-prinsă de o dulce toropeală.

Pendula bătut ora nouă, iar afară îi răspunse orologiul din turn. Victoire, care urmărise bătăile, își netezi părul, păși spre fereastră și privi pe stradă.

— Ce te neliniștește ?

— Mi s-a părut că am auzit trăsura.

— Ai auzul prea fin.

Dar ea scutură din cap și în aceeași clipă se ivi trăsura doamnei Carayon.

— Lasă-mă... Te rog !

— Pe mâine !

Și fără să știe dacă va reuși să evite întâlnirea cu doamna von Carayon, își luă în grabă rămas bun, trecând repede prin vestibul și coridor.

Jos totul era cufundat în tăcere și întuneric și doar pe la mijlocul holului se zărea o licărire de lumină până în apropierea treptelor de sus. Dar norocul îi surâse. Un stâlp lat îi ieși brusc înainte, foarte aproape de balustrada scării, tăind corido-rul îngust în două, așa că se ascunse în spatele lui așteptând.

Victoire stătea în ușa cu geam, ca să-și întâm-pine mama.

— Ai venit atât de repede ! Ah, și cât te-am așteptat !

Schach auzea fiece cuvânt. „Mai întâi vina și apoi minciuna ! se gândi el. Vechiul cântec !“

Dar tăișul cuvintelor sale era îndreptat împotriva lui însuși și nu împotriva domnișoarei Victoire.

Ieși apoi din ascunzătoare, coborând repede și fără zgomot treptele.

Capitolul al nouălea

SCHACH SE RETRAGE

„Pe mâine“ fuseseră cuvintele de rămas bun ale lui Schach, dar el nu veni. Nici a doua și nici a treia zi. Victoire încercă să-și limpezească gândurile, dar cum nu izbuti, luă scrisoarea Lisettei și citi din nou același pasaj pe care de mult îl știa pe de rost. „O dată pentru totdeauna, n-ai dreptul să manifesti neîncredere față de persoane care ar putea ridica pretenții contrare ! Acestor persoane, cred eu, le aparține Schach. Pe măsură ce judec cazul tău, cred că te afli dinaintea unei alternative și că trebuie să renunți ori la părerea ta bună despre S. ori la neîncrederea față de el.“ Da, Lisette avea dreptate și totuși teama îi rămânea în suflet. „Doar dacă totul nu-i decât...“ Și sângele îi năvăli în obraji.

În cele din urmă veni în a patra zi. Dar se întâmplase că ea plecase de puțină vreme în oraș. Când se întoarse, află de vizita lui ; fusese foarte amabil, întrebasese de două, trei ori de ea și-i lăsase

un buchet. Erau viorele și trandafiri, ce umpleau camera cu parfumul lor. În timp ce mama îi împuia urechile despre vizită, Victoire își dădea osteneala să afișeze un aer nepăsător și exuberant, dar inima îi era plină de sentimente contradictorii, și se retrase să verse lacrimi de fericire și de îngrijorare totodată.

Între timp sosise ziua în care se reprezenta *Consacrarea puterii*. Schach își trimise servitorul să întrebe dacă doamnele intenționau să asiste la spectacol. Era o simplă conveniență, căci știa că ele vor merge.

La teatru toate locurile erau ocupate. Schach se așezase vizavi de doamnele Carayon, pe care le salutase cu mare politețe. Dar rămase la salut și nu veni în loja lor, precauție de care doamna von Carayon fu mai puțin surprinsă decât Victoire. Între timp, conflictul piesei împărțise publicul în două tabere, atât de puternic și emoționant, încât amândouă doamnele fuseseră și ele captivate și uitaseră cel puțin pe moment de orice lucru personal. Abia în drum spre casă le reveni uimirea față de purtarea lui Schach.

El se prezintă în dimineața următoare. Doamna von Carayon se bucură, Victoire însă, care vedea lucrurile mai bine, simți o indispoziție profundă. Era evident că așteptase ziua aceasta, ca să aibă un subiect de conversație comod, cu ajutorul căruia să treacă mai ușor peste jena primei revederi. Sărută mâna doamnei von Carayon și se întoarse apoi spre Victoire, ca să-și exprime regretul că n-o găsisese acasă la ultima lui vizită. În loc să se apropie mai mult, se înstrăinaseră unul de celălalt. Vorbise astfel, încât ea se îndoia că el spusese aceasta cu o semnificație mai profundă ori doar din jenă.

Reflectă asupra acestui lucru, dar, mai înainte de a fi ajuns la o concluzie, discuția reveni la piesă.

— Cum vi s-a părut? întrebă doamna von Carayon.

— Nu-mi plac piesele, răspunse Schach, care durează cinci ceasuri. La teatru prefer distracția ori recreerea și nu încordarea.

— De acord. Însă e un inconvenient superficial și întâmplător, care va fi remediat cât de curând. Iar Iffland consimte să facă reduceri considerabile. Aș vrea să cunosc părerea dumneavoastră despre piesă.

— Nu m-a satisfăcut.

— Dar de ce?

— Pentru că totul e cu susul în jos! *Un asemenea* Luther, slavă Domnului, n-a existat niciodată, iar dacă ar apărea, atunci ne-ar readuce la ceea ce adevăratul Luther a îndepărtat la vremea lui! Fiecare rând contrazice spiritul și veacul Reformei; totul este iezuitism ori misticism și mânuiește un joc nepermis și aproape copilăresc cu adevărul și istoria. Nimic nu se potrivește. Mi-am amintit mereu de gravura lui Albrecht Dürer¹, în care Pilat călărește cu pistolul atârnat de oblânc sau de renumitul vitraliu din Soest², unde un jambon westfalic se răsfătă pe o tipsie în locul mielului pascal. În piesa aceasta despre Luther pe tipsie se află însă un popă întru totul popesc. E un anacronism de la început la sfârșit.

— Bine. Asta-i Luther. Dar, repet, *piesa*?

¹ Una din gravurile lui Albrecht Dürer (1471—1528) din „Kupferstichpassion“.

² E vorba de biserica St. Maria zur Wiese din Soest (Westfalia).

— Luther este piesa. Restul n-are importanță. Ori să mă entuziasmez poate pentru Katharina von Bora³, o călugăriță care nici n-a rămas până la capăt călugăriță ?

Victoire își plecă privirea, iar mâna îi tremură. Schach o observă și îngrozindu-se de gafa lui începu acum să vorbească grăbit, în felul lui precipitat, despre o parodie ce se pregătea, despre protestul anunțat de clerul luteran, despre Curte, despre Iffland, chiar despre scriitor și încheie la sfârșit cu o laudă exagerată a versurilor și compozițiilor muzicale incluse în piesă. Spera ca domnișoara Victoire să-și mai amintească seara în care el acompaniase liedurile la pian.

Toate acestea fuseseră spuse foarte prietenos, dar sunau cu atât mai străin, iar Victoire percepea cu urechea ei fină că nu acela era *tonul* la care se așteptase. Se strădui să-i răspundă firesc, dar rămase la o conversație superficială până la plecarea lui.

A doua zi sosi tante Marguerite. Auzise la Curte vorbindu-se de piesă, „că ar fi mai frumoasă ca oricare alta“ și ținea s-o vadă. Doamna von Carayon îi împlini dorința, luând-o cu ea la a doua reprezentare și întrucât fusese mult scurtată, mai rămăsese destul timp să discute și acasă o jumătate de oră.

— Ei, tante Marguerite, o întrebă Victoire, cum ți-a plăcut ?

— E bună, dragă Victoire ! Căci atinge punctul esențial al biusericii noastre purificate.

— Despre ce vorbești, dragă mătușă ?

³ Katharina von Bora (1499—1552), căsătorită în 1525 cu Luther, fugise în 1523 din Mănăstirea Ursulinelor din Niembsch bei Grimma.

— Ei, despre căsătoria creștină.

Victoire se sili să rămână serioasă, apoi spuse :

— Credeam că lucrul esențial în biserica noastră rezidă în altceva, de pildă în dogma împărtășaniei.

— O, nu, dragă Victoire, știu asta precis ! Cu ori fără vin, nu-i o deosebire prea mare ; dar dacă predicatorii noștri duc ori nu duc o căsnicie morală, după datină, *asta*, îngerașule, e de o importanță deosebită.

— Și eu găsesc că mătușa Marguerite are întru totul dreptate, spuse doamna von Carayon.

— Așa și este, continuă contrar tuturor așteptărilor cea lăudată, *asta* e ceea ce piesa urmărește și ceea ce se vede cu atât mai limpede cu cât Bethmann⁴ e o femeie foarte drăguță. Ori, cel puțin, mai drăguță decât era ea în realitate. Mă refer la călugăriță. Ceea ce n-are importanță, căci el nu era nicidecum un bărbat drăguț și nici pe departe atât de drăguț ca el ! Da, n-ai decât să roșești, dragă Victoire, la *asta* mă pricep.

Doamna von Carayon râse din toată inima.

— Și *asta* trebuie să fie adevărat, domnul nostru căpitan von Schach e în realitate un bărbat foarte plăcut și mă gândesc mereu la Tempelhof și la cavalerul acela zidit în picioare... Și să mai știți că la Wülmersdorf ar mai fi unul, tot așa de zgâriat. Și de la cine știu *asta* ? Ei ? De la *petite princesse Charlotte*.

⁴ Actrița Friederike Bethmann (1760—1815), din 1788 la Berlin, una din favoritele publicului vremii.

„TREBUIE SĂ ACȚIONĂM“

Consacrarea puterii se reprezenta ca și până acum, iar Berlinul nu încetase să fie împărțit în două tabere. Toți romanticii mistici erau *pentru*, toți liberalii *împotriva* piesei. Chiar în casa Carayon continua această dispută, și în timp ce mama simpatiza, exaltată, în parte de dragul Curtii, în parte de dragul propriilor ei „sentimente“, Victoire se simțea străină de asemenea sentimentalități. Găsea totul neadevărat și neautentic și afirmă că Schach avusese întru totul dreptate.

Acesta venea acum din când în când, dar doar atunci când putea fi sigur că o întâlnește pe Victoire în compania mamei sale. Frecventa „casele mari“, oferind, cum glumea Nostitz, familiilor Radziwill¹ și Carolath² ceea ce refuza familiei Carayon. Și Alvensleben glumea în privința asta și chiar Victoire încerca să găsească același ton. Însă fără să izbutească. Visa cu ochii deschiși și de fapt nu era tristă. Încă și mai puțin nefericită.

Între cei ce se preocupau de piesă, chestiune la ordinea zilei, se aflau și ofițerii regimentului de cuirasieri, deși nu îndrăzneau să se angajeze ferm *pro* ori *contra*. Priveau totul cu superficialitate din latura comică, găsind în desființarea unei mănăstiri de călugărițe, în Katharina von Bora, „fiica de suflet de nouă ani“, și în cântatul la flaut al lui

¹⁻² Familii nobile lituano-poloneze și sileziene. Casa din Berlin a prințului Anton Heinrich von Radziwill (1775—1833) era locul de întâlnire al artiștilor și scriitorilor vremii.

Luther un subiect inepuizabil pentru zeflemeaua și aroganța lor.

În zilele acelea, locul lor preferat de întâlnire era camera de gardă a regimentului, unde camarazii mai tineri obișnuiau să-l viziteze pe ofițerul de serviciu și să se distreze până noaptea târziu. Între discuțiile purtate în jurul noii piese nu lipseau persiflările de felul celor menționate mai înainte, iar când unul dintre camarazi amintea că regimentul ce pierduse nu demult din prestigiul anterior avea îndatorirea patriotică să se arate din nou demn „de el însuși“, izbucnea o veselie monstuoasă, toți fiind de acord cu concluzia „că trebuia să se întâmple ceva“. Se stabili din capul locului că ar putea fi vorba pur și simplu de o parodiare a piesei *Consacrarea puterii*, de un fel de mascaradă, și numai asupra felului „cum“ mai existau păreri diferite. Prin urmare, se hotărî o nouă întâlnire peste câteva zile, în care, după ascultarea unor propuneri, să se fixeze planul propriu-zis.

Vestea se răspândi iute, iar când sosită ziua și céasul, în localul sus-menționat își făcură apariția vreo douăzeci de camarazi : Itzenplitz, Jürgass și Britzke, Billerbeck și Diricke, contele Haeseler, contele Herzberg, von Rochow, von Putlitz, un oarecare Kracht, un oarecare Klitzing și nu în ultimul rând un locotenent cam bătrân, von Zieten, un individ mărunț, respingător și crăcănat, care știa să-și mențină echilibrul în societate făcând uz de o îndepărtată înrudire între veri cu vestitul general³, ca și prin vocea arogantă și puternică. So-

³ Referire la popularul general de cavalerie Hans Joachim von Zieten (1699—1786).

siseră, de asemenea, Nostitz și Alvensleben. Schach lipsea.

— Cine prezidează ? întrebă Klitzing.

— Există doar două posibilități, răspunse Diricke. Ori cel mai înalt, ori cel mai scund. Adică, ori Nostitz, ori Zieten.

— Nostitz, Nostitz ! strigară toți de-a valma, iar cel ales cu aclamații luă loc pe un scaun de grădină încovoiat. De-a lungul mesei se găseau sticle și pahare.

— Un discurs ! *Assemblée Nationale*...⁴

Nostitz lăsă o vreme să continue gălăgia, apoi bătu în masă cu sabia, așezată până atunci lângă el, ca însemn al demnității sale.

— *Silentium. Silentium*⁵.

— Camarazi ai regimentului de cuirasieri, moștenitori ai unei vechi faime pe câmpul onoarei militare și sociale (căci n-am dat tonul numai în orientarea bătăliilor, ci și în societate), camarazi, zic, ne-am hotărât : *trebuie să acționăm !*

— Da, da ! Trebuie să acționăm !

— Și de curând consacrați de *Consacrarea puterii*, de dragul bătrânului Luther și al nostru înșine, am hotărât să organizăm o procesiune despre care să vorbească generațiile viitoare. Trebuie să fie ceva mareț ! Să ne amintim că cine nu merge înainte, acela regresează ! Așadar, o procesiune ! După cum s-a stabilit ! Dar esența și caracterul acestei procesiuni rămân încă de fixat și în acest scop ne-am adunat aici. Sunt gata să primesc pe rând propunerile dumneavoastră. Cine are propuneri de făcut să le anunțe.

⁴ Aluzie ironică la Adunarea Națională din timpul Revoluției Franceze.

⁵ Liniște. Liniște (lat.).

Între cei care s-au înscris la cuvânt a fost și sublocotenentul von Zieten.

— Dau cuvântul sublocotenentului von Zieten.

Acesta se ridică și spuse, în timp ce se legăna ușor de speteaza scaunului :

— Vreau să vă propun o *plimbare cu sania*.

Toți se priviră. Unii râseră.

— În iulie ?

— În iulie ! repetă Zieten. Pe Unter den Linden va fi presărată sare, iar pe zăpada asta vom face plimbarea. În primul rând câteva călugărițe dezlegate de jurământ ; în sania principală, care se va afla în mijlocul convoiului, vor sta Luther și învățăcelul său, fiecare cu câte un flaut, iar Katharinen pe un pat de lemn. *Ad libitum*⁶ cu făclii ori bice. Ștafetele deschid drumul. Costumele vor fi împrumutate de la teatru ori comandate. Am zis !

O larmă enormă îi răspunse, până ce în sfârșit se lăsă liniștea cerută de Nostitz.

— Iau gălăgia drept încuviințare și-l felicit pe camaradul Zieten că a nimerit cu o unică lovitură de maestru drept la țintă ! Deci, plimbare cu sania ! De acord ?

— Da, da !

— Mai rămâne doar împărțirea rolurilor. Cine-l joacă pe Luther ?

— Schach.

— O să refuze.

— Doamne ferește ! cârâi Zieten, care nutrea față de frumosul Schach, preferat în multe ocazii, o maliție specială ; cum îl puteți înțelege atât de greșit pe Schach ? Îl cunosc bine. O să se văicărească vreo jumătate de ceas, pentru că va trebui să-și pună niște fălci proeminente și să-și transforme

⁶ După plac (lat.).

ovalul lui normal într-un *tête carrée*⁷ țărănesc. În fine, o să opună vanitatea vanității, găsindu-și răsplata în a fi vreme de douăzeci și patru de ore eroul zilei.

Înainte ca Zieten să isprăvească, intră un caporal de la pază ca să-i aducă lui Nostitz un bilet.

— Ah, *lupus in fabula*⁸ !

— De la Schach ?

— Da !

— Citiți-o ! Citiți-o !

Nostitz deschise scrisoarea și citi :

„Vă rog, dragă Nostitz, să fiți intermediarul meu la întrunirea tinerilor noștri ofițeri, presupusă a avea loc chiar în acest moment, iar, dacă e nevoie, să binevoiți a fi apărătorul meu. Am primit circulara și la început eram decis să vin. Între timp am aflat despre ce va fi vorba, după toate probabilitățile, iar aceasta mi-a schimbat hotărârea. Pentru dumneavoastră nu e nici un secret că ceea ce se plănuiește contrazice sentimentele mele și veți putea judeca cu ușurință cât de multă ori cât de puțină simpatie găsesc eu (care eram și așa împotriva unui spectacol Luther *contre coeur*⁹) pentru o mascaradă Luther. Faptul că deplasăm mascarada într-un timp care nu recurge măcar o dată la libertatea carnavalului nu ameliorează desigur nimic. Mai tinerii mei camarazi să nu se simtă constrânși de atitudinea mea și în orice caz îi pot asigura de totală discreție. Nu sunt conștiința regimentului și mai puțin încă paznicul lui. Al dumneavoastră,

Schach“

⁷ Cap pătrat (fr.).

⁸ Lupul din fabulă (lat.).

⁹ Împotriva convingerii sale (fr.).

— O știam ! spuse Nostitz cu un calm desăvârșit, în timp ce ardea biletul lui Schach la cea mai apropiată flacăară. Camaradul Zieten stă mai bine cu propunerile și cu fantezia decât în materie de cunoaștere a oamenilor ! Vrea să-mi dea replica, văd, dar n-o să-i cedez, pentru că în momentul acesta există exclusiv întrebarea : cine-l joacă pe Luther ? Îl pun pe reformator la licitație. Va fi al celui care oferă mai mult. O dată, de două ori, de trei ori ! Nimeni ? Nu-mi rămâne altceva decât să-l numesc. Alvensleben, dumneata !

Acesta clătină din cap.

— În privința asta sunt de partea lui Schach : faceți cum credeți, nu sunt eu persoana care să facă rău, dar personal nu joc. Nu pot și nu vreau ! Mi-a intrat prea mult în sânge catehismul lui Luther.

Nostitz nu era dispus să cedeze.

— Toate la timpul lor, luă el cuvântul, iar dacă seriozitatea își are ziua ei, atunci și gluma își are măcar ceasul ! Priviți totul prea scrupulos, prea solemn, prea pedant ! Ca Schach ! Nici un lucru nu e în sine bun ori rău. Amintiți-vă că nu pe bătrânul Luther vrem să-l luăm în răs, dimpotrivă, vrem să-l răzbunăm. Trebuie ironizată piesa, caricatura lui Luther, reformatorul într-o falsă lumină și într-un loc nepotrivit ! Suntem tribuna-lul corecțional, instanța celei mai înalte moralități. Asumați-vă rolul ! N-aveți dreptul să ne părăsiți, altfel totul cade baltă !

Au vorbit și alții, în același sens. Dar Alvensleben rămase neclintit și indispoziția scăzu abia când, pe neașteptate (și tocmai de aceea salutat cu un entuziasm general), se ridică, oferindu-se pentru rolul lui Luther, tânărul conte Herzberg.

Tot ce mai era de aranjat, se aranjă repede, iar peste zece minute se împărțiră și rolurile principale : contele Herzberg în Luther, Diricke în învățacel, Nostitz, datorită înălțimii lui colosale, în Katharina von Bora. Restul se înscriseră în grupul călugărilor și doar Zieten, față de care se simțeau deosebit de îndatorați, promovă ca stareță. El declară numaidecât că voia să deschidă jocul pe locul lui din sanie ori să facă o partidă de *mariage*¹⁰ cu intendentul mănăstirii. Izbucni o nouă explozie de bucurie, iar după ce se fixă, în puține cuvinte, mascarada pentru luna următoare, orice divulgare fiind foarte sever interzisă, Nostitz încheie ședința.

În ușa Diricke se mai întoarse o dată și întrebă :

— Dar dacă o să plouă ?

— N-o să plouă !

— Ce-o să se întâmple cu sarea ?

— *C'est pour les domestiques !*¹¹

— *Et pour la canaille*¹², încheie cel mai tânăr stegar.

Capitolul al unsprezecelea

PLIMBAREA CU SANIA

Făgăduiseră tăcere și o păstrare într-adevăr. Poate era un caz unic. În oraș se povestea că ofițerii de la cuirasieri „pusaseră ceva la cale” și

¹⁰ Joc de cărți.

¹¹ E pentru servitori ! (fr.).

¹² Și pentru gloată (fr.).

unelteau iar o șotie nebunească, lucru pentru care se bucurau de reputație înaintea altor regimente, dar nu s-a aflat nici despre ce nebunie era vorba, nici în ce zi fusese plănuită. Chiar și doamnele Carayon, la a căror ultimă serată nu apăruseră nici Schach, nici Alvensleben, nu aveau vreo informație și astfel faimoasa „plimbare cu sania în toiul verii“ năvăli pe neașteptate, surprinzându-i deopotrivă pe cei apropiați, cât și pe cei din afara cercului.

La căderea nopții se adunaseră într-unul din grajdurile situate în apropiere de Mittelstrasse și Dorotheenstrasse, iar o duzină de înaintași călare, îmbrăcați splendid și însoțiți de purtători de torțe, după cum propusese Zieten, trecu ca săgeata chiar la a noua bătaie a orologiului, pe lângă clădirea Academiei, spre Unter den Linden, goni din nou în jos, mai întâi pe Wilhelmstrasse, apoi, ocolind, pe Behrenstrasse și Charlottenstrasse, repetând plimbarea în jurul careului format de Unter den Linden, într-o grabă din ce în ce mai mare.

Când cortegiul trecu *prima oară* prin fața casei Carayon, iar lumina făcliiilor înaintașilor căzu strident pe toate geamurile de la primul etaj, doamna von Carayon, care se afla întâmplător singură, alergă îngrozită la fereastră și privi în stradă. Dar în loc de strigătul „foc“, pe care se așteptase să-l audă, auzi doar, ca în mijlocul iernii, pocnete de harapnice și biciuște și sunet de zurgălăi, iar înaintea de a fi fost în stare să se lămurească, totul trecuse, lăsând-o năucă și nedumerită, pe jumătate amețită. În starea asta se afla, când o găsi Victoire.

— Pentru Dumnezeu, mamă, ce se întâmplă ?

Dar înainte ca doamna von Carayon să poată răspunde, convoiul trecu pentru a doua oară, iar

mama și fiica, ce ieșiseră acum repede în balconul din camera de pe colț, ca să se orienteze mai bine, nu mai avură nici o îndoială asupra a ceea ce însemnau toate acestea. Luare în derâdere, deopotrivă, a cuiva și a ceva. Mai întâi veneau călugărițe desfrânate, cu o vrăjitoare în frunte ca stareță, hăulind, bând și jucând cărți, iar în mijlocul convoiului sania principală, uruind în fugă, întruchipând, după toate aparențele, prin abundența poleirii, un car triumfal, în care se vedeau Luther și învățăcelul lui, și Katharina von Bora, culcată pe un pat de lămn. După statura uriașă îl recunoscuseră pe Nostitz. Dar cine era oare cel de pe bancheta din față? se întreabă Victoire. Cine se ascundea sub masca lui Luther? Era el? Nu, era cu neputință! Dar dacă *nu era* el, era totuși complice în jocul acesta dezgustător, pe care și el îl încuviințase ori măcar nu-l împiedicase. Ce lume decăzută, lipsită de pietate, ce lipsă de cuviință! Ce anost și dezgustător! Un sentiment de nesfârșită mâhnire o cuprinse, văzând cum e sluțită frumusețea și târâtă în noroi puritatea. Și pentru ce? Ca să se vorbească o zi despre ei, de dragul unei vanități mărunte! Și *asta* era lumea în care gândise și răsese și în care trăise și visase și în care tânjise după iubire și, ah, cel mai rău lucru din toate, crezuse în iubire!

— Să mergem, spuse ea, luând-o pe maică-sa de braț și întorcându-se în cameră.

Dar mai înainte să fi ajuns, fu cuprinsă ca de un soi de leșin și se așează pe pragul balconului.

Mama trase de șnurul clopoțelului, veni Beate și amândouă o duseră până la sofa, unde fu îndată cuprinsă de o criză violentă. Plânse cu suspine, se ridică în capul oaselor, se lăsă din nou pe pernă, iar când mama vru să-i umezească fruntea și

tâmpilele cu apă de colonie, o împinse cu violență. Însă în clipa următoare smulse flaconul din mâna mamei, turnându-și-l pe gât și pe ceafă.

— Mi-e silă de mine, cum mi-e silă de toată lumea ! În timpul bolii de odinioară m-am rugat lui Dumnezeu pentru viață... Dar nu *trebuie* să ne rugăm pentru viața noastră... Dumnezeu știe mai bine ce ne e de folos. Iar dacă vrea să ne înalțe la el, nu trebuie să-l rugăm : mai lasă-ne... Oh, cât de dureros simt asta ! Acum trăiesc... Dar cum, cum !

Doamna von Carayon îngenunche lângă sofa și o mângâie. Dar în aceeași clipă convoiul de sănii trecu pentru a treia oară prin fața casei și din nou părea că se fugăresc și se înhață în geamurile înroșite siluete negre, fantastice.

— Nu-i ca în iad ? spuse Victoire, arătând din plapumă spre jocul umbrelor de pe tavan.

Doamna von Carayon o trimise pe Beate să cheme medicul. În realitate o interesa mai puțin medicul decât să rămână în liniște și să discute cu copila iubită.

— Ce-i cu tine ? Cum tresari și tremuri ! Și privești atât de fix ! N-o mai recunosc pe vesela mea Victoire. Gândește-te, copilă, totuși ce s-a întâmplat ? O poznă în plus, una între multe altele, și-mi amintesc de vremea când mai curând ai fi răs decât să deplângi asemenea zburdălnicii. Altceva te chinuie și apasă ; văd asta de câteva zile. Dar tu îmi ascunzi ceva, ai o taină ! Te rog, Victoire, vorbește ! Trebuie ! Orice ar fi !

Victoire își înfășură brațele în jurul gâtului doamnei von Carayon, iar din ochi îi țâșni un șuvoi de lacrimi.

— Cea mai bună mamă din lume !

O strânse și o sărută, mărturisindu-i totul.

SCHACH LA DOAMNA VON CARAYON

În dimineța următoare, doamna von Carayon stătea la patul fiicei sale, în timp ce ea o privea dragălașă și cu o expresie din nou calmă și fericită.

— Ai încredere, copilă ! Îl cunosc de atâta vreme. E slab și vanitos, ca toți bărbații frumoși, dar are un simț al dreptății neobișnuit și un caracter fără cusur.

În clipa aceea fu anunțat căpitanul de cavalerie von Schach, iar bătrânul Jannasch adăugă „că îl condusesese în salon“.

Doamna von Carayon dădu din cap, aprobând.

— Știam că o să vină, spuse Victoire.

— Pentru că ai visat ?

— Nu, n-am visat ; am observat doar și am judecat. De un timp știu dinainte în ce zi și cu ce ocazie o să apară. Vine întotdeauna când s-a întâmplat ceva ori când există vreo noutate despre care poate vorbi în voie. Se ferește de vreo discuție intimă cu mine. Așa a venit după premiera piesei, iar acum după spectacolul plimbării cu sania. Sunt totuși curioasă dacă a participat. Dacă da, spune-i cât de mult m-a rănit ! Ori mai bine nu-i spune !

Doamna von Carayon era mișcată.

— Ah, dragă Victoire, ești prea bună, mult prea bună ! El nu merită ; și nici unul !

Își mângâie fiica, grăbindu-se apoi pe coridor către salonul în care o aștepta Schach.

Părea mai puțin stânjenit ca de obicei, se înclină să-i sărute mâna, pe care ea i-o întinsese

prietenoașă. Și totuși comportamentul ei se modificase. Îi indică, cu un gest ceremonios ce-i era străin, un scaun japonez așezat la o parte, își apropie o pernă de picioare și se așază la rândul ei pe sofa.

— Am venit să le întreb pe doamne de sănătate și să aflu dacă mascarada de ieri s-a bucurat ori nu de apreciere în ochii dumneelor.

— La drept vorbind, nu ! Eu am găsit-o prea puțin potrivită, iar Victoire s-a simțit aproape neplăcut impresionată.

— Un sentiment pe care-l împărtășesc !

— Dumneavoastră n-ați participat ?

— Sigur că nu ! Și mă surprinde că sunt nevoit să vă dau asigurări ! Cunoașteți doar atitudinea mea în această privință, scumpă Josephine, o cunoașteți din seara în care am discutat despre piesă și autorul ei ! Ceea ce declaram atunci mai e valabil și astăzi ! Lucrurile serioase reclamă și o tratare serioasă și mă bucur sincer s-o văd pe Victoire de partea mea. E acasă ?

— La pat.

— Sper că nu-i ceva grav !

— Da și nu ! Urmările unei crampe toracice și ale unei crize de plâns, de care a fost cuprinsă ieri seară.

— Probabil în urma acestei mascarade nebune ! Regret din toată inima !

— Mă simt totuși îndatorată să mulțumesc acestei nebunii ! În dezgustul față de mascaradă, a cărei martoră a fost nevoită să fie, i s-a dezlegat limba ; a rupt lunga ei tăcere și mi-a încredințat un secret, un secret pe care dumneavoastră îl cunoașteți.

Schach, care se simțea de două ori vinovat, se înroși.

— Dragă Schach, continuă doamna von Carayon, luându-i mâna și privindu-l cu ochii ei inteligenți, cu prietenie, dar fix, dragă Schach, nu sunt atât de neroadă încât să vă fac vreo scenă ori să vă țin o predică ; printre lucrurile pe care le detest cel mai mult se numără și pălăvrăgeala despre virtute. Am trăit în lume din tinerețe, cunosc lumea și am aflat câte ceva chiar cu inima mea. Iar dac-aș fi destul de ipocrită ca să ascund față de mine și față de alții lucrul acesta, cum l-aș putea ascunde față de *dumneavoastră* ?

Tăcu o clipă, atingându-și fruntea cu batista. Apoi luă din nou cuvântul, adăugând :

— Vă este cunoscut, desigur, proverbul care circulă și între noi, femeile, că nu trebuie să știe stânga ce face dreapta, adică să nu știe ziua de astăzi ce a făcut cea de ieri. Sau chiar cea de alaltăieri ! Dar nu mă număr printre aceste virtuozee în ale uitării ! Nu tăgăduiesc nimic, nu vreau, nu-mi place ! Iar acum dezaprobați-mă, dacă puteți !

Pe când ea vorbea astfel, Schach era vizibil atins, iar întreaga lui atitudine arăta ce putere exercita ea încă asupra lui.

— Dragă Schach, continuă ea, vedeți, eu țin la părerea dumneavoastră ! Dar dacă mă rețin necondiționat de la orice apărare ori pledoarie pentru Josephine von Carayon, pentru Josephine (ierțați-mă, dar dumneavoastră ați evocat iar vechiul nume), atunci n-am dreptul să renunț la obligația de a fi avocatul doamnei von Carayon, al casei și al numelui ei !

Schach ar fi vrut s-o întrerupă. Dar ea nu-l lăsă.

— Încă o clipă ! Voi isprăvi îndată ce am de spus. Victoire m-a rugat să tac *întru totul*, să nu trădez nimic, nici chiar *pe dumneavoastră*, și să

nu pretind nimic. Vrea să suporte singură în fața lumii *toată* pedeapsa, pentru jumătate din vină (și socotesc mult când vorbesc despre o *jumătate* din vină) și vrea, în elanul ei romantic, să-și cultive fericirea din propria-i nefericire. Se complăce în sentimentul superiorității jertfei, în dulcea pierdere pentru cel pe care-l iubește și pentru *ceea ce* va iubi. Dar oricât de slabă aș fi în dragostea mea pentru Victoire, nu sunt totuși îndeajuns de slabă ca să-i fac pe plac în această comedie a generozității ! Aparțin unei societăți ale cărei exigențe le îndeplinesc, ale cărei legi le accept ; așa am fost învățată și n-am nici un chef să jertfesc, de dragul capriciului de a fi victimă a unicei mele fiice iubite, poziția mea socială. Cu alte cuvinte, n-am chef să merg la mănăstire ori să fac pe stâlpnică desprinsă de *ceea ce*-i pământesc, nici chiar de dragul lui Victoire ! De aceea, trebuie să revendic legitimarea celor întâmplare ! Asta a fost, dragul meu căpitan de cavalerie, *ceea ce* aveam să vă spun.

Schach, care găsisese între timp prilejul să se adune, răspunse „că el știe că orice în viață își are consecința firească. Iar acestei consecințe intenționează să nu i se sustragă. Dacă i-ar fi fost cunoscut mai dinainte *ceea ce* știe astăzi, s-ar fi oferit de bună voie să facă pasul pe care i-l solicită acum doamna von Carayon. Dorința lui fusese să rămână celibatar și a-și lua rămas bun de la o asemenea idee îndelung întreținută îi creează momentan o anume încurcătură. Încă nu are nici cea mai mică incertitudine că s-ar felicita în ziua în care, peste puțină vreme, s-ar produce această schimbare în viața lui. Întrucât Victoire este fiica mamei sale, asta-i cea mai bună cheazășie pentru viitorul ei, promisiunea adevăratei fericiri.“

Toate acestea fuseseră spuse foarte politicos și îndatoritor, dar în același timp cu o remarcabilă răceală.

Doamna von Carayon le primi nu numai îndurată, ci și ofensată ; cele auzite nu erau nici glasul iubirii, nici acela al vinei, iar când Schach tăcu, replică tăios :

— Vă sunt recunoscătoare pentru cuvintele dumneavoastră, domnule von Schach, în special pentru cele ce se referă la persoana mea ! Că „da“-ul ar fi putut suna fără rezerve și necăutat, simte prea bine și inima dumneavoastră ! Dar, tot așa, mie îmi ajunge „da“-ul ! Căci la ce aş năzui până la urmă ? La cununia la catedrală și la banchetul de nuntă. Aş vrea să mă văd încă o dată îmbrăcată în atlas galben, care îmi şade bine, iar după ce vom fi dansat mai întâi dansul făclieiilor și vom fi tăiat jartiera lui Victoire¹, căci ar trebui să ne păstrăm întrucâtva manierele princiare, măcar de dragul mătușii Marguerite, ei, după aceea vă dau *carte blanche*², veți fi din nou liber, liber ca pasărea în văzduh, în ură și în iubire, căci atunci ceea ce *trebuia* să se întâmple se va fi întâmplat !

Schach tăcu.

— Accept deocamdată logodna discretă. Asupra celorlalte o să ne înțelegem ușor. Dacă va fi nevoie, în scris. Iar acum, iertați-mă, mă așteaptă bolnava.

Doamna von Carayon se ridică, iar Schach își luă îndată rămas bun, cu tot ceremonialul, fără ca un cuvânt să mai fi fost rostit între ei.

¹ Ceremonii tradiționale ale aristocrației. Jartiera miresei era tăiată și împărțită oaspeților ca suvenir.

² Mână liberă (fr.).

„LE CHOIX DU SCHACH“

Se despărțiseră aproape cu dușmănie. Dar totul merse mai bine decât se putea aștepta după discuția aceea iritată, la care a contribuit, în mod esențial, scrisoarea pe care Schach o trimise în ziua următoare doamnei von Carayon. Își recunoștea vina cu toată sinceritatea, pretextă chiar uimire și stinghereală în timpul discuției și găsi pentru toate aceste explicații un ton mai cald, cuvinte mai prietenoase. Da, simțul lui de dreptate, pe care voia să-l satisfacă, lăsa poate să spună mai mult decât era bine și înțelept. Vorbea despre iubirea lui pentru Victoire și evita, intenționat ori întâmplător, toate acele asigurări de respect și prețuire, care pricinuesc durere amarnică, acolo unde se revendică doar mărturisirea pornirii inimii. Victoire sorbea fiecă cuvânt, iar când mama lăsa scrisoarea din mână, ea văzu, nu fără emoție, cum două minute de fericire fuseseră de ajuns pentru a restitui sărmanei ei copile speranța și, odată cu ea, vioiciunea pierdută. Bolnava strălucea, simțindu-se refăcută, iar doamna von Carayon spuse :

— Ce drăguță ești, Victoire !

Schach primi în aceeași zi un bilet de răspuns, care exprima fățiș bucuria sinceră a vechii lui prietene. Ar putea să uite unele cuvinte amare, pe care ea le spusese. Plină de viață, cum era, se cam înflăcărase. De altfel, nimic serios ori important nu fusese pierdut, iar dacă, după cum spune proverbul, din bucurie se naște durerea, uneori totul se întoarce și în bine. Vede iar limpede în viitor și speră din nou. Ceea ce jertfește ea însăși, jert-

fește cu bucurie, dacă această jertfă este condiția pentru fericirea fiicei ei.

Citind biletul, Schach îl cântări pe o parte și pe alta, vizibil marcat de sentimente amestecate. Când vorbise în scrisoarea lui despre Victoire, se lăsase în voia unui sentiment sincer de prietenie, greu de tăgăduit de oricine, și dăduse acestui simțământ (de care își aducea aminte) o expresie ciudat de insufletită. Dar ceea ce-i atrăgea din nou atenția acum, în biletul prietenei sale, era *mai mult*, asta însemna nuntă, căsătorie, cuvinte la al căror simplu auz se înspăimântase dintotdeauna. Nuntă ! Și nuntă *cu cine* ? Cu o frumusețe, care, cum îi plăcuse prințului să se exprime, „trecuse printr-un purgatoriu“ ! „Dar, își continuă el monologul, nu sunt pe aceeași poziție cu prințul, nu visez la «procese de clarificare», la care nu s-a precizat dacă plăcerea e mai importantă decât câștigul, iar dacă eu însumi aș putea adopta această poziție, totuși n-am cum îndrepta lumea ! Îmi revin iremediabil batjocura și ironia camarazilor, iar ridicolul unei «căsătorii de țară» din cele mai fericite, care înfloresc tainic precum vioreaau, îmi stă înaintea ca un adevărat model ! Văd precis cum se va întâmpla : îmi părăsesc serviciul, preiau domeniul Wuthenow, lucrez din greu pământul, fac îmbunătățiri, cultiv rapită, dându-mi întru totul silința pentru fidelitatea conjugală. Ce viață, ce viitor ! Într-o duminică predica, în alta *Evangelia* ori vreo *Epistolă*, între timp *whist en trois*¹, mereu cu același pastor. Apoi, într-o zi, sosește prințul în orașul învecinat, poate prințul Louis în persoană, schimbă caii, iar eu îl

¹ Aluzie ironică a lui Fontane la viața plicticoasă a iuncherimii de țară, limitată uneori la jocul de cărți cu parohul și învățătorul satului : whist în trei (fr.).

întâmpin la poartă ori la han. Iar el mă măsoară cu privirea, pe mine și vestonul meu de modă veche, întrebându-mă : «Ce mai faci ?» Și fiecă mină a lui parcă exprimă : «O, Doamne, ce au putut face trei ani dintr-un om !» Trei ani... Dar poate că vor fi treizeci.“

Mergea prin cameră de colo colo și se opri dinaintea unei console cu oglindă, pe care zăcea scrisoarea, pusă de o parte în timpul monologului. De două, de trei ori o ridică, punând-o iarăși la loc. „Soarta mea ! Da, «clipa decide». Îmi amintesc limpede, așa scria ea odinioară. Știa oare ce-o să se întâmple ? Toată vina e a ta ! Vina ta îți e soarta ! Și vreau să mi-o asum.“

Sună, dădu servitorului indicații și plecă la doamnele Carayon.

Era ca și cum prin monologul acela s-ar fi eliberat de apăsarea ce-l împovărase. Cuvintele prietenei vechi din fața lui îi păreau firești acum, aproape sincere, și fără ca nici cel mai mic nor să fi tulburat încrederea recâștigată a doamnei von Carayon, discutară împreună ce-i de făcut. Schach se arătă de acord cu toate : peste o săptămână logodna, iar peste trei săptămâni nunta. Îndată după nuntă tânăra pereche urma să plece însă într-o călătorie în Italia și să nu se înapoieze mai înainte de un an, Schach în Capitală, Victoire la Wuthenow, vechea proprietate a familiei, despre care își amintea îndatorată și cu prietenie de la vizita făcută mai de mult (pe când mai trăia mama lui Schach). Moșia fusese între timp arendată, dar castelul era liber, le stătea la dispoziție și putea fi locuit în orice moment.

După ce stabiliră acestea, s-au despărțit. O rază de soare se abătu deasupra casei Carayon, iar Victoire uită orice tulburare din trecut.

Și Schach se pregăti sufletește. Să revadă Italia rămăsese una din dorințele arzătoare chiar de la prima lui ședere, de acum câțiva ani ; acum și-ar împlini-o ; s-ar întoarce apoi, trăgând, fără dificultate, din îndrumarea gospodăriei de două ori planificate, tot felul de foloase și avantaje. Victoire ținea la viața de la țară și la liniște. Din când în când și-ar lua concediu și ar veni și el acolo. Ar hoinări pe câmp și ar sta de vorbă. Ah, ea vorbea atât de frumos și era cu adevărat simplă și plină de spirit deopotrivă ! Iar după vreun an, ori doi, ori trei, cândva, totul s-ar stinge, totul ar fi fost uitat. Lumea uită atât de ușor, iar societatea și mai ușor ! Și atunci și-ar face solemn intrarea în casa de pe colț din Wilhelmsplatz și s-ar bucura cu toții de reluarea relațiilor, care nu însemna doar căminul lui, ci și *al ei*. Totul a fost depășit, iar corabia vieții *nu* eșuase pe stânca ridicolului.

Sărmane Schach ! Altfel în stele ți-a fost scris !

Nu trecuse încă săptămâna până la anunțarea logodnei, când îi fu trimisă acasă o scrisoare cu adresă perfectă și un sigiliu mare, roșu. În prima clipă o luă drept o scrisoare oficială (poate o numire) și ezită s-o deschidă, ca să nu-și scurteze bucuria așteptării. Dar de unde venea ? De la cine ? O cercetă curios și recunoscă cu ușurință că nu era un sigiliu, ci o gemă imprimată. Ciudat. O desfăcu, iar din ea căzu o ilustrație, o schiță desenată cu legenda *Le choix du Schach*². Repetă cuvintele, fără a se putea lămuri asupra imaginii, cu un sentiment general și nedefinit de agresiune și primejdie. Într-adevăr, după ce se mai lămuri,

² „Alegerea lui Schach” (fr.). (asociere între germ. *Schach* „joc de șah” și deopotrivă numele personajului și *Schah* „șahul Persiei”).

văzu că primul sentiment era cel corect. Sub baldachinul unui tron stătea un şah persan, ce se recunoştea după căciula înaltă din blană de miel, iar pe treptele de jos ale tronului se aflau două siluete de femei aşteptând cu nerăbdare clipa în care acela, de la înălţimea lui, ar fi făcut, cu o privire rece şi distinsă, alegerea între ele. Dar şahul persan era chiar Schach al nostru, de o asemănare absolut izbitoare, iar capetele celor două femei, privind întrebător, destul de fugar schiţate, erau îndeaşajuns de asemănătoare pentru a permite să fie recunoscute cu destulă uşurinţă doamna von Carayon şi Victoire. Deci, nici mai mult nici mai puţin decât o caricatură ! Relaţia lui cu doamnele von Carayon fusese comentată în oraş, iar unul dintre rivalii lui invidioşi, din care avea destui, găsise prilejul să-şi împlinească cheful.

Schach tremura de ruşine şi mânie, tot sângele i se urcase la cap şi se simţea de parcă l-ar fi izbit vreo măciucă.

Urmând dorinţa firească de aer şi mişcare ori poate doar presimţirea că ultima săgeată nu fusese încă slobozită, îşi luă chipiul şi sabia ca să facă o plimbare. Întâlnirile şi discuţiile o să-l distragă, o să-i redea liniştea. La urma urmei, ce se întâmplase ?

Răcoarea de afară îi făcu bine ; respiră mai liber şi aproape îşi redobândi buna dispoziţie, când, cotind dinspre Wilhelmsplatz spre Unter den Linden, trecu pe partea umbrită a străzii, ca să discute cu câţiva cunoscuţi ce veneau. Ei evitară însă conversaţia, vizibil jenaţi. Se apropie şi Zieten, îl salută nonşalant, iar dacă nu se înşela, cu o mină perfidă. Schach îl urmări cu privirea, reflectând ce ar putea să însemne suficienţa unuia şi chipurile stingherite ale celorlalţi, când, la vreo sută de

pași mai sus, zări o neobișnuit de mare mulțime de oameni ce stătea în fața unui mic magazin de tablouri. Unii râdeau, alții flecăreau, alții păreau să se întrebe „ce-i cu asta ?“ Schach ocoli mulțimea, aruncă o privire pe deasupra capetelor lor și-i fu de ajuns. În vitrina din mijloc atârna aceeași caricatură, iar prețul, intenționat scăzut, era scris mare cu creion roșu.

Un complot deci.

Schach nu mai avu putere să-și continue plimbarea și se întoarse acasă.

Pe la prânz Sander primi un bilet de la von Bülow :

„Dragă Sander,

Abia am primit o caricatură ce-l reprezintă pe Schach și pe doamnele von Carayon. În cazul că nu o cunoști încă, o anexasz acestor rânduri. Te rog, caută să-i afli proveniența. Dumneata le știi pe toate și auzi chiar și cum crește iarba din Berlin ! La rândul meu, sunt indignat. Nu pentru Schach, care merită oarecum să fie prezentat ca «șah de Persia» (întrucât chiar așa este), ci pentru doamnele Carayon. Draga de Victoire ! Să fie compromisă astfel ! Preluăm tot ce e rău de la francezi și trecem pe lângă lucrurile lor bune, cărora le aparține și gentilezza.

Al dumatăle B.“

Sander aruncă doar o privire imaginii pe care o cunoștea, se așază la birou și răspunse :

„Mon général !

Nu-i nevoie să urmăresc sursa, deoarece m-a urmărit ea *pe mine*. Acum patru, cinci zile a apărut în biroul meu un domn, care m-a întrebat dacă

n-aş fi dispus să difuzez nişte desene. Când am văzut despre ce era vorba, am refuzat. Erau trei foi, între care şi *Le choix du Schach*. Domnul care a venit la mine s-a dat drept străin, dar cu toată stălcirea limbii, neaşteptat de afectată, vorbea atât de bine nemţeşte, încât am luat comportamentul lui de străin ca o mască. Persoane din cercul prinţului R.³ s-au scandalizat de flirtul lui cu prinţesa şi au pus probabil ceva la cale. De nu mă înşel însă în privinţa aceasta, s-ar putea trage unele concluzii despre seriozitatea camarazilor din regimentul lui. Altminteri, Schach numai iubit nu e! Cel ce vrea să joace singur nu e niciodată iubit. Chestiunea ar putea fi trecută cu vederea, dacă, aşa cum ai remarcat şi dumneata prea bine, n-ar fi implicate şi doamnele von Carayon. Datorită lor, regret pozna, a cărei răutate va fi cu greu epuizată doar de această ilustraţie. Presupun că urmează şi celelalte două, de care am amintit mai sus. În atacul acesta anonim totul este calculat inteligent, ca şi ideea de a nu arunca dintr-odată întreaga otravă. Să nu neglijăm efectul, ci să aşteptăm «cum» va fi. *Tout à vous*⁴

S.“

De fapt, îngrijorarea exprimată de Sander în rândurile către Bülow urma să se dovedească îndreptăţită. Intermitent, ca febra, apărură după o pauză de două zile şi celelalte două foi, fiind, ca şi cea dintâi, cumpărate ori privite măcar cu gura căscată ori discutate de orice trecător. Chestiunea Schach-Carayon devenise peste noapte o *cause célèbre*⁵, deşi publicul, dornic mereu de nou, o cu-

³ Radziwill.

⁴ Al dumitale (fr.).

⁵ Eveniment memorabil, la ordinea zilei, cancan (fr.).

noștea doar pe jumătate. Schach, se spunea, renunțase la frumoasa mămică, orientându-se spre fiica urâtă. Asupra motivului se făceau tot felul de presupuneri, fără a nimeri exact.

Schach primi și celelalte două foi. Sigiliul era același. A doua foaie se numea *La gazza ladra*⁶ ori *Schach* — o *coțofană hoată* și reprezenta o coțofană care, privind două inele de valoare inegală, îl alegea pe cel mai neînsemnat.

Cea mai jignitoare era însă cea de-a treia, având ca scenă salonul doamnei von Carayon. Pe o masă se afla o tablă de șah, ale cărei piese, ca după un joc pierdut și parcă pentru a pecetlui înfrângerea, erau împrăștiate de jur împrejur. Alături stătea Victoire, bine întruchipată, iar la picioarele ei înngenunchese Schach, din nou cu căciula persană din prima ilustrație. De data asta țuguiată și îndesată bine. Iar dedesubt scria : *Şah-mat*.

Ținta acestor atacuri repetate fusese prea bine atinsă. Schach se anunță bolnav, nu vru să vadă pe nimeni, ceru concediu, care-i fu imediat acordat de șeful său, colonelul von Schwerin⁷.

Așa se întâmplă că în ziua în care ar fi trebuit să facă publică logodna lui cu Victoire, dintr-o pornire opusă, părăsi Berlinul. Plecă la moșie, fără să-și fi luat rămas bun de la doamnele von Carayon (în a căror casă nici nu intrase în tot acest timp).

⁶ Coțofana hoată (it.) — Probabil aluzie anacronică la opera lui Rossini din 1817.

⁷ Dată anacronică : Friedrich Albert von Schwerin a comandat regimentul de cuirasieri între 1763 și 1768 ; în vremea când se petrece acțiunea, regimentul era comandat de Karl von Elsner (nota ed. germane).

LA WUTHENOW AM SEE

Bătea miezul nopții când Schach sosi la Wuthenow, pe a cărui parte opusă, dominând în dreapta și în stânga lacul Ruppın, se afla castelul Wuthenow, ridicat pe o colină. În case și în colibe totul se cufundase demult într-un somn adânc și doar din grajduri se mai auzea tropăitul vreunui cal ori mugetul încet al unei vaci.

Schach străbătu satul, iar la ieșire coti pe un drum de țară îngust, ce urca încetul cu încetul în dealul castelului. La dreapta se aflau copacii din parcul înconjurător, la stânga o pajiște cosită, ce umplea aerul cu mireasma fânului. Castelul nu era însă altceva decât o construcție veche de paiantă, văruiată în alb, traversată de o șarpantă de grinzi înnegrite cu gudron, căreia mai întâi mama lui Schach, „răposata doamnă“, îi schimbase, prin aco-perișul dublu, un paratrăsnet și o terasă somptuoasă, executată după modelul de la Sans Souci, în-fățișarea obișnuitei banalități și a lipsei de gust. Acum, sub strălucirea stelelor, arăta poate ca un castel din povești, iar Schach se oprea destul de des să privească, izbit de frumusețea tabloului.

În cele din urmă, ajunse sus și înaintă călare spre poarta de la intrare, care se boltea într-un arc întins între frontonul castelului și casa servitorilor de alături. Din curte se auzi în aceeași clipă lătratul și mârâitul câinelui mânios, ieșit din cușcă, care își freca lanțul în stânga și în dreapta peretelui de lemn.

— Jos, Hector !

Iar animalul, recunoscând glasul stăpânului, începu să latre și să schelălăie de bucurie, sărind peste cușcă în sus și în jos.

În fața casei servitorilor era un nuc cu crengi bogate. Schach descălecă, încolăci frâul în jurul uneia și ciocăni ușor în oblon. Dar chiar după ce bătuse a doua oară, înăuntru prinse viață și auzi dinspre iatac o voce pe jumătate somnoroasă :

— Cine-i ?

— Eu sunt, Krist !

— Doamne, mamă, îi domnișoru' !

— Da, el îi ! Scoal' de fă lumină !

Schach auzea fiecă cuvânt și strigă blajin înspre odaie, în timp ce deschisese doar pe jumătate oblonul lăsat :

— Nu te grăbi, bătrâne !

Dar bătrânul se și dăduse jos din pat și spunea mereu, în timp ce căuta încolo și încoace :

— Îndată, don'șorule, îndată ! Acuși !

Într-adevăr, nu după mult timp, Schach văzu un fitil aprinzându-se și auzi scârțâind o dată și încă o dată portița unui felinar. Iată, acum licări prin geam prima rază de lumină, iar o pereche de saboți de lemn tropăi pe coridorul de lut. Apoi fu tras la o parte zăvorul, iar Krist, care în graba mare nu îmbrăcase nimic altceva decât niște pantalonii de in, se ivi dinaintea tânărului său stăpân. Voise să-i transfere de mulți ani, din ziua în care „conășul“ murise, titlurile de onoare și respect rămase vacante prin deces, dar el, care, împreună cu Krist, împușcase cea dintâi lișită și făcuse prima plimbare pe lac, nici nu voia să știe de noile titluri.

— Doamne, don'șorule, da' ne scriați altădată mai dinainte ori trimeteați flăcău' ori pe șmeche-

ru' cea de inglez ! Da' acu' nici un cuvînt ! Da' io parc' am știut, când iastă sară broaștele n-or vrut să contenească din orăcăit. „Ei, ei, măicuță, am zis, asta vra să-nsemne ceva !“ Da' cum is nevestele ! Ce mi-o zis ? „Ce să-nsemne ?, a zis ea, ploaie înșamnă. Aiasta-i bine ! Că ne-ar trebui pentru cartoafe.“

— Da, da, spuse Schach, care ascultase doar pe jumătate, în timp ce bătrânul deschidea ușa mică ce ducea de la casa servitorilor spre castel.

— Da, da. Ploaia e bună. Dar ia-o înainte !

Krist făcu cum îi spuse stăpânul cel tânăr și amândoi mergeau acum de-a lungul unui coridor îngust, pavat cu dale de argilă. Chiar la mijloc se lărgea, formând în stînga o încăpătoare casă a scării, iar în dreapta, o ușă dublă, bogat tapisată cu șipci aurite și ornamente rococo, ducea în salonul dinspre grădină, care servise prea distinsei și mîndrei doamne în vîrstă, răposatei doamne general von Schach, ca odaie și cameră de primire. Acolo se îndreptară pașii amîndurora, iar după ce Krist deschise, nu fără trudă și osteneală, ușa pe jumătate umflată de umezeală, intrară.

Printre nenumăratele obiecte de artă și suveniruri împrăștiate de jur împrejur în salon se afla și un sfeșnic de bronz cu două brațe, pe care-l adusese chiar Schach din călătoria lui italiană, de acum trei ani, și-l dăruise mamei sale. Sfeșnicul acesta îl luase acum Krist de pe cămin, aprinzând ambele lumînări, demult înfipite în talgerele sfeșnicului, pe când serviseră la vremea lor ca sigiliu pentru scrisorile răposatei stăpâne. Stăpâna murise însă cam de vreun an și cum Schach nu mai fusese pe aici de atunci, toate mai erau încă la locul lor. Două sofale mici stăteau așezate față în față,

ca mai înainte, de-a latul, iar alte două mai mari-
ocupau mijlocul peretelui mai lung, iar între ele
nu se mai afla nimic decât ușa dublă în stil rococo
aurită. Chiar și măsuța rotundă din lemn de tran-
dafir (o mândrie a generăseii) și tipsia mare de
marmură, în care se aflau struguri de alabastru,
portocale și un fruct de coconar, stăteau neschim-
bate, la locul lor. În toată încăperea, care nu mai
fusesse demult aerisită, era o zăpușeală sufocantă.

— Deschide o fereastră ! spuse Schach. Și acum
dă-mi o pătură. Acea.

— Vreți să mâneți *aicea*, don'șorule ?

— Da, Krist. Am dormit eu și mai rău !

— Știu. Doamne, cân' ne povestea conașu' de
aiasta ! De călca, ia așa, plici, în nămolu' văros !
Nu, nu, aiasta n-ar fi de mine ! „Doamne, conașule,
îi ziceam mereu, crez că-ți pică pălăria de pe cap !“
Da' atuncea conașu' râdea și spunea întotdeauna :
„Nu, Krist, pălăria *noastră* stă la locul ei !“

În timp ce bătrânul vorbea astfel, gândindu-se
la vremurile apuse, apucă de îndată un bătător îm-
pletit din trestie, care stătea într-un colț al came-
rei, încercând să scuture măcar în parte sofaua pe
care Schach și-o alesese ca pat. Dar praful des ce
se ridica arată zădărnicia unei atare strădanii și
Schach spuse cu o umbră de bună dispoziție :

— Nu tulbura colbul din pacea lui.

Și chiar mai înainte de a fi rostit acestea, îl
surprinse ambiguitatea celor spuse, gândindu-se la
părinții ce zăceau acolo înăuntru, în biserica satu-
lui, în sicrie de aramă, cu o cruce deasupra, în
vechea criptă a familiei.

Dar nu se lăsă pradă mai departe închipuirii
și se aruncă pe sofa.

— Bălanului meu să-i dai o bucată de pâine
și o găleată cu apă ; îi ajunge până mâine. Iar acum

pune lumina în fereastră și las-o să ardă... Nu, nu acolo, nu în cea deschisă ; în cea de alături. Și acum, noapte bună, Krist ! Și închide pe dinafară, ca să nu mă fure.

— Doar n-oți fi crezând...

Schach auzi apoi saboții tropăind pe coridor. Însă înainte să fi ajuns Krist la ușa frontonului și să o fi închis pe dinafară, creierul surescitat al stăpânului său adormise din greu, ca plumbul.

Însă nu pentru mult timp. În pofida somnului greu ce-l împovăra, simți deslușit că ceva zumzăia pe deasupra lui, atingându-l și gâdilându-l, și cum nici cu răsucitul, nici cu întorsul, nici cu bătaile din mână, involuntar și pe jumătate adormit, n-o putea scoate la capăt, în cele din urmă se sculă brusc, silindu-se să se trezească de-a binelea. Și atunci văzu ce se întâmplase. Amândouă lumânările abia pâlpâind, care făcuseră cu fumul lor și mai înăbușitor aerul și așa sufocant, atrăseseră în încăpere tot felul de vietăți din grădină, iar asupra naturii acestora existau încă îndoieli. O clipă se gândi la lilieci ; dar se convinse curând că erau doar molii și fluturi de noapte uriași, care zburau de colo-colo prin salon, în duzini întregi, lovindu-se de geamuri și încercând să găsească în zadar fereastra deschisă.

Strânse în grabă pătura, lovind de mai multe ori aerul, ca să-i alunge pe zurbagii. Dar goana și vânătoarea părură să dubleze spaima insectelor, care zumzăiră în jurul lui mai intens și mai tare ca înainte. La somn nici nu se mai gândea, așa că păși spre fereastră și sări afară, ca să aștepte dimineața hoinărind de colo-colo.

Se uită la ceas. Unu și jumătate. Parcul des din fața salonului era format dintr-un rond cu ca-

dran solar, în jurul căruia, în mai multe straturi, triunghiulare, înconjurate de cimișir, înfloreau tot felul de flori de vară : rezedă și nemțisor de câmp, crini și micsandre. Se observa cu ușurință că o mână ordonată lipsise recent de aici, deși printre numeroasele funcții ale lui Krist se număra și aceea de grădinar ; timpul ce se scursese de la moartea stăpânei fusese, pe de altă parte, prea scurt ca să fi dus la o deplină sălbăticiune. Totul luase aspectul unei înfloriri luxuriante și un miros greu și totodată plăcut de micsandre plutea pe deasupra straturilor, miros pe care Schach îl savură din plin.

Înconjură rondul o dată, de zece ori, legănându-se în timp ce puneă un picior înaintea celui-lalt, pe poteca lată de o palmă. Voia să-și încerce îndemânarea și să-și petreacă timpul într-un mod plăcut. Însă timpul nu voia să se împruțineze, iar când se uită din nou la ceas abia trecuse un sfert de oră.

Renunță la flori și pași pe una din cele două pergole ce flancau grădina parcului mare, coborând de sus până aproape de poala dealului castelului. În unele locuri potecile erau superficial acoperite, în altele însă nu, și o vreme îl amuză să măsoare în pași spațiul alternativ dintre întuneric și lumină. Pe alocuri cărarea se lărgea în nișe și rotunjimi de templu, în care se aflau tot felul de figuri de gresie : zei și zeițe, pe lângă care trecuse mai înainte de sute de ori, fără să-i pese de ele câtuși de puțin și fără să le cerceteze importanța ; acum se opri, bucurându-se mai cu seamă de acestea ale căror capete lipseau, pentru că erau mai enigmatice și de neînțeles și cel mai greu de ghicit. În cele din urmă coborî pergola, o urcă din nou, apoi coborî iar și se opri la intrarea în sat, ascu-

tând cum bătea ora două. Ori cele două bătai însemnau și jumătate ? Era două și jumătate ? Nu, era doar două.

Renunță să-și mai continue plimbarea în sus și în jos, preferând să descrie un semicerc la poala dealului castelului, până ce ajunse iar la fațadă. Acum privi din nou în sus și zări terasa mare, cuprinsă între hârdaiele din sera de portocali și piramidele de chiparoși, ce ducea până aproape de lac. Doar o bucată îngustă de pajiște mai exista la mijloc, și chiar pe pajiștea aceasta se afla un stejar străvechi, a cărui umbră o înconjură Schach acum, o dată, de mai multe ori, ca și cum s-ar fi prins în vraja lui. Era evident că cercul în care mergea îi reamintea de un alt cerc, căci își murmură sieși : „De-aș putea ieși din el !“

Apa, ce se apropia aici atât de mult de terasa castelului, era doar un braț mort al lacului. Pe când era copil, să meargă pe lac fusese cea mai mare bucurie.

„Dacă e vreo barcă pe aici, am s-o pornesc.“

Și pași pe brăul de trestie ce cuprindea golful adânc revărsat pe trei părți. Nicăieri nu se ivea vreo ieșire. În cele din urmă găsi o potecă acoperită de iarbă, la capătul căreia se afla barca mare, pe care maică-sa o folosisese mulți ani vara, când trecea dincolo, la Karwe, să viziteze familia Knesebeck¹. Găsi vâsle și prăjini, iar podeaua netedă a bărcii, ca să nu se ude picioarele, fusese acoperită cu papură. Schach sări înăuntru, dezlegă lanțul de târuș și o împinse. Să demonstreze vreo măiestrie în ale vâslitului nu-i stătea deocamdată la îndemână, deoarece apa era mică și puțină, încât atin-

¹ Karl Friedrich von dem Knesebeck (1768—1848), general prusac.

gea stuful la fiecare lovitură. Curând se mai lărgi însă și putu acum să așeze vâslele. Domnea o liniște adâncă ; zorii nu se iviseră încă, iar Schach nu auzea altceva decât un tânguit ușor și foșnetul și zgomotul apei, ce se spărgea scâncind de brâul de stuf. În sfârșit, ajunse și la lac, prin care curgea Rhinul, iar locul pe unde trecea curentul se putea recunoaște limpede, după încrețirea suprafeței lucioase de obicei ca oglinda. Se alătură curentului, dând bărcii o direcție precisă, așeză vâslele și se întinse pe trestia din barcă, simțind numai decăt cum începea să înainteze în legănarea ușoară.

Stelele erau din ce în ce mai palide, la răsărit cerul se înroșise, iar el adormi.

Când se trezi, dusă de curent, barca era departe de locul în care brațul mort al lacului se abătea spre Wuthenow. Luă din nou vâslele în mână și încercă să iasă, cu toată puterea, din curent și să se întoarcă la locul de unde plecase, bucurându-se de efortul pe care-l făcea.

Între timp se crăpase de ziuă. Soarele atârna deasupra coamei acoperișului casei senioriale de la Wuthenow, pe când la celălalt țărm norii străluciau reflectându-se parcă, iar fâșii de pădure își aruncau umbrele în lac. Începuse chiar să plouă pe lac, iar un șlep cu turbă, folosindu-se de briza dimineții, alunecă pe lângă Schach cu pânzele desfășurate. Îl trecu un fior. Însă fiorul îi făcu bine, căci simțea limpede cum împovărarea care-l apăsase scădea. „N-o luase prea în serios ? Ce fusese la urma urmei ? Răutate și dușmănie. Și cine li se poate sustrage ? Vin și trec. Încă o săptămână și răutatea s-a dus.“ Pe când se consola astfel, i se iviră dinainte și alte imagini și se vedea într-o trăsură în fața casei princiare, ca s-o prezinte pe Victoire von Carayon ca logodnica lui. Și auzea clar

cum bătrâna prințesă Ferdinand² îi șoptea fiicei ei, frumoasa Radziwill³ : *Est-elle riche ? — Sans doute. — Ah, je comprends !*⁴

Cu asemenea închipuiri și considerații schimbătoare coti în golful până de curând liniștit, în a cărui păpuriște domnea acum o viață pestriță și agitată. Păsările ce-și aveau cuiburile acolo țipau și uguiau, câțiva nagâți își luară zborul, iar o rață sălbatică, ce privea curioasă, se scufundă în adânc când barca apăru deodată. Un minut mai târziu, Schach se opri la cărare. Înfășură lanțul strâns în jurul țărushului, urcă, evitând orice ocol, terasa, pe al cărei platou o întâlni pe nevasta lui Krist, bătrâna Kreepschen, care se sculase să-și ducă la iarbă verde capra.

— 'Neața, măicuță Kreepschen !

Bătrâna se sperie deodată, știindu-l pe domnișor în salonul dinspre grădină (pricină din care nu dăduse drumul găinilor din coteț, ca să nu-i tulbure somnul cu cotcodăcitul lor), iar acum îl vedea venind dinspre frontonul castelului :

— Doamne, don'șorule ! Cum de-ați ajuns aicea ?

— N-am putut dormi, măicuță Kreepschen.

— Da' ce s-o-ntâmplat ? Or bântuit iară duhurile ?

— Cam așa. Au fost țânțari și fluturi. Am lăsat lumina aprinsă. Iar un canat a rămas deschis.

— Da' de ce n-ați stâns lumina ? Asta o știe orișicine, că un'e-i lumină, acolo-s doară gănganii

² Anna Elisabeth Luise von Brandenburg-Schwedt, soția prințului August Ferdinand von Preussen și mama prințului Louis Ferdinand.

³ Luise Friederike von Preussen (1770—1836), fiica prințesei Ferdinand și soția prințului Anton Heinrich von Radziwill.

⁴ — E bogată ? — Fără îndoială. — A, înțeleg ! (fr.).

și fluturi ! Ce să zic ? Și bătrănu' meu Kreepsch-
fi din ce în ce mai prost ! Ei, ei ! Și să nu închi-
deți baremi un ochi !

— Ba da, măicuța Kreepschen ! În barcă am
dormit dus. Însă acum am înghețat. Iar dacă faci
focul, să-mi aduci ceva cald. Da ? O supă ori o
cafea.

— Doamne, da' arde de mult, don'șorule ; focu'
îl fac doară întâi. Pricep, pricep, ceva cald. Da'
aduc de-ndată ; să isprăvesc doară cu capra, că-i
rându' ei. Nici n-oți crede, don'șorule, de ce pozne
îi în stare o capră bătrână ca aiasta ! Știe, de parc-ar
avea un ceasornic în cap, de-i cinci ori șase ! Și
dacă-i șase, se supără. Dacă viu și vreu s-o mulg,
iaca, ce credeți că face ? Mă împunge. Iaca aicea
în spinare, lângă șold. Da' de ce ? Că știe că aicea
mă doare ! Da' să intrați acuș mai întâi în hoșiaie
și să vă hodiniți nițel. Bătrănu' meu Kreepsch s-o
dus acu' la cal să-i deie tain. N-a trece nici un
sfert de ceas, don'șorule, ș-o să aveți cafeaua. Și
încă ceva alături ! Bătrâna franzelăreasă din
Herzberg acușica are să vie.

Însoțit de aceste cuvinte, Schach intră la Kreep-
schen, în odaia lor cea bună. Totul era aici curat,
în afara aerului. Persista un miros caracteristic,
ce provenea dintr-un amestec de piper și coriandru,
pe care măicuța Kreepschen îl vârâse în colțurile
sofalei ca mijloc de alungare a moliiilor. Schach
deschise de aceea fereastra, agățându-i cârligul și
era acum în stare să admire toate nimicurile cu
care era împodobită „odaia cea bună“. Deasupra
sofalei atârnavu două ilustrații mici de calendar,
reprezentând anecdote din viața măritului rege⁵, *Tu,*
tu, scria sub una din ele, și *Bonsoir, Messieurs*,

⁵ Friedrich cel Mare.

sub cealaltă. În jurul ilustrațiilor și al marginilor lor aurite erau agățate două cununi dese de imortele, cu panglică albă și neagră, iar pe soba mică, joasă, se afla o vază cu tremurătoare⁶. Dar principală podoabă era o cușcă micuță cu acoperiș roșu în care, după toate aparențele, locuise mai înainte o veveriță, iar căruciorul ei cu furaje fusese tras de un lanț. Acum era goală, iar căruciorul avea zile liniștite.

Schach era aproape gata cu cercetarea, când fu anunțat „că dincolo totul se limpezise“.

Într-adevăr, când intră în salon, care-i refuzase atât de îndârjit adăpostul peste noapte, fu uimit ce ordine făcuseră două mâini. Ușa și ferestrele erau larg deschise, soarele de dimineață scâldea încăperea în lumină, iar tot praful de pe masă și de pe sofa dispăruse. O clipă mai târziu apăru și nevasta lui Krist cu cafeaua și chiflele așezate într-un coș, iar când Schach vru să ridice capacul căniței de Meissen, dinspre sat bătură clopotele bisericii:

— Dar ce-i *asta*? întrebă Schach. Abia de-i șapte!

— Șapte fix, don'șorule!

— Dar de obicei băteau pe la unsprezece! Iar la douăsprezece era predica.

— Da, așa o fost! Da' acu' nu mai e! Și mereu a treia duminică e altfel. Două dumineci, cân' vine pastoru' de la Radensleben, îi la douășpe, fin'că slujește mai nainte la Radensleben, da' a treia duminică, cân' vine cel de la Ruppın, îi la opt. Și mereu cân' bătrănu' nostru Kriwitz îl vede pe fe-restruica clopotniței venind de dincolo pe pastoru' cel bătrân, trage clopotu' numaidecât. Și aiasta-i totdeauna pe la șapte.

⁶ Plantă din familia gramineelor.

— Cum îl cheamă pe cel de la Ruppın ?

— Ia, cum să-l cheme ? Tot la fel. Îi tot bătrănu' Bienengrăber.

— El m-a confirmat. Întotdeauna a fost un om bun.

— Da, așa-i ! Doară că nu mai are dinți, unu' măcar, și iac-așa mormăie și bombăne, de nu-l mai pricepe nimenea !

— Asta nu-i așa de rău, măicuță Kreepschen ! Dar oamenii mereu au ceva de cârtit. Chiar și țărării ! M-aș duce să văd ce mai are de spus bătrânul Bienengrăber, mie și altora. O fi mai având în odaia lui potcoava cea mare, de care atârna o greutate de zece pfunzi ? O priveam întotdeauna când nu eram atent la învățătură.

— O mai fi având-o. Să nu ia sama i se-ntâmplă orișicărui băietan.

Apoi plecă, să nu-l stânjenească prea mult pe domnișorul ei, promițând să-i aducă o carte de cântări.

Lui Schach îi era o foame grozavă și mănca cu poftă din pâinișoarele de la Herzberg. Căci de când părăsise Berlinul nu pusese nimic în gură. În fine, se ridică, se duse la ușa dinspre grădină și de aici privi peste rond și peste straturile înguste de cimișir și mai departe peste vârfurile copacilor din parc, până ce ochii i se lăsară pe o pereche de berze ieșite la soare, ce se odihneau jos, la poala dealului, pe o pajiște presărată în roșu și galben cu măcriș și piciorul cocoșului.

La vederea acestui tablou se lăsă în voia a tot felul de considerații ; dar bătu a treia oară, așa că plecă în sat să asculte din strana seniorială „ce avea să-i spună bătrânul Bienengrăber“.

Bienengrăber vorbi destul de bine, la fel de drept, din inimă, ca și din experiență, iar după ce

ultimul verset fu cântat și biserica era din nou goală, Schach vru să intre în sacristie să-i mulțumească bătrânului pentru vorbele lui bune din timpuri atât de vechi și să-l însoțească de cealaltă parte a lacului cu barca. Pe drum i-ar fi spus totul, i s-ar fi spovedit, cerându-i sfatul. El ar fi știut răspunsul. Bătrânețea este întotdeauna clarvăzătoare, dacă nu din pricina înțelepciunii, măcar din pricina vârstei ! „Dar, se întrerupse el la mijlocul planului, ce nevoie am la urma urmei de răspunsul lui ? Nu-l port oare în mine ? Nu cunosc porunci-le ? Ce-mi lipsește e doar dorința de a asculta de ele.“

Și în timp ce vorbea astfel cu sine, renunță la discuția pusă la cale și urcă din nou dealul la castel.

Nu obținuse nimic de la slujba din biserică, iar când ajunsese iarăși sus, bătea zece.

Străbătu din nou toate încăperile, o dată, de două ori, privind tablourile ce atârnavă de jur împrejur pe pereți ale tuturor celor din familia Schach, singuri ori în grupuri. Toți avuseseră posturi înalte în armată, toți purtaseră Acvila Neagră ori *Pour le mérite*⁷. Cel de aici era generalul care luase marea reductă de la Malplaquet⁸, iar cel de colo era portretul bunicului său, colonel în regimentul Itzenplitz, care ținuse timp de o oră, cu patru sute de oameni, cimitirul de la Hochkirch⁹. În cele

⁷ Decorație de război inițiată în 1749 de Friedrich II.

⁸ În bătălia de la 11 septembrie 1709 din apropierea satului francez Malplaquet, în care francezii au fost înfrânți de trupele aliate austriaco-engleze, a participat și un corp prusac.

⁹ La Hochkirch (lângă Löbau, în Saxonia), armata prusacă a fost surprinsă la 14 octombrie 1758 de către austrieci, fiind învinsă după grele pierderi. Cimitirul a fost teatrul ultimei lupte.

din urmă căzuse, străpuns și ciuruit de gloanțe, împreună cu toți cei ce fuseseră cu el. Iar printre ei se aflau doamnele, unele frumoase, însă cea mai frumoasă fusese mama lui.

Când se întoarse din nou în salon, bătea ora douăsprezece. Se trânti pe colțul sofalei, își puse mâna peste ochi și peste frunte și numără bătăile. „Douăsprezece. Sunt de douăsprezece ceasuri aici și mi se pare că au trecut doisprezece ani... Cum o să fie oare ? Zilnic o să-i văd pe Kreepschen și duminica pe Bienengraber ori pe cel de la Radensleben, ceea ce nu înseamnă vreo deosebire. Unul ca și celălalt ! Oameni buni, se înțelege, toți sunt buni... Apoi merg cu Victoire prin grădină, iar din parc pe pajiște, aceeași pajiște pe care o vedem veșnic de la castel, pe care înfloreste măcrișul și piciorul cocoșului. Și pe care se plimbă între timp berzele. Poate că suntem singuri ; dar poate alergă pe lângă noi și vreun micuț de trei ani, cântând tare : «Adebar¹⁰, tu, cea bună, o surioară adu-mi !» Iar castelana mea roșește și-și dorește și ea o surioară. Și în cele din urmă trec unsprezece ani, iar noi ne oprim la „prima stație“, la prima stație, care înseamnă „nunta de paie“. Ciudată vorbă ! Și vine astfel vremea să ne facem portretele pentru galerie. Căci nu putem lipsi ! Iar eu mă înșirui căpitan de cavalerie printre generali, iar Victoire printre femeile frumoase. Mai înainte am o conferință cu pictorul, căruia-i spun : «Cred că veți găsi *expresia*. Sufletul ne face asemănători.» Ori să-i spun chiar : «Fiți îngăduitor !»... Nu, nu !“

¹⁰ Nume dat berzei în epopeea animalieră medievală.

FAMILIA SCHACH ȘI FAMILIA CARAYON

Cum se întâmplă adesea, s-a întâmplat și de data aceasta : doamnele Carayon n-au aflat nimic despre ceea ce știa jumătate din oraș. Marți, ca de obicei, apăru *tante* Marguerite, o găsi pe Victoire „cu bărbia cam ascuțită“, iar în timpul discuției de la masă aruncă :

— Ați auzit, cică ar fi apărut niște caricaturi !

Însă discuția rămase doar la atât, căci *tante* Marguerite aparținea acelor doamne bătrâne din societate care doar „auziseră“ despre toate lucrurile, iar când Victoire o întreabă „Ce anume, dragă mătușă ?“, ea repetă doar :

— Caricaturile, dragă copilă ! Știu precis !

Și cu asta abandonează subiectul conversației.

Era, firește, un noroc pentru mamă și fiică să nu fi aflat despre caricaturile defăimătoare, al căror subiect fuseseră ; dar pentru ce de-*al treilea* părtaș, pentru Schach, a fost cu siguranță o nenorocire și un nou prilej de neînțelegeri. Dacă doamna von Carayon, a cărei inimă prea bună putea împărtăși compătimirea cea mai adâncă, ar fi avut cea mai mică idee despre întreaga mâhnire ce se revărsase în vremea aceasta asupra prietenului ei, ea n-ar fi renunțat, se înțelege, nicidecum la pretenția formulată, dar i-ar fi acordat acestuia totuși o amânare, oferindu-i cel puțin consolarea și compătimirea ei ; neștiind însă nimic din cele întâmplate între timp, se îndârji și mai mult împotriva lui Schach, când află despre plecarea lui la Wuthenow, despre „încălcarea cuvântului și trădarea“ lui, ma-

nifestându-se, în ceea ce-l privea, cu expresiile cele mai violente și mai puțin măgulitoare.

Aflase de îndată despre retragerea lui. Chiar în seara în care Schach plecase în concediu, Alvensleben își anunțase vizita la doamnele Carayon. Victoire, căreia îi era nesuferită orice societate, se retrase, dar doamna von Carayon îl invită, primindu-l cu deosebită cordialitate.

— Dacă v-aș putea spune, dragă Alvensleben, cât de mult mă bucur să vă revăd după atâtea săptămâni ! O mulțime de lucruri s-au întâmplat de atunci. Ce noroc că ați rămas neclintit, când au vrut să vă impună rolul lui Luther ! Asta mi-ar fi stricat odată pentru totdeauna impresia față de dumneavoastră !

— Și totuși, stimată doamnă, o clipă am ezitat, gândindu-mă dacă trebuia să renunț.

— Și din ce pricină ?

— Pentru că prietenul nostru comun refuzase *mai dinainte* ! În cele din urmă mi-a repugnat să-i calc mereu pe urme. Există și așa destui care mă indică drept copia lui, în frunte cu Zieten, care mi-a aruncat în față chiar de curând : „Feriți-vă, Alvensleben, să nu fiți trecut în anuar și pe lista de încartiruire ca Scach II“.

— Un lucru de care nu e cazul să vă temeți. Doar sunteți altfel !

— Dar nu mai bun !

— Cine știe ?

— O îndoială din gura frumoasei doamne von Carayon care mă surprinde întrucâtva, iar răsfățatului nostru prieten, dacă ar auzi-o, i-ar strica poate șederea la Wuthenow !

— Șederea la Wuthenow ?

— Da, stimată doamnă ! Cu concediu nelimitat. Dar nu știți nimic despre asta ? Doar n-a dispărut, fără a-și lua rămas bun de la dumneavoastră, în vechiul lui castel de pe lac, despre care Nostitz spunea că trebuie să fie pe jumătate ros de cari și pe jumătate romantic !

— Și totuși, așa s-a întâmplat ! E capricios, după cum îl știți.

Vru să spună mai multe, dar se sili să continue conversația despre tot felul de noutăți la ordinea zilei, prilej cu care Alvensleben sesiză că despre principala noutate, despre apariția caricaturilor, nu știa absolut nimic. Într-adevăr, doamnei von Carayon nu-i dăduse nici o clipă prin minte să facă vreo apropiere în legătură cu aluzia auzită de la mătușică în jumătatea de săptămână ce trecuse.

În cele din urmă, Alvensleben își luă rămas bun, iar doamna von Carayon, scăpată acum de orice constrângere, se grăbi, în timp ce lacrimile îi țâșneau din ochi, spre odaia lui Victoire, ca să-i împărtășească fuga lui Schach. Căci despre fugă era vorba.

Victoire urmărea fiecă cuvânt. Dar, ori din speranță și încredere, ori invers, din resemnare, ea rămase calmă.

— Te rog, nu judeca pripit ! Va sosi o scrisoare de la el, ca să ne lămurească totul. S-o așteptăm ; o să vezi că disprețul și resentimentul tău față de el au fost mai curând nedemne decât îndreptățite.

Însă doamna von Carayon nu voia să se lase convinsă.

— Îl cunosc de când erai o copilă. Chiar prea bine ! E vanitos și orgolios, iar curțile princiare l-au țicnit de-a binelea ! Cade din ce în ce mai mult în ridicol ! Crede-mă, ar vrea să aibă influență și năzuiește către o ambiție întrucâtva politică ori

chiar de om de stat ! Cel mai mult mă necăjește, faptul că și-a amintit deodată de nobilimea obotrită¹ și a început să considere ca ceva absolut deosebit în istoria universală descendența Schachilor !

— N-a făcut-o însă mai mult decât alții... Iar Schach este într-adevăr o familie veche.

— N-are decât să se gândească la asta și să-și rotească coada lui de păun, când trece prin curtea de păsări de la Wuthenow ! Dar astfel de curți există aici pretutindeni. Și la ce ne folosește nouă asta ? Ori, cel puțin, la ce-ți folosește ție ? Pe lângă mine ar fi putut să treacă țănoș, întorcându-i spatele fiicei administratorului principal², micii *roturière*. Dar tu, Victoire; tu ; tu nu ești numai fiica mea, ci și fiica tatălui tău, ești o *Carayon* !

Victoire își privi mama cu o umbră de uimire ștregărească.

— Da, râzi doar, copilă, râzi tare, n-o să ți-o iau în nume de rău ! Doar m-ai văzut adesea râzând de lucrurile acestea ! Dar, scumpă Victoire, ceasurile nu sunt la fel, iar astăzi îi cer iertare tatălui tău și-i mulțumesc din inimă că în mândria lui nobiliară, cu care mă adusese la disperare și în preajma căreia mă plictisise destul, mi-a pus în mână o armă binevenită împotriva acestei înfumurări insuportabile. Schach, Schach ! Cine este Schach ? Nu le cunosc istoria și nici *nu vreau* să le-o cunosc, dar pun pariu broșa asta contra unui ac de gămălie că tu, dacă scuturi tot neamul la arie, acolo unde vântul e cel mai tăios, nu va rămâne nimic, zic, decât o jumătate de duzină de colonei și căpitani, răposați cu toții prea devotați și cu

¹ Populație slavă stabilită în Mecklenburgul de astăzi.

² Persoană care avea monopolul perceperii impozitelor în Franța. Sistemul a fost desființat în 1790.

toții având nasul roșu de Pontac³ ! Învață-mă să-i cunosc pe oamenii *ăștia* !

— Dar, mamă...

— Iar acum familia Carayon ! Într-adevăr, leagănul lor nu e recunoscut nici la Havel, nici la Spree, și n-au sunat clopotele nici la Brandenburg nici la Havelberger Dom, când vreunul din ei venea pe lume ori o părăsea. *Oh, ces pauvres gens, ces malheureux Carayons !*⁴ Aveau castelele lor, în treacăt fie spus, *adevărate*, acolo, în Gironde, doar că erau săraci, doar erau niște girondini, iar verii de sânge ai tatălui tău au căzut sub ghilotină, pentru că au fost deopotrivă credincioși și liberi și au votat neintimidați de larma montagnarzilor⁵ pentru viața regelui lor⁶.

Victoire o urmărea din ce în ce mai uimită.

— Însă, continuă doamna von Carayon, nu vreau să vorbesc despre cele întâmplate recent, nu vreau să vorbesc despre astăzi. Căci știi prea bine că a fi de azi reprezintă mereu o crimă în ochii aceluia care au existat aici încă de ieri, indiferent cum ! Nu, vreau să vorbesc de vremurile vechi, de timpurile în care a venit în țară cel dintâi Schach și și-a durat val și mormânt la Lacul Ruppın și a

³ În text : *Pontaknase*, aluzie la un soi de vin roșu francez (Pontac).

⁴ O. sărmanii oameni, nefericiții Carayon ! (Fr.).

⁵ Girondinii, numiți astfel după departamentul francez Gironde, apărau interesele marii burghezii în timpul Revoluției Franceze, ocupând aripa dreaptă în Adunarea Națională. Montagnarzii (iacobinii), numiți astfel după locul ocupat în sala Adunării, susțineau pretențiile micii burghezii și ale straturilor populare. În 1793 girondinii au căzut, mulți din ei fiind decapitați.

⁶ Ludovic al XVI-lea al Franței a fost ghilotinat la 21 ianuarie 1793.

ascultat slujba latină, din care nu înțelegea o iotă. Chiar în vremea aceea au plecat alde Carayon, *ces pauvres et malheureux Carayons*, la Ierusalim și l-au cucerit și l-au eliberat⁷. Iar când s-au întors acasă, au venit la curtea lor trubaduri și ei înșiși au viersuit, iar când Victoire de Carayon (da, și ea se numea tot Victoire) s-a cununat cu marele conte de Lusignan, al cărui ilustru frate a fost mare prior al Înaltului Ordin al Călugărilor Ospitalieri⁸ și apoi rege al Ciprului, atunci ne-am înrudit și încuscrit cu o casă regală, cu Lusignan⁹, din care provenea frumoasa Melusine, nefericită, însă, slavă Domnului, de strălucită aducere aminte! Și pe noi, cei din familia Carayon, care am văzut cu totul alte lucruri, vrea unul ca Schach să ne părăsească, retrăgându-se trufaș? Îi e rușine cu noi? El, un Schach? O dorește în calitate de Schach ca atare ori de stăpân la Wuthenow? Ei! Dar ce-i de capul amândurora? Schach e un veston albastru cu guler roșu, iar Wuthenow o căsuță de lut!

— Mamă, crede-mă, ești nedreaptă cu el! Eu caut explicația în altă parte. Și în asta o și găsesc!

Doamna von Carayon se aplecă spre Victoire și o sărută cu pasiune.

⁷ Aluzie la întemeierea regatului Ierusalimului de către cruciați în 1099.

⁸ Ordin călugăresc la origine (numit și al ioaniților), înființat în sec. XI.

⁹ Veche familie nobilă franceză, a cărei strămoasă și protectoare era considerată zâna Mélusine. Căsătorită cu contele Raymond de Poitiers, l-a părăsit când acesta i-a zărit la baie dubla înfățișare de femeie și de șarpe. Familia Lusignan a jucat un rol important în timpul cruciadelor. Gui de Lusignan (1129—1194) a cucerit Ciprul în schimbul regatului Ierusalim, preluat apoi, după moartea lui, de fraatele său, Amalrich (m. 1205). Urmașii familiei au domnit ca regi ai Ciprului până în 1489.

— Ah, ce bună ești, mult, mult mai bună decât mămica ta ! Doar un *singur* lucru are ea bun, că te iubește ! Dar o să te iubească și el ! Măcar de dragul supunerii tale !

Victoire zâmbi.

— Nu, nu așa ! Ideea că ai sărăcit și ești eliminată te stăpânește cu puterea unei idei fixe. Nu ești atât de săracă ! Și nici el...

Se opri.

— Vezi, erai o copilă frumoasă, iar Alvensleben mi-a povestit în ce cuvinte entuziaste a vorbit recent prințul despre frumusețea ta la balul de la Massow. Ea nu s-a pierdut, ți-a mai rămas ceva și trebuie s-o găsească cel ce ți-a urmărit cu afecțiune, în trăsăturile tale, simțirea și inima. Iar dacă e cineva obligat s-o facă, el este acela ! Dar se împotrivește, pentru că e atât de *hautain*¹⁰, atât de convențional ! Un mărunț observator înfricoșat ! Ascultă la ceea ce spune lumea, iar dacă asta o face un bărbat (*noi* trebuie s-o facem), eu o numesc poltronerie și *lâcheté*¹¹. Însă trebuie să-mi dea explicații ! Planul e acum gata și vreau să-l umilesc, așa cum precis și el a vrut să ne umilească *pe noi* !

După această discuție, doamna von Carayon se întoarse în camera de pe colț, se așeză la biroul lui Victoire și scrise :

„Din relatarea domnului von Alvensleben am dedus, domnule von Schach, că ați părăsit Berlinul sâmbătă seara, decidându-vă pentru o ședere la țară, la Wuthenow. N-am nici un motiv să vă pizmuiesc pentru șederea la țară ori să vă contest acest drept, dar trebuie să-l opun aceluia al fiicei mele.

¹⁰ Arogant (fr.).

¹¹ Lașitate, frică (fr.).

De aceea, permiteți-mi să vă reamintesc că am convenit împreună ca mâine, duminică, să anunțăm logodna. Lucru pentru care mai insist și astăzi. Dacă nu va avea loc până miercuri, urmează din partea mea alți pași, absolut independenți. Oricât mi-ar contrazice aceasta firea (să păstrăm deplină tăcere față de Victoire, care nu știe nimic despre scrisoarea mea și s-ar strădui să mă împiedice), nu-mi îngăduie nici o alegere împrejurările pe care dumneavoastră, e de prisos s-o spun, le cunoașteți prea bine ! Deci, până miercuri !

Josephine von Carayon

Sigilă scrisoarea, înmânând-o personal unui curier, cu dispoziția s-o apuce în zori pe drumul către Wuthenow.

Îi interzisese anume să aștepte vreun răspuns.

Capitolul al șaisprezecelea

DOAMNA VON CARAYON ȘI BĂTRÂNUL KÖCKRITZ

Miercurea veni și trecu fără vreo scrisoare de la Schach și fără ca solicitata anunțare a căsătoriei să se fi produs. Doamna von Carayon nu se așteptase la altceva și era pregătită pentru asta.

Joi dimineța, în fața casei ei opri o trăsură ce trebuia s-o ducă la Potsdam, unde regele se afla de câteva săptămâni. Avea de gând să i se încline și să-i prezinte afrontul suferit, cerându-i sprijinul. Că ar sta în puterea regelui să i-l acorde, determinând vreo înțelegere, era pentru ea în afara oricărei îndoieli ! Chiar și asupra mijloacelor și căi-

lor prin care să se apropie de maiestatea sa se gândise, cu bune rezultate încă. Îl cunoștea pe aghiotant, generalul von Köckritz¹, care, acum treizeci de ani și mai bine, ca tânăr locotenent ori căpitan de stat major, frecventase casa ei părintească și-i oferise „micuței Josephine“, copilei răsfățate, câteva bomboniere. Era acum favoritul regelui, cea mai influentă persoană din anturajul lui apropiat, și *prin el*, cu care rămăsese cel puțin în relații superficiale, spera să-și asigure audiența.

Pe la ora prânzului, doamna von Carayon se afla acolo, trase la hotelul „Einsiedler“², își aranjă toaleta și plecă la castel. Dar aici află de la un șambelan, ce cobora întâmplător pe scara exterioară, că maiestatea sa tocmai părăsise Potsdamul, plecând la Paretz³, ca s-o întâmpine pe maiestatea sa regina, care intenționa să se întoarcă a doua zi de la Bad Pyrmont⁴ la Paretz, unde, eliberat de obligațiile Curții, voia să petreacă o săptămână în fericită singurătate.

Fără îndoială, era o veste proastă. Cine e pregătit pentru un demers dureros (dacă mai e și „extrem de urgent“) și așteaptă cu nerăbdare să se isprăvească odată, pentru acela nimic nu e mai crud ca amânarea! Doar să se întâmple repede,

¹ Karl Leopold von Köckritz (1744—1821) a fost până în 1810, anul morții protectoarei sale, regina Luise, aghiotant general al lui Friedrich Wilhelm III.

² Hotel renumit în vremea aceea, în apropierea castelului; construit de generalul-locotenent Gottfried Emanuel von Einsiedel (1690—1745).

³ Sat și castel pe Havel, reședința preferată a regelui Friedrich Wilhelm III. Castelul a fost ridicat în 1797, pe locul unei case mai vechi.

⁴ Localitate balneară, frecventată mai ales în sec. XVIII.

repede ! Într-un interval scurt mai merge, dar apoi te lasă nervii.

Cu inima grea și înfricoșată de presentimentul că nereușita aceasta ar însemna poate un eșec, doamna von Carayon se întoarce la hotel. Plecarea la Paretz nu mai era posibilă astăzi, cu atât mai puțin cu cât după amiaza, la o oră atât de târzie, era imposibil să mai solicite audiența. Așadar, să aștepte până mâine ! Luă o cină frugală, așezându-se cel puțin la masă și părând decisă să petreacă ceasurile lungi, lungi, în singurătatea camerei. Dar gândurile și imaginile ce i se perindau pe dinainte și mai ales cuvântările solemne, pe care și le repetase atât de mult, încât simți în cele din urmă că nu va putea scoate nici un cuvânt, când va sosi clipa să vorbească — toate acestea îi sugerară hotărârea sănătoasă să se smulgă cu forța din meditare și să umble pe străzile și în împrejurimile orașului. Îi fu pus de îndată un servitor la dispoziție, iar la ora șase în fața hotelului opri o caleașcă închiriată, potrivit de elegantă, întrucât vehiculul folosit de ea de la Berlin, după efortul de o jumătate de zi în nisipul verii, avea nevoie de repaus.

— Încotro porunciți, stîmătă doamnă ?

— Mă las în grija dumitale. Însă fără castele, ori cât mai puține cu putință ; numai parcuri și grădini și ape și pajiști.

— Ah, *je comprends*⁵, stâlci servitorul, care se obișnuise să-i considere odată pentru totdeauna pe străini pe jumătate francezi ori se credea poate dator cu unele atenții față de numele francez al doamnei Carayon. *Je comprends*. Apoi dădu ordin vizitiului, ce stătea pe capră, purtând o pălărie cu galoane, să meargă mai întâi la Neuer Garten.

⁵ A, înțeleg (fr.).

În Neuer Garten era ca și pustiu, iar aleea de chiparoși întunecată, melancolică, părea să nu mai aibă capăt. În fine, o luă la dreapta pe un drum ce ducea spre lac, ai cărui copaci, plantați pe un singur rând, atingeau, cu crengile lor larg întinse și aplecate, oglinda apei. În grilajul frunzelor mocnea însă, scânteind, soarele ce apunea. Din pricina frumuseții, doamna von Carayon uită toată mâhnirea, simțindu-se smulsă din vrajă când trăsura coti iarăși din drumul de la țărm în cel mare din mijloc, iar îndată după aceea opri în fața unei case de cărămidă, ornată de altfel din belșug cu aur și marmură.

— A cui este ?

— A regelui.

— Și cum se numește ?

— Palatul de marmură.

— A, palatul de marmură ! Deci acesta e palatul...

— Porunciți, stimată doamnă ! Acesta e palatul în care odinioară maiestatea sa regele Friedrich Wilhelm al II-lea a zăcut multă vreme chinuit de dropică. Și totul a rămas așa cum era pe atunci. Cunosc exact încăperea în care bunul și milostivul nostru stăpân sorbea „gazul vieții“, pe care pusese să i-l aducă la pat, într-un mic balon ori poate într-o bășică de vițel, consilierul intim Hufeland⁶. Ar dori stimata doamnă să vadă odaia ? Desigur, e cam târziu. Dar îl cunosc pe camerist și ar deschide-o, cred, la recomandarea mea... se înțelege... Mai este acea odăiță în care se află un portret al doamnei Rietz sau, cum îi spun unii, al Mam'zelei Enke ori

⁶ Christoph Wilhelm Hufeland (1762—1836), doctor berlinez. În realitate, oxigenul folosit de rege fusese preparat de chimistul Hermbstädt.

al contesei Lichtenau⁷, adică doar un mic portret, numai așa până la coapsă ori și mai puțin.

Doamna von Carayon mulțumi. Se afla în perspectiva drumului de a doua zi și nu avea dispoziția de a vrea s-o cunoască pe prea sfânta sfintelor Rietz ori măcar vreunul din busturile ei! Își exprimă așadar dorința de a merge mai departe în parc și dădu poruncă să întoarcă de îndată ce soarele scăpătă, iar aerul mai rece vestea seara. Într-adevăr, bătea ceasul nouă, și mai înainte să fi trecut, la înapoiere, pe dinaintea bisericii garnizoanei, iar clopoțeli să-și fi încetat coralul, trăsura se opri din nou la hotelul „Einsiedler“.

Plimbarea o întârise, redându-i curajul. Se mai adăuga oboseala plăcută, încât dormi mai bine ca de obicei. Chiar și ceea ce visă era luminos și clar.

După cum convenise, în dimineața următoare în fața hotelului apăru echipajul ei de la Berlin, odihnit acum; întrucât avea toate motivele să nu aibă încredere în cunoștințele și tactul propriului ei vizitiu, îl angajă din nou, ca ajutor, pe același servitor care ieri, în ciuda măruntelor ciudătenii ale profesiei lui, se dovedise excelent. Și izbuti și astăzi să fie la fel. Știa să relateze despre fiecă sat și castel de petreceri pe lângă care treceau, cel mai bine despre Marquardt, din al cărui parc se zărea, trezind cel puțin trecătorul interes al doamnei von Carayon, acel chioșc de grădină, unde, cu concursul și sub îndrumarea generalului von Bischofwerder⁸,

⁷ Una din favoritele lui Friedrich Wilhelm al II-lea; Wilhelmine Enke se căsătorise în 1782 (pe jumătate formal) cu cameristul Rietz, devenind ulterior contesă de Lichtenau.

⁸ Johann Rudolf von Bischofwerder (1741—1803), general și ministru, favorit influent la curtea lui Friedrich Wilhelm al II-lea. A încurajat înclinațiile pentru ocultism ale regelui.

„voluminosului rege“ (cum se exprima acum tot mai confidențialul cicerone, fără prea multă vorbă) îi apăruseră spectrele.

Un sfert de leghe după Marquardt treceau peste Wublitz, unul din brațele Havelului, supraîncărcat de nuferi galbeni, urmau apoi ogoare și pajiști, în plină verdeață și înflorire, iar mai înainte de ceasul amiezii trecură o pasarelă și în curând o poartă deschisă din fier forjat, care era intrarea în parcul de la Paretz.

Doamna von Carayon, care se recomandă ca solicitantă, se lăsă în locul acesta în voia simțirii ei delicate și coborî să facă restul drumului pe jos. Era doar o mică porțiune luminată de soare, dar tocmai lumina soarelui o supăra, așa că se retrase la o parte, pe sub copaci, pentru a nu fi văzută înainte de vreme.

În cele din urmă ajunse la treptele de gresie ale castelului și păși curajoasă până sus. Apropierea primejdiei îi readusese o parte din energia ei obișnuită.

— Aș vrea să vorbesc cu generalul von Köckritz, se adresă ea lacheului din vestibul, ce se ridicase de îndată de pe scaun la intrarea frumoasei doamne.

— Pe cine să anunț generalului ?

— Pe doamna von Carayon.

Lacheul se înclină, apoi se întoarse cu răspunsul :

— Domnul general vă invită să intrați în anticameră.

Doamna von Carayon nu așteptă mult. Generalul von Köckritz, despre care umbla vorba că în afara dragostei înflăcărare pentru rege nu avea altă pasiune decât pipa lui cu tabac și partida dublă de whist, îi ieși în întâmpinare din camera lui de lucru, amintindu-și îndată de vremurile de odi-

nioară și invitând-o cu cel mai amabil gest să ia loc. Întreaga lui ființă avea acea expresie de bunăvoință care inspira încrederea, încât întrebarea asupra înțelepciunii lui ar fi avut prea puțină importanță. Mai cu seamă pentru cei care, precum doamna von Carayon, veneau cu o rugămintă. Iar la Curte aceștia erau cei mai mulți. El confirma astfel teoria că o suită princiară *binevoitoare* e întotdeauna preferabilă uneia pline de spirit. Dar, firește, slujitorii particulari ai prinților nu trebuiau să fie și slujitori ai statului, fără pretenția de a hotărî și a governa împreună cu aceștia.

Generalul von Köckritz se așezase astfel încât doamna von Carayon îl vedea din profil. Capul îi era pe jumătate vârat într-un guler de uniformă foarte înalt și țepăn, din care pornea în față un jabou, iar la spate îi atârna o codiță curată și îngrijită. Ea părea să-și aibă viața proprie și se mișca ușor, încolo și înapoi, cu o anumită cochetărie, chiar atunci când nu se observa nici cea mai neînsemnată mișcare din partea celui ce o purta.

Fără a uita gravitatea situației ei, doamna von Carayon se însenină totuși sincer la jocul acesta ciudat de caraghios; înveselindu-se, misiunea îi apăru cu mult mai ușor de biruit și o împuternici să vorbească cu franchețe despre toate, chiar și despre ceea ce putea fi numit, în privința ei și a fiicei, „punctul delicat“.

Generalul ascultase nu doar cu atenție, ci și plin de compasiune, iar când doamna von Carayon tăcu, spuse :

— Da, stimată doamnă, aceștia sunt lucruri dureroase, lucruri despre care maiestății sale nu-i place să audă, de aceea, în privința aceasta, în general am obiceiul să tac, bineînțeles, atâta vreme cât nu pot îndrepta lucrurile și mai cu seamă când

nu-i nimic de îndreptat. În cazul acesta însă ele s-ar putea îndrepta și mi-aș neglija datoria și i-aș face un prost serviciu maiestății sale, neprezentându-i cazul dumneavoastră sau, întrucât ați venit chiar dumneavoastră, stimată doamnă, să vă expuneți chestiunea, să fiți împiedicată de astfel de dificultăți artificial inventate. Căci ele sunt întotdeauna dificultăți născocite într-o țară ca a noastră, în care din timpuri vechi principii și regii doresc dreptatea poporului lor și nu s-au gândit să se dea la o parte din comoditate de la revendicarea unui astfel de drept. Cu atât mai puțin preamiliostivul meu rege și stăpân, care are un puternic sentiment al măsurii și dreptății și tocmai de aceea o adevărată aversiune și un real dezgust sufletesc față de toți cei care, precum unii domni ofițeri, de altfel atât de bravi și curajoși, ai regimentului de cuirasieri, înclinați să-și permită, dintr-o neghioabă înfumurare, tot felul de nebunii, considerându-le potrivite și laudabile ori cel puțin doar neinterzise, ca să sacrifice fericirea și bunul nume al altora aroganței și proastei lor moralități.

Ochii doamnei von Carayon se umplură de lacrimi.

— *Que vous êtes bon, mon cher général !*⁹

— Nu eu, scumpă doamnă ! Ci preamiliostivul meu rege și stăpân ! Și cred că veți avea în curând dovada bunătații inimii sale, deși astăzi avem o zi proastă ori, s-o spunem mai bine, o zi nepotrivită. Căci, după cum ați aflat poate, regele așteaptă peste câteva ceasuri întoarcerea reginei și ca să nu-i fie tulburată bucuria revederii se află el aici, de aceea a venit aici, la Paretz. Iar în idila aceasta e urmărit de un caz de judecată, de un litigiu. Un

⁹ Ce bun sunteți, domnule general ! (fr.).

litigiu de o natură atât de delicată ! Da, de fapt e o farsă și o adevărată festă, pe care i-o joacă maiestății sale doamna Fortuna¹⁰ ! Ar vrea să se bucure de fericirea iubirii (știți cât de mult o iubește pe regină) și chiar în momentul care-i aduce fericirea, îi e dat să asculte povestea unei iubiri nefericite. Asta îl indispoaze. Dar e prea bun ca să nu-și stăpânească indispoziția, iar dacă procedăm întrucâtva bine, atunci am scoate chiar din această coincidență încă un avantaj. Căci fericirea pe care o așteaptă îl va face mult mai binevoitor ca de obicei, ca să restabilească și fericirea tulburată a altora. Îi cunosc exact simțul de dreptate și bunătatea inimii ! Și de aceea mă duc, scumpă doamnă, să vă anunț regelui.

Se opri deodată, ca și cum ar fi stat pe gânduri, se mai întoarce o dată și adăugă :

— Dacă nu mă înșel, s-a dus în parc. Cunosce locul lui preferat. Lăsați-mă să văd. În câteva minute vă aduc răspunsul dacă este ori nu dispus să vă asculte. Și acum, încă o dată, fiți curajoasă ! E nevoie să fiți !

Își luă apoi chipiul și bastonul și ieși îndată în parc printr-o ușiță laterală.

În camera de primire în care rămăsese doamna von Carayon atârneau tot felul de cromolitografii, după moda venită odinioară din Anglia : capete de îngeri de Joshua Reynolds¹¹, peisaje de Gainsborough¹², chiar și câteva copii ale capodoperelor ita-

¹⁰ În mitologia romană, inițial zeița întâmplării și a soartei oarbe.

¹¹ Sir Joshua Reynolds (1723—1792), pictor englez, talentat portretist al epocii.

¹² Thomas Gainsborough (1727—1788), pictor englez, peisagist și portretist.

liene, între care o Magdalenă penitentă. Era oare de Correggio¹³ ? Minunata broboadă de un albastru închis, cu care era pe jumătate acoperită, atrase atenția doamnei von Carayon și ea se apropie să se lămurească asupra pictorului. Dar mai înainte să-i poată descifra numele, bătrânul general se întoarse, invitând-o pe protejata lui să-l urmeze.

Pășiră astfel în parc, unde domnea o liniște profundă. Drumul șerpuia printre mesteceni și brazi argintii și ducea la o stâncă artificială acoperită de mușchi și iederă, în fața căreia (bătrânul Köckritz rămăsese acum în urmă) stătea regele pe o bancă de piatră.

Când o văzu pe frumoasa doamnă apropiindu-se, se ridică și o întâmpină grav și prietenos. Doamna von Carayon vru să-și plece un genunchi, dar regele nu-i îngădui, dimpotrivă, îi luă încurajator mâna și-i spuse :

— Doamna von Carayon ? Îmi este foarte cunoscut... Îmi amintesc balul de copii... frumoasă fată... De atunci...

Tăcu o clipă, fie stânjenit de ultimul cuvânt strecurat, fie din compătimire pentru adâncă emoție a nefericitei mame ce stătea tremurând în fața lui, apoi continuă :

— Köckritz mi-a făcut unele aluzii... Absolut fatal... Dar, vă rog... așezați-vă, stimată doamnă... Curaj... Iar acum vorbiți !

¹³ Răspândit prin numeroase gravuri, portretul Magdalenei penitente a fost multă vreme considerat opera lui Antonio Allegri, zis Correggio (1489—1534). În realitate, creație din secolul al XVII-lea, care ar fi putut avea la origine un tablou care nu s-a păstrat al lui Correggio.

SCHACH LA CHARLOTTENBURG

O săptămână mai târziu, regele și regina plecau de la Paretz, iar a doua zi căpitanul von Schach, în urma unei scrisori a Cabinetului adusă la castelul Wuthenow, mâna spre Charlottenburg, unde se stabilise între timp Curtea. Își urmă drumul prin Brandenburger Tor și aleea principală de la Tiergarten, avându-l în stânga lui ca ordonanță pe Baarsch, un roșcovan acoperit de pistruii cât să umple un blid de linte, cu favoriți și mai roșcați, despre a cărui barbă roșie și întrucâtva țepoasă Zieten obișnuia să spună „că și acest Baarsch poate fi recunoscut după aripioare”¹. Copil al Wuthenowului și odinioară tovarăș de joacă al moșierului și căpitanului de acum, îi era devotat acestuia, cum spunea Schach, cu o credință, bineînțeles, necondiționată.

Era ceasul patru după-amiază și nu prea mare circulație, deși soarele strălucea și adia plăcut vântul. Întâlniră puțini cavaleriști, între care câțiva ofițeri din regimentul lui Schach. Schach le răspunse la salut, trecu dincolo de Landwehrgraben și intră curând pe strada principală largă de la Charlottenburg, cu casele ei de vară și grădinițele din față.

Calul vru s-o ia înspre Türkisches Zelt², care era de obicei ținta lui; însă Schach îl mână mai

¹ Joc de cuvinte; în germană *Barsch* înseamnă „biban”.

² În traducere „Cortul turcesc”; local îndrăgit în vechiul Charlottenburg, al cărui salon principal era decorat după moda turcească.

departe și opri abia la Morellisches Kaffeehaus³, situată mai potrivit pentru drumul pe care-l avea astăzi de făcut. Cobori din șa, dădu frâul ordonanței și se îndreptă spre castel fără să piardă timp. După ce traversează un careu de iarbă gol și ars îndelung de soarele de iulie, intră în spațioasa casă a scării, iar apoi, pe un coridor îngust, pe ai cărui pereți se etalau, în portrete, după cât se părea de mărime naturală, soldații uriași, în uniforme albastre și cu ochi bulbucăți ai regelui Friedrich Wilhelm I. La capătul coridorului întâlnește un camerist, care, după ce-l anunță în prealabil, îl conduce în cabinetul de lucru al regelui.

Acesta stătea la un pupitru, pe care erau desfăcute hărți, câteva planuri ale bătăliei de la Austerlitz. Se întoarse numaidecât, pași spre Schach și-i spuse :

— V-am chemat, dragă Schach... Doamnele Carayon ; chestiune gravă. Nu-mi place să fac pe moralistul și pe cenzorul ; îmi displac chiar și rătăcirile mele. Dar să nu ne împotmolim în erori ; să le îndreptăm. De altfel, nu înțeleg bine. O femeie frumoasă *mama* ; mi-a plăcut *foarte* mult ; inteligentă femeie.

Schach se înclină.

— Iar fiica ! Știu bine, știu ; biata copilă... Dar *enfin*⁴, trebuie s-o fi găsit totuși șarmantă ! Iar ce ai găsit o dată șarmant, îl găsești tot așa, numai să vrei ! Dar asta-i treaba *dumitale*, pe mine nu mă privește ! Pe mine mă privește *honnêteté*⁵. Asta vreau și din pricina ei vă pretind căsătoria cu dom-

³ „Cafeneaua Morelli“, tot în parcul castelului Charlottenburg.

⁴ În sfârșit (fr.).

⁵ Onestitate (fr.).

nișoara von Carayon. Ori vă luați rămas bun de la ea și părăsiți serviciul !

Schach tăcu, arătând însă prin atitudine și mină că era profund afectat.

— Deci, așa rămâne ; bărbat frumos ; asta îmi place. Dar să îndreptați lucrurile numai decît ! De altfel, Carayon e o familie veche, iar domnișoarele dumitale (pardon, dragă Schach) nu le va strica candidatura la Marienfliess ori la Sfântul Mormânt⁶. Am stabilit, deci ! Mă bizui pe asta și insist. Și să mă înștiințați !

— La ordinul maiestății voastre !

— Și încă ceva ; am vorbit cu regina ; vrea să vă vadă ; dispoziție feminină. O veți întâlni în oranjerie... Vă mulțumesc.

Schach fu concediat cu bunăvoință, se înclină și înaintă pe coridor spre aripa opusă a castelului, spre sera mare de sticlă, despre care vorbise regele.

Însă regina nu era acolo, se afla poate în parc. Așa că ieși, plimbându-se în sus și în jos pe o alee din dale, printre o mulțime de împărați romani așezați acolo, între care unii păreau să suradă ca niște fauni. În cele din urmă o văzu pe regină venind dinspre podul umblător, împreună cu o doamnă de onoare, după toate aparențele cea mai tânără dintre domnișoarele von Viereck. Merse în întâmpinarea doamnelor, trăgându-se într-o parte, la o distanță potrivită, pentru a prezenta onorul. Doamna de onoare rămase câțiva pași în urmă.

— Mă bucur să vă văd, domnule von Schach. Veniți de la rege.

— Da, maiestatea voastră !

— Am riscat întrucâtva, continuă regina, chemându-vă. Dar regele, care la început m-a ironizat,

⁶ Mănăstiri destinate fetelor din familiile aristocrate.

fiind împotrivă, în cele din urmă mi-a îngăduit. Sunt femeie și ar fi crud dacă ar trebui să mă debarasez de natura mea feminină, doar pentru că sunt *regină* ! Ca femeie, însă, mă interesează tot ce privește genul nostru și ce ne-ar putea privi mai îndeaproape decât o astfel de *question d'amour*⁷ ?

— Maiestate, sunteți atât de îngăduitoare !

— Nu față de dumneavoastră, dragă Schach ! Ci din pricina domnișoarei... Regele mi-a povestit totul, iar Köckritz a adus și el completări. Era în ziua în care sosisem la Paretz de la Pymont și abia pot spune cât de mare a fost compasiunea mea pentru domnișoara. Iar dumneavoastră, tocmai dumneavoastră, vreți să-i refuzați compasiunea și odată cu ea și dreptul ce i se cuvine ! Asta-i cu neputință ! Vă cunosc de multă vreme și v-am considerat întotdeauna cavaler și om de onoare ! Și asta cred că-i îndeajuns ! Am auzit de caricaturile batjocoritoare care au fost publicate și o iau ca atare, ele v-au stânjenit, răpindu-vă calmul puterii de judecată. Asta înțeleg, cunosc din propria mea experiență câtă durere ne produc astfel de lucruri și nu numai cum ne rănește săgeata otrăvită în sentimentele noastre, ci și cum ne modifică ori nu se modifică în mai bine. Dar, oricum ar fi, trebuie să reflectați și să vă dați seama de datoria și onoarea ce se pretind de la dumneavoastră.

Schach tăcu.

— Iar dumneavoastră o veți dovedi, continuă tot mai însuflețită regina, o veți dovedi plin de căință și regrete. N-o să fie greu pentru dumneavoastră, deoarece, după cum m-a asigurat regele, chiar în acuzația împotriva dumneavoastră s-a vor-

⁷ Chestiune, afacere de dragoste (fr.).

bit pe un ton de simpatie. Amintiți-vă asta, dacă decizia dumneavoastră ar șovăi din nou, lucru de care nu mă tem ! Căci abia de-aș cunoaște altceva care să-mi facă plăcere în momentul acesta ca aplanarea conflictului și unirea a două inimi ce-mi par destinate una alteia ! Și încă printr-o iubire adevărată ! Căci n-ați vrea, cred, să contestați că a existat o cale tainică ce v-a condus spre această copilă dragă, atât de frumoasă cândva ! M-ar contraria să presupun altfel. Iar acum grăbiți-vă spre casă, faceți-o fericită și fiți și dumneavoastră fericiți ! Urările mele să vă însoțească *pe amândoi* ! V-ați retrace cât timp v-ar cere-o împrejurările ; aștept, în tot cazul, să-mi anunțați evenimentele de familie, iar numle reginei voastre ca primă nașă să-l înscrieți în registrul parohial de la Wuthenow. Domnul fie cu voi !

Un salut și un gest prietenos din mână îi însoțiră cuvintele ; când mai privi o dată fugitiv spre grădină, Schach văzu cum amândouă doamnele cotiră pe o alee laterală, pășind spre partea umbrită a parcului, așezată mai aproape de Spree.

Un sfert de oră mai târziu era din nou în șa ; îl urma ordonanța lui, Baarsch.

Cuvintele îngăduitoare ale maiestăților lor făcuseră impresie asupra lui ; deși atins, nu-și schimbă cu nimic părerea. Știa ce-i datora regelui : *supunere* ! Dar inima îl contrazicea și pentru el era important să afle cum se vor îmbina supunerea și nesupunerea, cum să corespundă, în egală măsură, poruncii regelui și poruncii propriiei lui firi ! Iar pentru el nu exista decât o singură cale ! Un gând, ce-i venise la Wuthenow, îi reveni acum din nou, maturizându-se ca o hotărâre, și cu cât îl simțea mai tare cu atât mai repede își regăsi ținta de mai înainte și liniștea. „Viața ! își spuse el. Ce

e viața ? O chestiune de minute, o diferență între azi și mâine !⁸ Și pentru prima oară, după zile grele de apăsare, se simți ușor și liber.

Ajunse călare până la locul de unde se bifurca o alee de castani bătrâni spre Kurfürstendamm, pe care coti, făcându-i semn lui Baarsch să-l urmeze, în timp ce-i dădu frâul și-și puse mâna stângă pe crupa calului :

— Ia spune, Baarsch, ce părere ai despre însurătoare ?

— Doamne, dom' căpitan, ce părere s'am ? Răposatu' taică-meu zicea mereu : bună-i însurătorea, da' și mai bine-i să nu te-nsori !

— Da, așa o fi spus ! Dar dacă *eu* m-aș însura acum, Baarsch ?

— Păi, dom' căpitan, doară n-ăți face-o !

— Ei, cine știe... E chiar o nenorocire ?

— Doamne, dom' căpitan, nu pen' 'mneavoastră, da' pen' mine...

— Cum așa ?

— Pen' c-am pariat cu dom' subofițer Czepanski că n-o să *iasă* nimic ! Iar cine pierde, tre' să plătească consumația pen' toată căprăria !

— Dar de unde știați voi de asta ?

— Ei, Doamne, se vorbește de mult ! Da' acu' o săptămână cân' o apărut și pozele...

— A, așa... Dar ia spune, Baarsch, cum sunt pariurile ? Sus ?

— Păi, merge, dom' căpitan ! O bere de Cottbus și un chimion. Da' pen' fiecare !

— Ei, Baarsch, să nu te necăjești ! Am să plătesc eu pariurile.

Tăcu apoi, murmurându-și : *Et payer les pots cassés*⁸.

⁸ Și să plătești oalele sparte (fr.).

FATA MORGANA

Schach se înapoiase acasă la o oră potrivită și în aceeași seară îi scrisese doamnei von Carayon un bilet, în care, cu cuvinte în aparență sincere, își cerea iertare pentru purtarea lui. O scrisoare de la Cabinet, pe care o primise alaltăieri la Wuthenow, îl adusese astăzi la Charlottenburg, unde regele și regina îi amintiseră în ce consta datoria lui. Regretă de a fi pricinuit un asemenea avertisment, găsește îndreptățit pasul făcut de doamna von Carayon și o roagă să i se îngăduie în cursul dimineții de mâine să se înfățișeze înaintea doamnelor pentru a-și exprima personal regretul față de această nouă amânare. Într-un post-scriptum, mai lung decât scrisoarea propriu-zisă, adăugase „că trecuse printr-o criză ; criza rămăsese acum în urma lui și spera că are dreptul de a spune că *n-o* să mai revină motivul de a se îndoi de sine ori de simțul lui de dreptate. Trăiește doar cu dorința și gândul ca tot ceea ce s-a întâmplat să se legalizeze. Peste ceea ce ar mai fi de spus să se aștearnă deocamdată tăcerea.“

În ciuda orei înaintate, doamna von Carayon răspunse pe loc la biletul pe care-l adusese micul *groom*. Se bucura să întâlnească în rândurile lui un ton atât de conciliant. Despre cele petrecute, la care se referea în scrisoarea lui, era mai bine să se păstreze tăcerea ; și ea simte că ar fi trebuit să acționeze mai calm și cu menajamente, dar se lăsase târâtă de evenimente și poate *un singur* lucru i-ar da dreptul să se servească de scuze, acela că doar de două zile avea cunoștință de atacul

răutăcios cu vorbe și imagini ce părea să fi decis purtarea lui în cursul ultimei săptămâni. Dacă ar fi știut mai devreme, ar fi judecat cu mai multă blândețe, ar fi luat oricum o atitudine de așteptare față de el și de tăcerea lui ! Speră acum că toate se vor aplană ! Iubirea mare a fiicei ei Victoire (chiar prea mare) și propria lui atitudine care, după cum se încredințase, ar putea să se clatine, dar niciodată n-ar putea fi zdruncinată complet, ar fi pentru ea cheazăia unui viitor senin și fericit, dacă îi vor fi împlinite rugămințile.

În dimineața următoare Schach se anunță la doamna von Carayon. Ea îl întâmpină, iar în conversația iscată de ambele părți exista mai puțină jenă decât era de așteptat după cele întâmplate. Și totuși exista o explicație. Oricât de dureros îi atinseseră cele petrecute, până la urmă fuseseră înțelese de ambele părți, iar acolo unde există înțelegere, există și iertare ori măcar posibilitatea acesteia ! Toate se desfășuraseră ca o consecință firească a împrejurărilor, și nici fuga lui Schach, nici plângerea făcută de doamna von Carayon nu exprimaseră rea-voință ori dușmănie.

Când discuția păru să lăncezească o clipă, apărură Victoire. Arăta foarte bine, deloc supărată, mai proaspătă ca oricând. El o întâmpină, nu rece și ceremonios, ci cu prietenie, iar expresia compasiunii sincere și profunde, cu care o privea, dându-i mâna, le pecetlui împăcarea. Fără îndoială, era emoționat, iar în timp ce Victoire strălucea de bucurie, mama simți lacrimi în ochi.

Era momentul cel mai nimerit să bată fierul cât e cald. Îl rugă deci pe Schach, care se ridicase, să-și reia locul încă puțin, ca să stabilească împreună cele necesare. Avea de spus doar câteva cuvinte. Întrucât pierduseră timp, era reco-

mandabil să recupereze mai întâi întârzierea. Vechile ei legături de prietenie cu bătrânul consilier consistorial Bocquet, care o cununase pe ea și o confirmase pe Victoire, i-ar oferi cel mai bun prilej. Ar fi simplu, ca în locul celor trei înștiințări tradiționale să fie fixată doar una; asta ar fi duminica viitoare, iar vinerea din săptămâna următoare — căci vinerii, care în mod obișnuit trece drept zi nenorocoasă, ea îi cunoscuse cealaltă față — ar putea avea loc nunta. Și anume, în casa ei, întrucât urăște din tot sufletul nunțile la hotel ori la han. Ce o să se întâmple mai departe, o privește pe tânăra pereche; ea ar fi curioasă să știe dacă Veneția va învinge asupra Wuthenowului ori Wuthenowul asupra Veneției. În ambele locuri erau atât lagune cât și gondole și numai pentru un singur lucru ar trebui ea să se roage, ca mica punte de acostare din mijlocul stufului, pe care stă barca, să nu devină vreodată o Punte a Suspinelor¹!

Aceasta a fost discuția și astfel s-a terminat vizita.

După cum se convenise, duminică se făcu înștiințarea, iar vinerea în care urma să aibă loc nunta se apropia. În casa Carayon era agitație, iar cea mai emoționată era *tante* Marguerite, care apărea acum zilnic, ținând echilibrul a tot ce era neplăcut cu naiva ei fericire, de obicei inseparabilă de persoana ei.

Seara venea Schach. Era mai vesel și mai blând ca de obicei în opiniile lui și evită în același mod remarcabil, trecând, din fericire, neobservat, să

¹ Exprimare figurată a personajului. Ponte dei Sospiri a fost construită în 1600 între Palatul Dogilor și închisoare, pentru a trece pe ea cei condamnați.

vorbească despre nuntă și pregătiri. Întrebat dacă dorea cutare ori cutare lucru, ruga doamnele cu un fel de grabă „să procedeze cum credea“ de cuviință ; cunoștea tactul și bunul lor gust și știa că totul se va hotărî cum e mai bine, fără sfatul ori concursul lui ; dacă va rămâne ceva obscur ori nelămurit, pentru el va fi un avantaj în plus, căci avea din tinerețe o înclinație către surprize“.

Cu astfel de subterfugii se sustrăgea oricărei discuții, care, după cum se exprimase *tante* Marguerite, „avea *en vue*² ziua solemnă“, era însă cu atât mai guraliv dacă discuția se îndrepta către călătoria de *după* nuntă. Căci, în ciuda replicii doamnei von Carayon, Veneția biruise în cele din urmă asupra Wuthenowului, iar Schach, când venea vorba despre asta, cu o imaginație de care era altfel complet străin, se lăsa în voia tuturor planurilor și tablourilor de călătorie imaginabile. Voia să treacă, după Sicilia, printre Insulele Sirenelor³ „ori liber ori legat de catarg, abandonându-se lui Victoire și încrederii ei“. Apoi ar fi mers la Malta. Nu de dragul Maltei, nu ! Dar în drum se afla locul unde tainicul continent negru ar fi vorbit pentru cea dintâi oară în imagini aeriene și miraje hiperboreenilor născuți printre cețuri și zăpezi. Acesta ar fi locul unde locuia zâna cu multe chipuri, sirena *mută*, care amăgește cu vraja culorilor ei mult mai ademenitor decât sirena care cântă ! S-ar schimba neîncetat scenele și chipurile acelei *laterna magica* și, în timp ce o caravană obosită s-ar târi pe nisipul galben, în același timp s-ar ivi deodată

² În vedere (fr.).

³ Insule vulcanice în nord-estul Siciliei.

pășuni verzi, iar sub palmierii dătători de umbră s-ar așeza ceata bărbaților cu capetele aplecate și toate pipele aprinse, iar fete negre și brune, cu pletele în vânt și gata de dans, ar înălța țimbelele și ar lovi tamburinele. Iar uneori s-ar auzi răsete. Apoi ar tăcea, dispărând. Și aceste miraje din tainica depărtare sunt ținta !

Iar Victoire se bucura, captivată de însuflețita lui descriere.

Dar în aceeași clipă o cuprinse neliniștea, iar în suflet îi răsună un glas : Fata Morgana.

Capitolul al nouăsprezecelea

NUNTA

Cununia avusese loc, iar la ora patru invitații la nuntă se adunară în sufrageria mare ce dădea spre curte, considerată de obicei doar ca o anexă neconfortabilă a casei Carayon, folosită astăzi pentru prima oară după un lung șir de ani. Așa li s-a părut potrivit, deși numărul invitaților nu era mare. Bătrânul consilier consistorial Bocquet se lăsase înduplecat să asiste la banchet și stătea viza-vi de miri, lângă doamna von Carayon ; printre ceilalți invitați, în afara mătușii și a câtorva prieteni vechi din vremea administrației financiare, erau în primul rând de menționat Nostitz, Alvensleben și Sander. Pentru cel din urmă, Schach, care manifestase aceeași indiferență ca în toate celelalte și la fixarea listei invitaților, insistase cu deosebire să-l invite, deoarece între timp i se adusese la cunoștință comportamentul lui plin de conside-

rație cu ocazia propunerii de publicare a celor trei caricaturi, atitudine pe care o apreciasse cu atât mai mult, cu cât nu se așteptase din partea lui. Bülow, vechiul adversar al lui Schach, nu se afla în Berlin, și chiar dacă ar fi fost acolo, probabil ar fi lipsit.

Dispoziția mesenilor își menținu solemnitatea tradițională până la primul toast; dar după ce bătrânul consilier consistorial își rosti toastul, împărțit semnificativ în trei părți, mai întâi ca „privire istorică” asupra casei bunicului, administratorul financiar general, apoi despre cununia doamnei von Carayon și în al treilea rând (și anume, citând preceptele biblice, ce aveau s-o însoțească de-a lungul vieții) despre confirmarea lui Victoire, încheindu-l cu o trimitere pe jumătate serioasă, pe jumătate glumeată la „pasărea măiastră egipteană”, a cărei apropiere ademenitoare tinerii urmează s-o afle¹, se dădu semnalul de modificare a dispoziției. Toți erau cuprinși de o veselie nerezăcută, la care luă parte chiar și Victoire, și nu mai puțin mătușica, ce apăruse în onoarea acestei zile într-o rochie de mătase verde ca iarba și cu un pieptene de baga în creștet, atunci când se ridică în cele din urmă ca să închine *al doilea* toast pentru miri. Cio-cănitul ei sfios cu un cuțit de desert în carafa de apă rămase vreme îndelungată neobservat și ajunsese să fie remarcat abia când doamna von Carayon explică: *tante* Marguerite ar dori să vorbească.

Ea se înclină în semn de consimțire și-și începu discursul cu o conștiință de sine mult mai mare decât te puteai aștepta după sfiala de la început.

— Domnul consilier consistorial a vorbit atât de frumos și atât de mult și nu mă pot asemui

¹ Ibis, simbol al zeului Toth, pasăre sapientială.

decât cu femeia Ruth², care mergea pe ogor și aduna spice, lucru ce se află în Scriptură, despre care s-a predicat duminica trecută în micuța Biuserică a Pepenilor³, care era iarăși goală, cred că nu erau mai mult de unsprezece ori douăsprezece persoane. Dar ca mătușă a iubitei mirese, între ale cărei rude sunt cea mai bătrână, ridic acest pahar și beau încă o dată în sănătatea tinerei perechi !

Apoi se așează, pentru a primi omagiile societății. Schach încercă să-i sărute bătrânei doamne mâna, însă ea nu-i îngădui totuși, replicând la îmbrățișarea lui Victoire cu tot felul de alintări mărunte și cu asigurarea: „Știuse ea totul dinainte, din după-amiaza în care făcuseră plimbarea la Tempelhof și la biuserică. Căci văzuse ea bine cum Victoire ținuse în mână, lângă buchetul mare de violete, destinat mamei, încă un buchetel, pe care voise să-l ofere mirelui drag, domnului von Schach, în ușa biusericii. Dar când venise, ea aruncase buchetelul, ce căzuse chiar lângă ușă, pe un mormânt de copil, fapt care înseamnă întotdeauna ceva și însemnase și de *această* dată ! Căci oricât ar fi ea împotriva superstițiilor, crede totuși în simpatie⁴, firește, când luna se află în descreștere. Și toată după-amiaza a presimțit clar, ca și cum ar fi fost ieri, iar când unii se poartă astfel, de parcă n-ar ști nimic, doar are ea atunci ambii ochi buni și știe bine unde atârnă cele mai bune ciureșe !” Se afunda

² Personaj din cartea cu același nume a Vechiului Testament, străbuna neamului lui David.

³ Denumire populară glumeată dată bisericii berlineze a Trinității, a cărei cupolă avea formă de pepene (în text: Melonenkirche, după pronunția personajului).

⁴ Probabil după doctrina lui Paracelsus (1493—1541) despre tainicile acțiuni reciproce dintre trup și suflet.

din ce în ce mai mult în fraza asta, fără să-i fi făcut clar înțelesul.

După toastul mătușii Marguerite, șirul de mese se strică, fiecare își părăsea locul, ca să-și poată juca ici ori colo rolul de musafir ; iar îndată după aceea, când au fost oferite tuturor prăjiturile lui Josty⁵, descifrându-se și dându-se citire la tot felul de spuse, incluse în ele, ca, de pildă, „Iubire, zână încântătoare, adierea ta nu doare“, toate cu un scris mărunț și neașteptat de necitet, se ridicară cu toții de la masă. Alvensleben o conduse pe doamna von Carayon, Sander pe *tante* Marguerite, prilej cu care au fost făcute din partea lui Sander, și anume pe tema Ruth, tot felul de glume mărunte, glume care îi plăcură atât de mult mătușii, încât îi șopti lui Victoire, când se servi cafeaua :

— Ce domn șarmant ! Și atât de galant ! Și cât de interesant !

Schach vorbi îndelung cu Sander, interesându-se despre Bülow, „care nu-i fusese niciodată simpatic, dar care, în pofida toanelor lui, era un tip interesant“, rugându-l, când se va ivi prilejul, să-i comunice aceasta. În cele spuse exprimase prietenie și o înclinație spre împăcare.

Nu era singurul în dispoziția aceasta, ci i se asocia și doamna von Carayon. Oferindu-i a doua ceașcă, în timp ce el își punea zahăr, îi spuse :

— Doar un cuvânt, dragă Schach ! Dar în camera de alături.

Și o luă înaintea lui.

— Dragă Schach, încep eu, luând loc pe canapeaua cu flori mari, de unde puteau privi amândoi prin ușa cu două canaturi deschisă spre camera de pe colț, sunt ultimele noastre minute și aș vrea,

⁵ Celebru cofetar al vremii.

înainte de a ne lua rămas bun unul de la celălalt, să-ți spun ce am pe suflet. Nu vreau să cochetez cu vârsta mea, dar un an înseamnă timp îndelungat și cine știe dacă ne vom mai revedea ! Despre Victoire nici un cuvânt. N-o să-ți facă nici un fel de ceasuri amare ; te iubește prea mult, ca să poată ori să vrea acest lucru ! Iar dumneata, dragă Schach, ai să te arăți demn de iubirea ei ! N-o să-i faci vreun rău acestei făpturi minunate, care e numai supunere și dăruire. E cu neputință ! Nu pretind nici o promisiune din partea dumitale. Știu dinainte, o am !

Pe când doamna von Carayon rostea aceste cuvinte, Schach privea înainte și picura cafea din lingurița delicată, ținând ceașca cu stânga.

— De la împăcarea noastră, continuă ea, mi-am recăpătat încrederea. Dar cum m-am exprimat și în scrisoare, în zilele acelea, care din fericire se află în urma noastră, încrederea se îndepărtase de mine cu mult mai mult decât era cu putință s-o păstrez și am folosit în privința dumitale vorbe grele, cuvinte aspre când vorbeam cu Victoire și încă mai aspre când mă aflam singură. Te-am considerat meschin și trufaș, vanitos și influențabil, învinovățindu-te de nerecunoștință și de *lâcheté*. Regret acum toate acestea și mă rușinez de starea care m-a făcut să uit astfel trecutul nostru !

Tăcu o clipă. Dar când Schach vru să răspundă, nu-i îngădui, continuând :

— Încă un cuvânt. Cele spuse și gândite în zilele acelea m-au apăsât și mi-au impus mărturisirea aceasta. Acum e din nou totul clar între noi și pot privi iarăși în ochii dumitale. Dar acum ajunge ! Să mergem ! Probabil ni s-a remarcat lipsa.

Îl luă de braț, glumind :

— Nu-i așa ? *On revient toujours à ses premiers amours.*⁶ Și ce noroc să ți-o pot spune râzând, într-un moment de bucurie deplină !

Victoire veni în întâmpinarea lui Schach și a mamei sale din camera de pe colț :

— Ei, ce s-a întâmplat ?

— O declarație de iubire.

— Mi-am închipuit eu ! Dar ce noroc, Schach, că mâine călătorim ! Nu-i așa ? N-aș vrea să ofer cu nici un preț lumii imaginea unei fiice geloase !

Mama și fiica luară loc pe sofa, unde se mai așezară Alvensleben și Nostitz.

În clipa aceea fu anunțată trăsura lui Schach, iar acesta parcă ar fi pălit. Observă și doamna von Carayon. El se adună însă repede, își luă rămas bun și ieși pe coridor, unde micul *groom* îl aștepta cu mantaua și chipiul. Victoire îl urmă până la scară, unde mai licărea dinspre curte pe jumătate lumina zilei.

— Pe mâine ! spuse Schach, despărțindu-se repede și plecând.

Dar Victoire se aplecă mult peste balustradă și repetă încet :

— Pe mâine ! Auzi... ? Unde o să fim mâine ?

Și văzu cum sunetul dulce al glasului ei nu rată impresia asupra lui, nici în clipa *asta*. Urcă treptele iar până sus, o îmbrățișă ca și cum ar fi vrut să-și ia adio pentru totdeauna și o sărută.

— La revedere, Mirabelle !

Și mai ascultă încă după aceea pașii lui în vestibul. Apoi ușa casei se trânti și trăsura urui în jos pe stradă.

Pe capră stăteau ordonanța Baarsch și micul *groom* ; cel dintâi ceruse voie în această zi festivă

⁶ Revii mereu la întâia iubire (fr.).

să conducă trăsura căpitanului și stăpânului său. Ceea ce i se îngăduise fără multă vorbă. Când trăsura coti din Behrenstrasse în Wilhelmstrasse, se simți un șoc ori o zdruncinătură, fără să se fi produs vreo izbitură de jos.

— *Damn*, spuse *groom*-ul. *What' that ?*⁷

— Ce este ? Ce să fie, mărunțelule ? E o piatră ; un cazarmagiu mort !⁸

— *Oh no*, Baarsch ! *Nu stone, 't was something... dear me... like shooting.*⁹

— *Schuting ?*¹⁰ Ei, acu' !

— *Yes ; pistol-shooting.*¹¹

Propoziția nu fu însă rostită până la capăt, că trăsura trase în fața casei lui Schach, iar *groom*-ul sări în grabă de pe capră plin de spaimă, ca să fie de ajutor stăpânului său la coborâre. Deschise portiera, fumul des îl învălui, iar Schach se afla chiar în colț, aplecat puțin pe spate. Pe covor, la picioarele lui, zăcea pistolul. Îngrozit, mărunțelul trânti din nou portiera, văicărindu-se :

— *Heavens, he is dead.*¹²

Gazdele au fost alarmate și duseră astfel mortul sus în locuința lui.

Baarsch blestema, scâncindu-se și învinuind „omenirea“, deoarece nu avea curaj să dea vina pe înșurătoare. Căci era o fire diplomată, ca toți țărani.

⁷ Ei, drăcie... Ce-i asta ? (engl.).

⁸ Aluzie glumeată la poticnire ; în germană „Hier liegt wohl ein toter Feldwebel begraben“ (Aici zace îngropat un plutonier mort) ; în original în dialect.

⁹ O, nu... (Nici) o piatră. A fost ceva... dragul meu... ca o împușcătură... (engl.).

¹⁰ Împușcătură ? (engl. incorrect).

¹¹ Da, o împușcătură de pistol... (engl.).

¹² Cerule, e mort (engl.).

BÜLOW CĂTRE SANDER

Königsberg, 14 septembrie 1806

...Îmi scrii, dragă Sander, și despre Schach. Faptul ca atare îl cunosc, ziarul din Königsberg l-a menționat pe scurt, dar abia scrisorii dumitale îi dau o explicație, atât cât poate fi ea dată. Cunoști înclinația mea (și pe aceasta o urmez acum) de a trage concluzii generale din faptul particular, dar poate și invers, din cel general asupra celui singular, ceea ce ține de generalizare. Asta ar putea implica ceva primejdios și m-ar duce adesea prea departe. Cu toate acestea, dacă a existat cumva vreo îndreptățire, atunci vei găsi mai cu seamă de înțeles că mă preocupă foarte serios cazul Schach, care e doar un simptom, chiar de dragul semnificației lui simptomatice. E absolut un simptom al epocii, însă, firește, cu limitare locală, un caz complet anormal în motivațiile lui, care se putea întâmpla în felul acesta doar în capitala și orașul de reședință al maiestății sale regele Prusiei sau, în afara acesteia, doar în rândurile armatei noastre postfredericiene, o armată care în loc de onoare are doar aroganță, iar în loc de suflet doar un mecanism ce se va sfârși destul de curând. Măritul rege a pregătit această proastă stare de lucruri, dar ca ea să poată deveni atât de proastă, trebuiau să se închidă mai întâi puternicii săi ochi regești, dinaintea cărora, după cum e știut, oricine era cuprins de frică mai mult decât dinaintea bătăliei ori a morții.

Am aparținut destul de multă vreme acestei armate, ca să știu că fiecare al treilea cuvânt al ei

este „onoare“ ; o dansatoare este „pe onoarea mea“ *charmante*¹, o iapă bălană *magnifique*², „pe onoarea mea“, da, mi-au fost recomandați și prezentați cămătari care erau „pe onoarea mea“ superbi ! Iar neconținută vorbărie despre onoare, despre o falsă onoare, a încurcat noțiunile și a ucis-o pe cea adevărată !

Toate acestea se oglindesc și în cazul lui Schach, în Schanch însuși, care, făcând abstracție de cusururile lui, a fost întotdeauna unul dintre cei mai buni.

Cum s-au întâmplat deci lucrurile ? Un ofițer frecventează o casă nobilă ; îi place mama, iar într-o frumoasă zi de mai îi place și fiica poate, ori, să spunem mai bine, probabil, deoarece cu o jumătate de săptămână mai înainte prințul Louis îi ținuse o prelegere despre *beauté du diable*. Însă ea îi place în egală măsură, iar natura suportă consecințele. Ceea ce, în împrejurările date, ar fi fost foarte simplu și firesc un acord pentru încheierea unei căsătorii, pentru o legătură care n-ar fi lezat nici vreun avantaj exterior, nici vreo prejudecată. Ce s-a întâmplat însă ? A fugit la Wuthenow doar pentru că dragălașa făptură, despre care e vorba, avea mai mult gropițe în obraz decât erau la modă ori îngăduite în mod tradițional și pentru că cele „câteva gropițe în plus“ l-ar fi putut aduce în patru săptămâni pe Schach al nostru, cel neted și parecă lustruit, într-o situație ironizată de dușmanii lui. A fugit, zic, s-a dezlegat ca un laș de datorie și cuvânt, iar când, în cele din urmă, ca să-l lăsăm pe el însuși să vorbească, „preamilostivul său rege și stăpân“ i-a amintit de datorie și cuvânt, prețin-

¹ Fermecătoare (fr.).

² Splendidă, minunată (fr.).

zându-i strictă supunere, atunci s-a supus și el, dar numai pentru a curma supunerea în modul cel mai brusc, chiar în aceeași clipă! Nu mai putea suporta privirea batjocoritoare a lui Zieten și mai puțin încă un nou asalt de caricaturi și înfricoșat de o nălucă, găsi vechea scăpare a disperatului : *un peu de poudre*³.

Avem aici esența falsei onoare. Ea ne face dependenți de ceea ce este mai șovăielnic și mai arbitrar, de motivații construite pe nisipul mișcător al societății și ne determină să aducem ca jertfă cele mai sfinte porunci, imboldurile cele mai frumoase și mai firești, tocmai acestui idol al societății. Iar cultului pentru falsa onoare, care nu-i nimic altceva decât deșertăciune și confuzie, i-a căzut victimă și Schach și vor urma și altele. Să-ți amintești cuvintele acestea. Ne-am ascuns capul în nisip ca struțul, ca să nu mai auzim și să nu mai vedem nimic. Dar prevederea struțului nu ne-a salvat niciodată ! Când dinastia Ming era pe sfârșite, iar oștile victorioase manciuriene⁴ pătrunseseră în grădinile palatului din Pekin, soseau mereu soli care-i anunțau împăratului victorii peste victorii, pentru că era împotriva „manierelor“ societății bune și a Curții să vorbești despre înfrângeri. O, aceste bune maniere ! Un ceas mai târziu un imperiu era distrus și un tron se prăbușise ! Dar de ce ? Pentru că orice afectare conduce la minciună, iar orice minciună la moarte.

Îți mai amintești seara din salonul doamnei von Carayon când mi-a venit pe buze ceva asemănător temei *Hannibal ante portas* ? Pe atunci Schach

³ Puțin praf de pușcă (fr.).

⁴ Dinastia Ming (1368—1644) a fost răsturnată de dinastia manciuriană Ţin.

mă muștra pentru lipsă de patriotism. Lipsă de patriotism ! Cei ce atrag atenția sunt întotdeauna calificați astfel. Iar acum ! Ceea ce ne apărea pe atunci în fața ochilor doar ca probabil, a devenit acum real. Războiul a fost declarat. Iar ce înseamnă asta, mi-e limpede ! Vom pieri de aceeași lume a aparenței, de care a pierit și Schach.

Al dumatile, Bülow

Post-scriptum. Dohna (mai înainte la Gardă), cu care am vorbit în chestiunea Schach, are o versiune care-mi amintește de relatările mai vechi ale lui Nostitz. Schach ar fi iubit-o pe mamă, fapt care, căsătorindu-se cu fiica, l-ar fi condus la ciudate și supărătoare conflicte de inimă. Găsesc asta picant, dar nepotrivit. Vanitatea l-a ținut pe Schach, pe când era în viață, într-o deplină răceală a sentimentelor, iar în afară de asta, în cazul în care căsătoria cu fiica s-ar fi încheiat într-adevăr, închipuirile lui despre onoare (aici în mod excepțional cea adevărată) l-ar fi pus la adăpost de orice *faux pas*⁵.

B.

Capitolul al douăzeci și unulea

VICTOIRE VON SCHACH CĂTRE LISETTE VON PERBANDT

Roma, 18 august 1807

Ma chère Lisette,

Dacă ți-aș putea spune ce emoționată sunt de rândurile tale dragi ! M-ai copleșit cu semnul vechii,

⁵ Pas greșit (fr.).

statornicei prietenii de calamitatea războiului, de mâhnire și pierdere și n-ai luat în nume de rău suferințele mele !

Mama dorea mai mult ca oricând să-ți scrie, dar eu o rugam să mai aștepte.

Ah, scumpă Lisette, îmi compătimești soarta și crezi că e momentul să mi-o lămuresc față de tine ! Și ai dreptate ! Vreau s-o fac în măsura în care îmi stă în putință.

„Cum se explică toate acestea ? mă întrebi, adăugând : Te afli în fața unei enigme, pe care nu vrei s-o dezlegi.“ Dragă Lisette, când se dezleagă enigmele ? Niciodată. Rămâne un rest obscur și confuz și ni se refuză să privim resorturile ultime și cele mai tainice ale celorlalți ori chiar propria noastră conduită. Să fi fost el, cum ne asigură lumea, Schach cel frumos, iar eu, s-o spunem cel puțin, Victoire cea lipsită de frumusețe — asta să fi provocat batjocura, iar el să nu fi avut tăria de a-i opune rezistență ? S-a dus astfel la moarte din teamă de viață.

Așa spune lumea și în multe privințe se potrivește. Mi-a scris ceva în sensul ăsta și s-a scuzat. Dar cum lumea a devenit mai severă decât era nevoie, în egală măsură a devenit poate și el astfel. Îl văd într-o altă lumină. Știa foarte bine că toată batjocura lumii se istovește până la urmă și piere și e îndeajuns de altfel ca omul s-o combată, în cazul în care *nu* s-ar fi istovit și *nu* ar fi pierit de la sine. Nu, nu-i era teamă de luptă, ori nu pe cât se presupune ; însă vocea înțeleaptă a naturii lui intime i-a strigat neconținut că în zadar ar duce lupta aceasta și chiar biruitor față de lume, pe sine însuși nu s-ar putea birui ! Asta a fost ! El aparține, mai mult decât oricare dintre cei pe care i-am

cunoscut, acelor bărbați care nu sunt făcuți pentru căsătorie. Ți-am mai povestit, cu un prilej anterior, despre plimbarea de la Tempelhof, care a însemnat pentru noi mai mult decât o legătură : un moment decisiv. Întorcându-ne de la biserică, am discutat despre cavalerii și regulile ordinelor, iar tonul grav și necăutat, cu care el, în ciuda gloriilor mele, trata subiectul, mi-a arătat clar căror idealuri se închină. Iar printre aceste idealuri — în ciuda neașteptatelor lui *liaisons*¹ ori poate și de dragul acestora — cu siguranță nu se afla căsătoria. Abia acum îmi îngădui să-ți spun, iar mâhnirea inimii mele nu schimbă cu nimic această mărturisire, că mi-e foarte greu, da, aproape imposibil, să mi-l închipui *au sein de sa famille*² ! Pe un cardinal (văd zilnic dintre aceștia pe aici) nu ți-l poți imagina ca soț ! Și nici pe Schach !

Acum cunoști mărturisirea mea și ceva asemănător trebuie să fi gândit și simțit și el, dacă, desigur, n-ar fi tăcut asupra acestui lucru în scrisoarea de rămas bun. Pentru reprezentarea și valorificarea unei anume *grandezza* își așezase întreaga fire pe lucruri mai mult exterioare, pe care îți închipui că nu le prețuiesc. Într-adevăr, când îl vedem mereu învins în disputele cu Bülow, simțeam destul de limpede că nu e nici un bărbat de excepțională spiritualitate, nici un caracter superior ; recunosc toate acestea ; și totuși, pe de altă parte, era capabil să strălucească într-un cerc restrâns. Era predestinat să fie semizeul unei curți princiare și și-ar fi îndeplinit rolul, să nu râzi, nu doar pentru bucuria sa personală, ci și pentru fericirea și norocul altora, da, multor altora ! Căci

¹ Legături de iubire (fr.).

² În sânul familiei (fr.).

era un om bun și îndeajuns de inteligent, ca să dcrească mereu binele ! L-aș fi stânjenit, da, de la perspectiva aceasta, de favorit și *plénipotentiaire* al prințului, smulgându-l oricărei *carrière*, constrângându-l, odată întors la Wuthenow, la obiceiurile mele modeste, ca să răsădească împreună cu mine un strat de sparanghel ori să alunge cloșca cu pui din bucătărioară. De asta se îngrozea. Întrezărea o viață mărunță și mărginită, aspirând către o alta, nu vreau să spun măreață, dar care *lui* i se părea totuși astfel !

Ar fi trecut peste lipsa mea de frumusețe. Să scriu despre asta, aproape șovăi, nu cred de fapt că-i displăceam și poate că în realitate m-a iubit ! Dacă revăd ultimele rânduri pe care mi le-a adresat, ar fi chiar așa ! Însă n-am încredere în acest dulce cuvânt ! Căci era plin de slăbiciune și compătimire și toată durerea pe care mi-o pricinuisese prin viața și moartea lui, a vrut s-o compenseze atât cât era cu putință.

Toată durerea ! Cât de străin și răzbunător mă privește cuvântul acesta ! Nu, iubită Lisette, nimic despre durere ! M-am resemnat demult și consider că n-am nici un drept la ceea ce e mai frumos în viață ! Și doar am avut parte ! De iubire ! Cum mă înalță și mă face să tremur și preface orice durere în bucurie ! Copilul șade aici și deschide ochii albaștri. Ochii *lui*. Nu, Lisette, mi-au fost impuse multe încercări, dar în văzduh cumpăna plutește binevoitor, alături de fericirea mea !

Micuțul, finul tău, a fost bolnav de moarte și doar printr-o minune a scăpat.

Dar să-ți povestesc despre asta.

Când medicul nu mai știa cum să-l ajute, am plecat împreună cu gazda noastră (o adevărată romană de viță, în mândria și bunătatea sufletului ei)

la biserica Araceli³, o veche construcție în semicerc, situată lângă Capitol, unde se păstrează *Bambino*, Cristos copil, o păpușă de lemn cu ochi mari de sticlă și o întreagă diademă de inele, ca și cum i-ar fi fost dăruite pruncului Iisus de nenumărate mame pentru ajutorul lui. I-am adus și eu un inel, mai înainte de a fi fost sigură de intervenția lui, iar încrederea mea trebuie să-l fi mișcat pe *Bambino*. Căci, vezi, m-a ajutat ! A mai fost o criză, iar *dottore* a anunțat *va bene*⁴ ; gazda zâmbea însă, ca și cum ea ar fi săvârșit minunea !

Și abia atunci mi-a venit în minte întrebarea ce ar fi spus *tante* Marguerite referitor la „superstiții“, dacă ar fi auzit despre asta ? M-ar fi prevenit despre „biuserica veche“ și cu mai mult temei decât își închipuia ea !

Căci Araceli nu e doar *veche*, ci și consolatoare și reconfortantă, și răcoroasă și frumoasă !

Cel mai frumos e însă numele ei, care înseamnă *Altarul Cerului*. Iar acestui altar îi închin zilnic prinosul recunoștinței mele.

³ Biserica Santa Maria in Aracoeli, unde este venerat Santo Bambino, o statuie a lui Iisus de vreo 60 de centimetri, a luat ființă în vremea creștinismului timpuriu dintr-un templu antic și a fost construită în sec. 13 în stil gotic.

⁴ Merge, e bine (it.).

CUPRINS

<i>Prefață</i>	V
<i>Tabel cronologic</i>	XV

SCHACH VON WUTHENOW

(Povestire din vremea regimentului de cuirasieri)

Capitolul întâi	3
Capitolul al doilea	12
Capitolul al treilea	20
Capitolul al patrulea	30
Capitolul al cincilea	51
Capitolul al șaselea	56
Capitolul al șaptelea	66
Capitolul al optulea	80
Capitolul al nouălea	89
Capitolul al zecelea	94
Capitolul al unsprezecelea	100
Capitolul al doisprezecelea	104
Capitolul al treisprezecelea	109
Capitolul al paisprezecelea	117
Capitolul al cincisprezecelea	131
Capitolul al șaisprezecelea	138

Capitolul al şaptesprezecelea .	148
Capitolul al optsprezecelea .	154
Capitolul al nouăsprezecelea .	158
Capitolul al douăzecilea . . .	165
Capitolul al douăzeci şi unulea	168

Lector : RADU VLĂDUȚ
Tehnoredactor : VASILE CIUCĂ
Tiparul executat sub comanda nr. 40 024 la
S.C. PORTO-FRANCO S.A. Editură şi Imprimerie
Bulevardul George Coşbuc nr. 223 A
GALAȚI — ROMÂNIA

